

A close-up, high-contrast photograph of a dark, textured face, possibly a sculpture or a person's face. The focus is on the right eye, which is large and detailed. The skin has a rough, weathered appearance. On the right side of the frame, there is a vertical strip of fabric or material with a yellow and red striped pattern. The lighting is dramatic, highlighting the textures and contours of the face.

MONTSERRAT,
morena de la serra.

Montse Sala Morera

ÍNDEX

Introducció.....	pàg.3
Llegenda.....	pàg.5
1. La muntanya de Montserrat.....	pàg.6
1.1. Situació geogràfica.....	pàg.7
1.2. Formació geològica.....	pàg.8
1.3. Tipus de rocam.....	pàg.10
1.4. Les <i>Agulles</i>	pàg.11
1.5. La vegetació a Montserrat.....	pàg.12
1.6. La fauna a Montserrat	pàg.14
2. Història de Montserrat.....	pàg.15
2.1. La muntanya de Montserrat habitada.....	pàg.16
2.2. Trobada de la Mare de Déu, s. XII.....	pàg.17
2.3. La fundació del monestir.....	pàg.21
2.4. La devoció a la Verge.....	pàg.23
2.5. La independència de Montserrat.....	pàg.25
2.6. L'expansió de la devoció a la Verge al món.....	pàg.28
2.7. L'església nova.....	pàg.32
2.8. La invasió napoleònica. La guerra del francès.....	pàg.34
2.9. La Renaixença.....	pàg.37
2.10. La Guerra Civil.....	pàg.39
2.11. Montserrat avui i la seva festivitat.....	pàg.44
3. L'escolania i el Virolai.....	pàg.48
4. Visita a Montserrat.....	pàg.52
4.1. Entrevista amb el germà Gabriel.....	pàg.60
4.2. Opinió personal després de l'entrevista.....	pàg.73
5. Estudi de la imatge de la mare	pàg.75
5.1. Fitxa tècnica.....	pàg.78

5.2. Descripció de la Verge de Montserrat.....	pàg.78
5.3. Canvis en la fisonomia original de la Verge.....	pàg.84
6. Les verges negres.....	pàg.85
6.1. Antecedents històrics.....	pàg.85
6.2. Cristianització de les antigues divinitats.....	pàg.88
6.3. Verges Negres d'Europa.....	pàg.90
6.4. Verges Negres Hispanes.....	pàg.94
7. Mare de déu de Guarga.....	pàg.99
8. Curiositats entorn a Montserrat.....	pàg.112
8.1. Llegendes i curiositats a les profunditats de Montserrat.....	pàg.112
8.2. L'illa de Montserrat.....	pàg.113
8.3. Videojoc de Montserrat.....	pàg.115
8.4. Aromes de Montserrat.....	pàg.116
8.5. Entrevista a Josep Maria Soler, abat de Montserrat.....	pàg.116
8.6. Partitura de La mort de l'escolà.....	pàg.119
Conclusions.....	pàg.120
Agraïments.....	pàg.122
Bibliografia.....	pàg.123

INTRODUCCIÓ

Montserrat és nom que engloba alhora més d'un concepte. En primer lloc, el seu topònim ja ens aporta un significat de muntanya retallada: 'mont-serrat', muntanya serrada, però hi ha altres "Montserrats", el que es decanta per la bellesa de la naturalesa, el que simbolitza espiritualitat, un Montserrat que parla d'història, que narra llegendes, que aporta art, que fomenta cultura i que és símbol d'un poble. Descobrir què és Montserrat o, més aviat, què significa, és un dels propòsits d'aquest treball.

Hi ha qui pensarà en la muntanya situada al vell cor de Catalunya, formada per un massís de gegantines roques, immutable amb el pas dels segles i que inexplicablement atrau les mirades d'encuriosits visitants. Altres, en canvi, rememoren les antigues llegendes que s'amaguen entre les *Agulles* de les roques, que dibuixen estranyes formes amb un cert encant romàntic, tot esperant a què el poble les expliqui a les següents generacions. Montserrat també és un monestir i un santuari, on la vida benedictina hi ha perdurat des de l'aixecament dels seus murs. Les seves parets han estat testimonis de la història del poble català, i són un fidel reflex del que també passà a la resta de Catalunya, tot i que els episodis més durs els superà amb sang, suor i llàgrimes, també visqué amb alegria i joia anys d'esplendor que ha fet d'aquest indret un dels destins de pelegrinatge més rellevants d'Europa.

El santuari ha estat i segueix essent visitat per gent molt diversa, des de persones humils, senzilles i anònimes a persones de renom, no només religiosos (papes, cardenals...), també dignataris (reis, caps d'estat i de govern...), artistes, ideòlegs i fins i tot ateus. Tots ells cerquen quelcom inexplicable que atreu la seva atenció o interès. És per tot això que són milers els visitants que rep Montserrat al llarg de l'any, doncs acull a tothom i les seves portes sempre estan obertes. És Montserrat, també, el punt de trobada de la tradició catalana, que es mostra i agermana, com si d'una sardana és tractés, els visitants d'aquí i els d'allà.

Aquest és l'indret que la Verge, patrona de Catalunya, escollí per fer-hi estada, i que el poble dia rere dia la proclama *Rosa d'abril, morena de la serra* segons en el cant del *Virolai*, lletra que Verdaguer li dedicà i que el poble ha convertit en himne. El 27 d'abril és el dia en què es commemora solemnement la seva festivitat.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Montserrat és també la imatge d'una Verge en una talla de fusta del segle XII que es troba al cambril de la nau de la basílica de Montserrat, des d'on presideix i observa els fidels que la van a venerar. Se l'anomena també la *Moreneta* pel seu rostre fosc, bru. Aquest color ha estat motiu de polèmiques, amb tot, és el símbol d'identitat d'un poble que ha estimat i estima a la Verge tal i com és, i que no la imagina d'un altre color.

La *Moreneta*, és potser la Verge Negra més coneguda; ara bé, no és l'única.

En aquest treball, explico quin és l'origen de les Verges Negres i n'esmentaré algunes que trobem a Europa, així com les de més relleu que hi ha a la Península Ibèrica, i mencionaré també les de Catalunya.

Mentre cercava informació sobre les Verges Negres catalanes, vaig rebre una informació concreta sobre una d'elles. Es tracta de la Mare de Déu de Guarga, *Gorga* diu el poble, venerada a l'ermita que depèn de la Parròquia de Preixens, el meu poble, a la comarca de la Noguera. Sens dubte, ha estat un gran descobriment, pel que fa a la meva pròpia experiència, ja que desconeixia l'existència d'aquesta Verge Negra tan propera a casa meva, per la qual cosa també en parlaré.

Proposo doncs, convidar-vos a gaudir d'aquesta aventura, de descobrir i conèixer amb mi el què visqué i patí el cenobi montserratí, l'expansió del seu culte arreu del món, les històries més curioses que ha anat semblant i configurant aquesta identitat catalana des del seu naixement. A través d'aquest treball podreu conèixer la meva visita al monestir, com una viatgera més que s'acostà un bon dia a Montserrat; el meu encontre amb la *Moreneta*; i la meva opinió del què vaig copsar aquell dia. Us fareu una mica més la idea de com viuen els monjos en el seu dia a dia, gràcies a l'entrevista que vaig poder dur a terme a un dels germans benedictins de Montserrat.

Montserrat, morena de la serra és un estudi de les diferents "Montserrat": la muntanyosa, la religiosa, l'enigmàtica, la històrica, la llegendària, l'artística, la festiva, la de tots. Però si em permeteu, jo diria que aquest treball és un estudi fet des de la meva percepció, Montserrat, tal i com el veig jo.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

LLEGENDA:

Peus de pàgina de color negre: informació bibliogràfica, (exemple¹)

Peus de pàgina de color vermell: informació sobre un personatge, (exemple¹)

Peus de pàgina de color verd: definicions de vocabulari, (exemple¹)

1. LA MUNTANYA DE MONTSERRAT¹

Vista de la serralada montserratina.

Possiblement si ens pregunten quina és la muntanya més important i misteriosa de Catalunya la resposta per la gran majoria de catalans seria el massís de Montserrat. Al cor de Catalunya, trobem un singular massís que s'enlaira bruscament des del riu Llobregat amb una llargada aproximada de deu quilòmetres i amb uns més de cinc quilòmetres d'amplada. Un massís difícilment comparable amb qualsevol altre i amb una unitat ecològica única i singular al món. L'acció de dos únics grans escultors l'han anat creant: la història i el clima, que amb gran fermesa i constància van modelant la seva peculiar fesomia.

¹ Les imatges d'aquest apartat són extretes de:

PLADEVALL, Jordi. *Montserrat: natura i esperit*. Edicions 62, Col·lecció Som i serem, 17. Primera edició: novembre de 2003. (pàg. 37)

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Aquesta muntanya i les seves característiques tant admirades durant el llarg dels anys, la fan especial, tant que ha esdevingut un dels símbols més identificatius i populars de Catalunya.

Montserrat és considerada una muntanya sagrada. Etimològicament la paraula “sagrat” significa separat. El que és sagrat s’interpreta com aquella cosa que ja no pot ser tractada de qualsevol manera, que ja no pertany a si mateix, sinó a la divinitat.

Si busquem sagrat al diccionari veurem que ens diu que es tracta d’alguna cosa digna de veneració, dedicada a Déu i al culte diví; digna de respecte i considerada com a inviolable.

Què ha de passar per a què en aquest cas una muntanya, passi a ser sagrada, digna de veneració, de respecte i inviolable?

Una possible resposta és que les seves característiques són reconegudes com a diferents, especials, com distints de altres coses que trobem a la naturalesa. La considerem una realitat superior no usual, no quotidiana.

Així és Montserrat. Una muntanya imponent, que meravella, impacta, impressiona, provoca admiració, respecte, temença i no deixa indiferent a qui la miri. És una muntanya catalana que amb ella presenta un símbol de fortalesa, de solidesa, d’eternitat i sobretot, un símbol de la pròpia història com a poble.

1.1. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

Situada en el centre geogràfic de Catalunya, la muntanya alça els seus cims fins a una altura màxima de 1.236 metres, on en dies on el cel està ben clar s’arriba a visualitzar l’illa de Mallorca. La muntanya de Montserrat es troba a uns 35 quilòmetres de Barcelona. Està als 42°36’18’’ latitud nord, i a 1° 48’ 56’’ longitud est.

La serralada està situada en direcció nord-oest a sud-est, de tal manera que limita a les comarques de l’Anoia, del Bages i del Baix Llobregat. Al nord limitada pel pla del Bages, a l’est per la vall del Llobregat, al sud per la vall de l’Anoia i a l’oest per la Conca d’Òdena.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

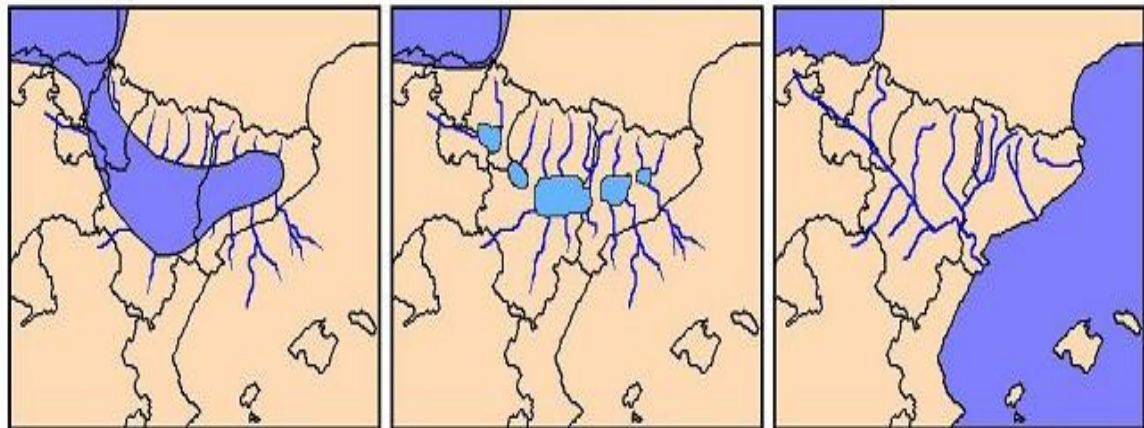
La muntanya decreix de manera brusca fins la zona nord, mentre que a la zona sud la baixada de la serralada decreix gradualment, mitjançant graonades. Està dividida en dues parts pel coll del Migdia, la part de llevant (est), on es troba el cim més alt de tota la serralada, el Sant Jeroni (1236 metres d'alçada), i la de ponent.

Pertany alhora als municipis de Monistrol de Montserrat, Collbató, el Bruc i de Marganell.

1.2. FORMACIÓ GEOLÒGICA²

L'origen de la serralada comença a ser realitat ara fa uns 40 milions d'anys. S'inicià el procés geològic de la formació de la muntanya de Montserrat, quan la Catalunya central estava ocupada per un braç de mar que inicialment formava part d'un gran golf comunicat amb l'oceà Atlàntic. Aquest braç passava per les terres del País Basc, Navarra i Aragó fins arribar pràcticament a la actual Depressió Central Catalana.

Es tractava d'una conca marina poc profunda que comunicava el mar Cantàbric i l'actual Empordà.

Eocè mitjà (fa 42 milions d'anys)

Finals de l'Eocè fa 35
milions d'anys.

Mapa actual

Allí hi desguassaven violents rius que desembocaven al costat oriental del mar interior procedents del continent catalano-balear³ desaparegut actualment.

² Imatges extretes de: <http://www.kpujo.com/catala/curios/formacio.htm>
http://centres.escolacristiana.org/blog/montserratcs/files/2009/01/vgirona_formacio.jpg

MONTSERRAT, *morena de la serra.*

Aquets rius aportaven grans masses de còdols que anaven omplint les vores del mar interior amb importants masses de detritus⁴ i de materials lleugers que es dipositaven formant diferents estrats. Els còdols s'anaren barrejant amb altres materials més pastosos i varen formar una massa que anys després formaria la muntanya de Montserrat.

A l'acabament de l'era secundària, es va enfonsar una part del territori del massís catalano-balear, i això va fer desplaçar-hi l'aigua d'aquest mar interior cap a la Mediterrània. El mar interior es va assecar i va quedar al descobert i el massís catalano-balear desaparegué. Els terrenys que envoltaven el gran golf s'anaren descobrint enmig de cataclismes geològics, moviments tectònics, fenòmens climàtics, l'erosió, etc. El relleu de Montserrat anà emergint del fons del mar - ara fa deu milions d'anys -, i els seus relleus quedaren desprotegits dels vents, les pluges i les glaçades que van convertir la muntanya en aquesta impressionant escenografia que ara admirem. La duresa dels materials emergits, formats pels característics conglomerats (còdols, sorres i un duríssim ciment calcari) va ajudar a la formació d'aquest massís.

Depressió Central Catalana a Eocè mitjà ara fa uns 50 milions d'anys

Així doncs, al llarg dels anys, els moviments isostàtics i tectònics, els canvis climàtics i l'erosió han anat modificant un relleu brusc, amb grans parets i blocs arrodonits de

³Continent catalano-balear: antic continent que existí durant uns 50 milions d'anys, que comprenia Catalunya, part dels petits Pirineus francesos, el Rosselló, Còrsega i les Illes Balears.

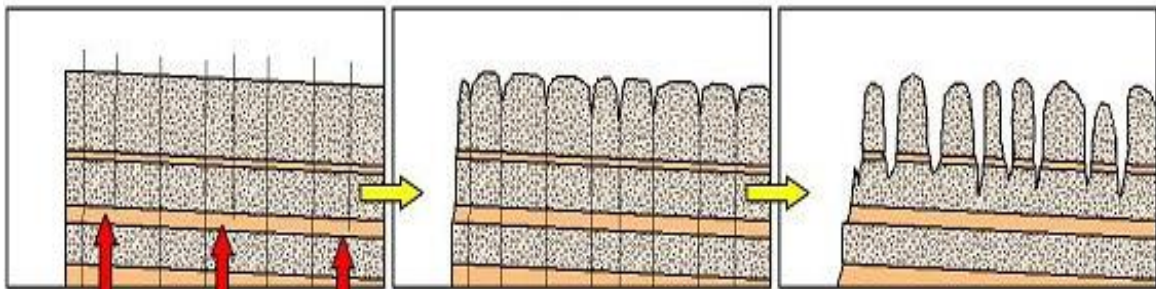
⁴Detritus: producte resultant de l'esmicolament, la desintegració, d'un cos sòlid.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

conglomerat rosa i argiles. L'erosió de tipus càrstic⁵ i la fragilitat del material calcari unida a la duresa de les roques va donar lloc a les singulars formes dels cims i a la creació d'un bon nombre de coves, avencs, torrenteres i grutes. No fou difícil. Els materials que la componen són molt vulnerables.

L'escassa superfície i el relleu abrupte que presenta i fa tant característic el massís de Montserrat provoquen que els nuclis de població a la muntanya siguin escassíssims.

FORMACIÓ GEOLÒGICA DE LA MUNTANYA DE MONTSERRAT

La massa de conglomerats es va elevar al mateix temps que s'anava trencant els diàclasis paral·leles.

Amb els anys, l'aigua de la pluja ha anat erosionant la roca. Alhora, aquesta aigua es va anant ficant entremig de les diàclasis i les va anant eixamplant.

L'acció de l'aigua sobre la roca ha anat modificant la seva forma i erosionant-la de tal manera que ha format grandiosos monòlits.

1.3. TIPUS DE ROCAM⁶

La muntanya de Montserrat està formada principalment pel conglomerat, una roca sedimentària que comprenen còdols inclosos en una matriu composta per sorra, llim i argila. Aquesta roca es forma al fons del mar o a prop de la desembocadura d'algun riu de fa milions d'anys.

Mostra de conglomerat.

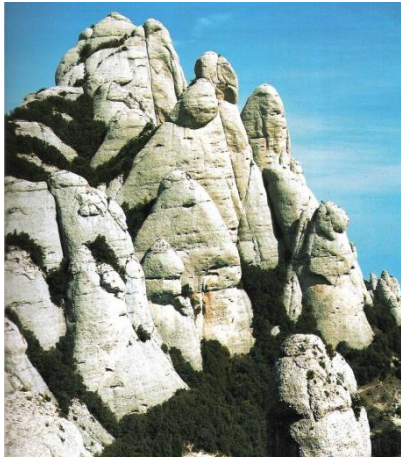
Aquests diferents components que la formen es mantenen units gràcies al ciment natural calcari-argilós d'una adhesió perfecta que es resisteix poderosament als agents

⁵ Relleu càrstic: relleu propi de les regions de massissos calcaris, on l'acció erosiva de l'aigua s'exerceix fonamentalment mitjançant fenòmens de dissolució superficial i subterrània de les calcàries.

⁶ Informació extreta de: DIVERSOS AUTORS. *La gran Enciclopèdia catalana*. Edicions 62. Total de volums:19. Volum 5(pàg. 3726).

atmosfèrics destructors. En ells hi consten la presència de trossos de quars, de pissarra, de pòrfir, etc.

Els vessants espadats de la muntanya fa que l'aturament de l'aigua de la pluja sigui impossible, i la impermeabilitat del conglomerat fa que l'aigua no es filtri a l'interior de la muntanya.

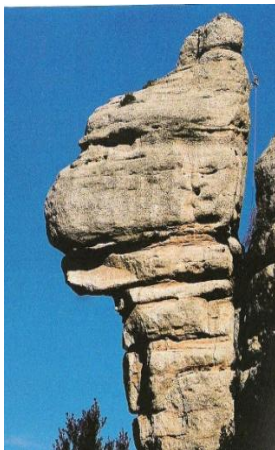

1.4. LES AGULLES⁷

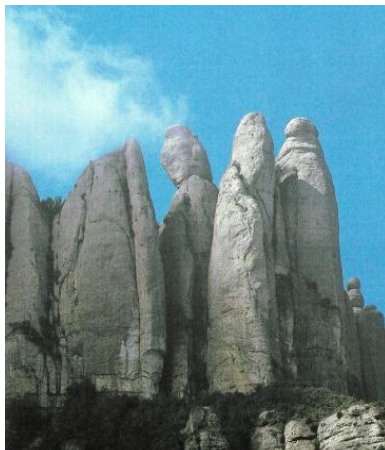
Els esculls i les crestes que formen el perfil de la serralada montserratina ha seduït els pobles i la gent de l'entorn, tant que fins hi tot ha alimentat la seva imaginació i la seva fantasia, i han donat lloc a una autèntica literatura del paisatge.

Perspectiva de algunes Agulles de la serralada de Montserrat.

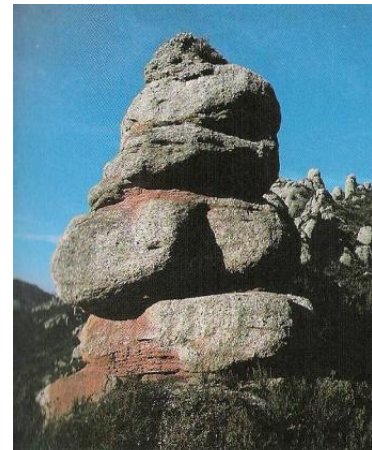
Els Frares Encantats, la Mòmia, el Camell, el Cavall Bernat, els Plecs del Llibre, la Roca Foradada, la Gorra Frígia, la Cadireta, els Pallers, la Nina, el Cap de Mort, el Bisbe, el Bastó del Frare, el Novici, l'Escorpí i tants altres noms que els catalans han batejat la gran majoria de agulles segons la mida o simplement a que ens recorda la seva forma.

La Cadireta

Els Frares Encantats

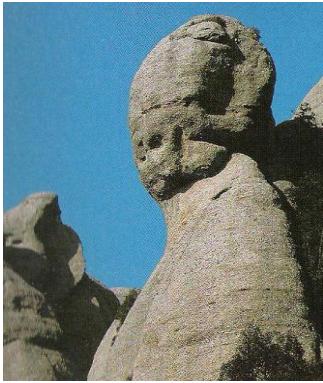

Els Pallers

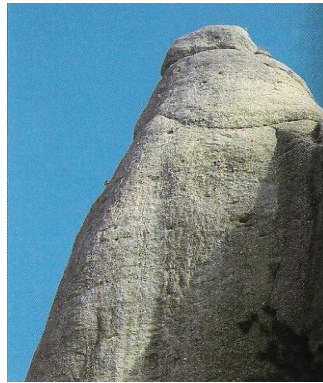
⁷ Imatges extretes del llibre:

QUERALT, Maria Pilar; fotografies de: BALANYÀ, Jaume. *MONTSERRAT*. Editorial Triangle Postals, edició 2002 (pàg. 50-83).

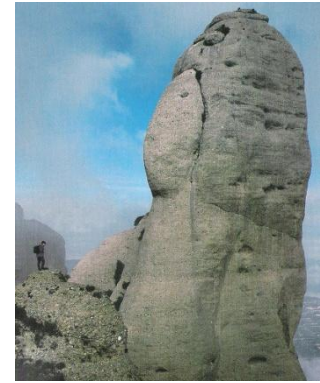
MONTSERRAT, *morena de la serra.*

El Cap de Mort

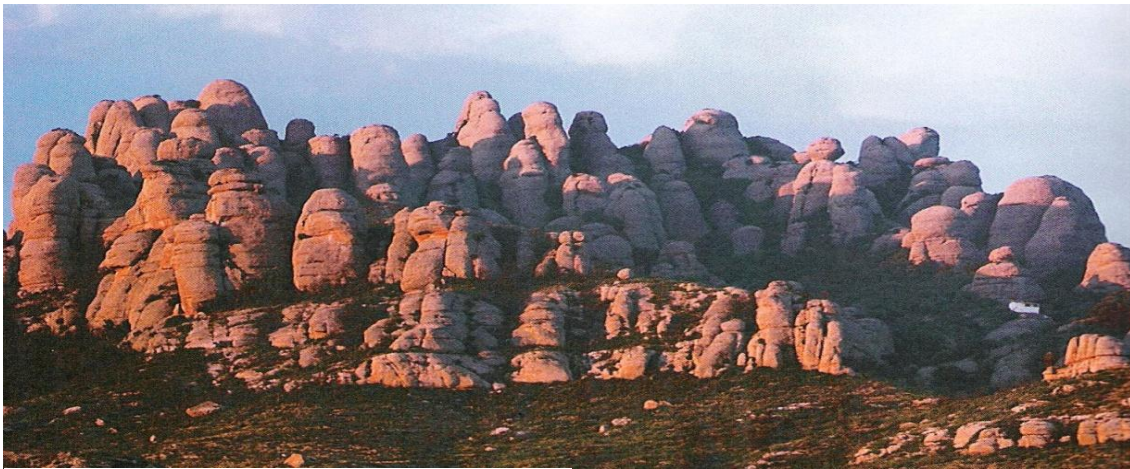
El Bisbe

El Cavall Bernat

1.5. VEGETACIÓ A MONTSERRAT⁸

Des dels principis dels segles XV i XVI fins avui dia, la muntanya es caracteritza per la manca de fons i la escassetat de terra, característiques que la fan estranyament atractiva i meravellosa en la seva vegetació. Tot i que la muntanya presenta diverses condicions climatològiques en mil metres de desnivell, en les fondalades obagues i humides, en els roquissars assolellats i ventejats, ella ofereix terrenys prolífics⁹ a la vida vegetal.

Serralada de la muntanya de Montserrat

⁸ Informació i imatges extrets de:

www.calanu.org/espais_oberts/muntanya/agulles.pdf

PLADEVALL, Jordi. *Montserrat: natura i esperit*. Op. cit. (pàg.22)

⁹ Terrenys prolífics: virtut d'engendrar copiosament o de produir fruit abundant.

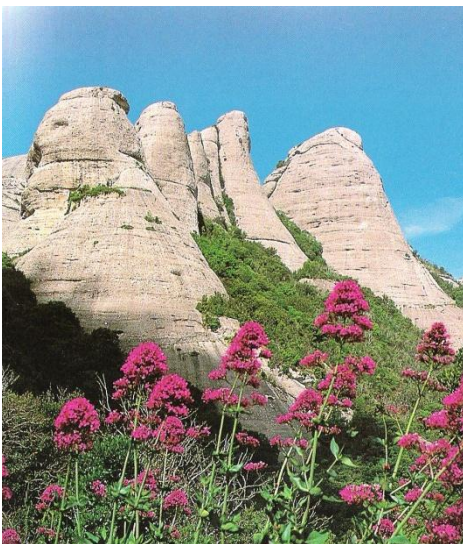
MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Actualment la ciència ha registrat que a Catalunya hi ha una varietat d'unes tres mil plantes vasculars, de les quals mil sis-centes creixen a Montserrat.

La vegetació de Montserrat és típicament mediterrània: a la base, la corresponent a l'etapa clímax¹⁰ entre els 600 i els 700 metres, i creixen garrics, brucs, romaní i pinassa. L'alzinar és típic amb un ric sotabosc d'arbustos, però, per l'acció humana, aquest ha estat substituït en una bona part per pinedes de pi blanc amb espesses brolles de romaní, ginesta, bruc i argelaga.

Entre els 700 i 900 metres hi predominen els roures, teixos, corona de reina (la qual creix a les roques) i orella d'ós. A l'altura de 900 metres d'altura, i especialment a les zones obagues de la muntanya, predomina l'alzinar muntanyenc amb un matollar d'influència centreeuropea amb plantes com la corretjola llanosa, el boix i cargola.

A les bosquines, els matollars i al brolles s'hi troben: garriga, brolla de romaní i bruc d'hivern, estepes, matollar de boix i savina, bosquina de matabou i ginesta, jonquera i bardissa. Per altra banda, als prats i els herbassars podem trobar-hi joncedes, pradells de seslèria, llistonars, fenassars, entre d'altres.

Vistes de la muntanya i de la seva vegetació.

La vegetació en les zones de les codines i pedrusques i la dels cingles i roques verticals hi creixen el té de roca, orella d'ós, corona de reina herba pigotera, falzia, morella roquera, etc. Es pot dir que les espècies típiques i més conegudes que creixen a la muntanya són el romaní i el boix.

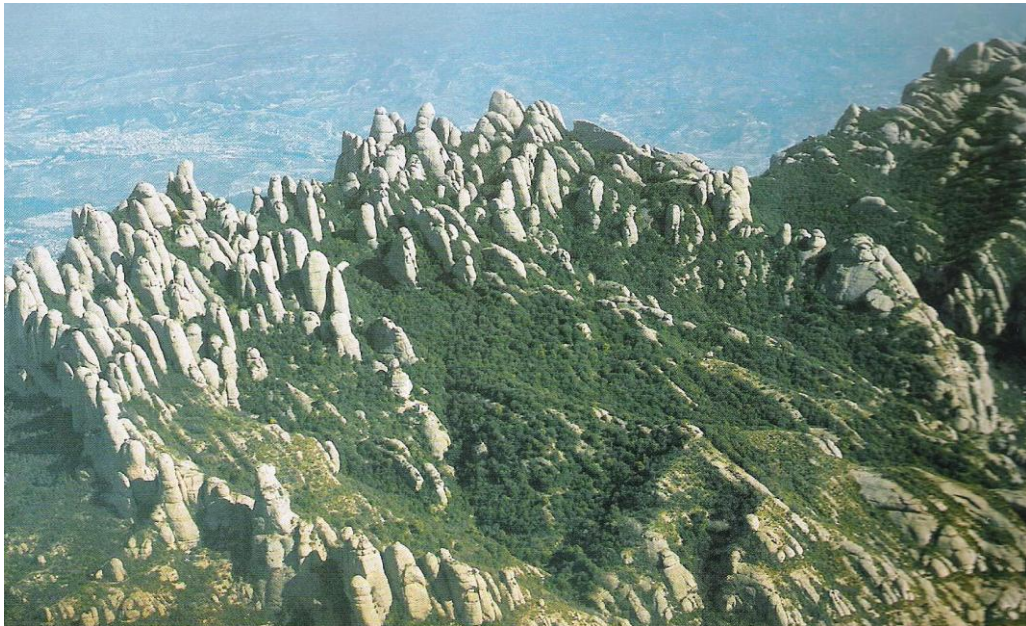
¹⁰ Etapa clímax: etapa final estable vers la qual tendeixen a evolucionar la vegetació i el sòl sotmesos a uns determinats factors ambientals, sobretot climàtics.

1.6. LA FAUNA A MONTSERRAT¹¹

La fauna montserratina és abundosa sobretot en insectes. Els ocells també hi tenen un paper ben important a la muntanya ja que hi trobem força varietat com ara: passerells, verdums, rossinyols, pardals, cadeneres, tords blaus i roquers, gafarrons, orenetes, falziots cueretes, reietons, estornells, merlots, gaigs, pit-roigs, etc.

En ocasions es poden veure algunes àguiles, els esparvers, ducs i els falcons. Aquest últim antigament era estimadíssim per a les caceres d'aus i també era ofrena que presentava l'abat als prínceps que visitaven el santuari.

De mamífers mai no n'hi ha hagut altres que les fagines, les guineus, els gats mesquers, les mosteles, els esquirois i els toixons que encara hi viuen avui dia. De rèptils no n'hi ha gaires: algunes serps petites, alguns escurçons i també vidrioles.

Perspectiva aèria de les anomenades Agulles, que formen les característiques formes d'aquesta muntanya.

¹¹ L'informació i l'imatge d'aquest apartat s'ha extret de:

PLADEVALL, Jordi. *Montserrat: natura i esperit*. Op.cit (pàg.18)

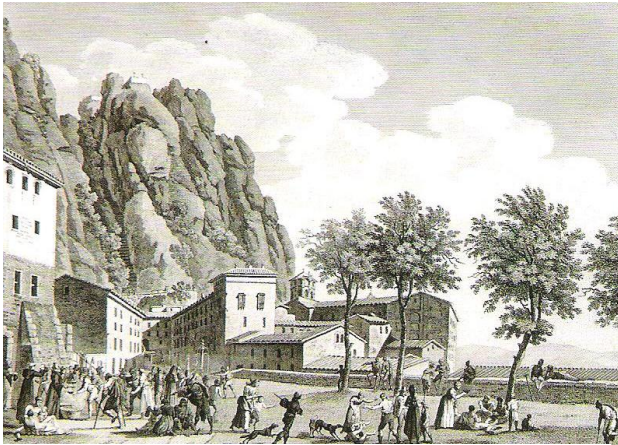
ALBAREDA, Anselm Maria. *-Història de Montserrat*. Any primer edició: 1977 (pàg.6)

2. HISTÒRIA DE MONTSERRAT¹²

L'origen de Montserrat ha estat envoltat de poesia, de llegendes i mites, on la fantasia en certs casos es troba amb la realitat. El orígens de Montserrat són summament modestos, però quan un símbol o una realitat esdevé un sentiment molt important per a un poble i quan els fets històrics d'aquest símbol són massa normals per poder explicar una realitat massa extraordinària, l'home es serveix de les llegendes i de històries fictícies per a poder comprendre-ho, o simplement per a fer la història més atraient i sorprenent per als qui n'eren ignorants.

En aquest apartat, podem tenir presents les diferents llegendes que s'han explicat entorn a Montserrat, però també hem de saber diferenciar la llegenda de la història. Com més precisa i neta sigui aquesta, més ens aproximarem a la vertadera realitat.

La història de Montserrat és ben extensa i variada, amb un munt de desventures que l'han fet més ferma, però també amb molts altres moments gratificants, que l'han fet créixer i prosperar.

Dibuixos d'Alexandre Laborde (1806) que ens donen una idea de com era Montserrat.

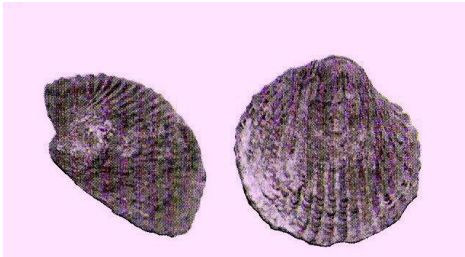

¹² Imatges extretes del llibre: C. LAPLANA, Josep. *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. Col·lecció Patrimoni Artístic de la Catalunya Central. Angle Editorial, edició 2001. (pàg.114)

2.1. LA MUNTANYA DE MONTSERRAT HABITADA¹³

Podria començar a parlar de la història de Montserrat quan es va formar l'escarpada serralada ara fa entre uns 40 i 35 milions d'anys. Estic parlant de l'època de l'Eocè mitjà, però la seva història comença al neolític, quan la plana que envolta Montserrat i possiblement les coves de la muntanya eren habitades.

Devia ser al voltant de l'any 9000 abans de Crist quan els primers humans van instal·lar-se a la muntanya. Es té constància de què la muntanya estava habitada gràcies a unes mostres de ceràmica excepcional impresa, més coneguda com a cardial o montserratina. Es tracta d'una ceràmica decorada amb les vores dentades de les petxines.

Fòssils de la rodalia de Montserrat.

Altres cultures com la del bronze i la del ferro, i més tard la ibèrica (de les quals es conserven peces de sílex, objectes metàl·lics i restes humanes al museu de Montserrat) hi han deixat també els seus rastres.

Un altra evidència que demostra que hi visqueren humans en aquella època de la història són els sepulcres neolítics descoberts a Collbató i la ceràmica íbera trobada a la Cova Freda de la muntanya. Els habitants que vivien en aquelles poblacions, ja demostren amb aquests sepulcres la seva preocupació pel traspàs de la vida a la mort.

Les coves montserratinas que s'obren pròpiament dins el massís muntanyós, foren aprofitades com a llocs d'habitatge, de tallers, de cementiris o de petits santuaris on s'hi feien ofrenes des de temps molt llunyans. Temps tant llunyans on els homes d'aleshores

¹³ Informació i imatges d'aquest apartat s'han extret de:
<http://www.geocities.com/Athens/Crete/3806/historia.htm>

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

ja tenien costums tant exòtiques com la incineració de cadàvers, costum que es mantindria fins ben entrada l'època de la dominació romana a Europa.

Dins el museu arqueològic del monestir de Montserrat s'hi poden veure exemplars de ceràmica cardial i altres peces de l'art neolític, trobats a la Cova Gran, a la Cova Freda i altres, de la façana meridional, pròximes al poble de Collbató.

2.2. LA TROBADA DE LA MARE DE DÉU s XII¹⁴

Sobre Montserrat i la Verge s'han explicat llegendes i curiositats que la fan encara més extraordinària i majestuosa del que per si sola ja és. A la muntanya hi conviuen històries que fan referència a la trobada de la Santa Imatge de la Mare de Déu de Montserrat. Entre moltes altres, he trobat aquesta explicada per Joan Amades en el seu llibre *Imatges de la Mare de Déu trobades a Catalunya*, on ens narra la trobada de la Verge de la forma següent:

“Es diu que és obra de Sant Lluç, que era escultor. Poc temps després de la mort de Jesús, sant Pere (com també sant Jaume) va venir a Barcelona a predicar la nova doctrina, i va portar la imatge de la Mare de Déu rebuda directament de mans de sant Lluç. [...]

En arribar a Barcelona l'apòstol Pere anà a posar a casa d'un amic del barri de Montjuïc qui concorria a les reunions que es feien als soterranis de sota circ. Pere parlà a l'amic barceloní de la nova doctrina. L'amic el féu assistir en una de les reunions secretes i, allí, l'apòstol Pere exposà la seva fe entre els barcelonins, els quals la van acollir amb

¹⁴ Informació i imatges extretes de:

AMADES, Joan. *Imatges de la Mare de Déu trobades a Catalunya*. Ed. Selecta-Catalonia, Barcelona.(pàg. 274)

LAPLANA, Josep de C.: *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. Col·lecció Patrimoni Artístic de la Catalunya Central. Angle Editorial, edició 2001(pàg. 30)

DIVERSOS AUTORS. *La Imatge de la Mare de Déu de Montserrat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat,2003. Primera edició: novembre de 2003. (pàg. 64)

<http://www.ribes.org/centreparroquial/Catalunya/Moreneta/>

<http://www20.gencat.cat/portal/site/patronatmontserrat>

molt d'entusiasme. Els lliurà la imatge que portava, al voltant de la qual reuniren els nous fidels, i van erigir-li el primer altar que va tenir a Catalunya.

Els barcelonins sentiren una gran adoració per aquella imatge, que era la primera que van conèixer. A l'època de la invasió sarraïna, uns devots, temorosos que la imatge es perdés o que la profanessin, la van amagar en una cova de la muntanya de Montserrat, on més tard va ser trobada i se li alçà un monestir a la mateixa muntanya. Se li donà l'advocació de Montserrat per la silueta amb que es veu, des de lluny, la muntanya.”

Dibuixos que fan referència a la trobada de la Mare de Déu. En la primera imatge els pastors troben la Imatge a la Santa Cova. En la segona imatge la Imatge de la Verge es fa immòbil.

Aquesta llegenda de Joan Amades¹⁵ encaixa en el inici d'una altra llegenda més coneguda on s'explica que la Verge de Montserrat va ser trobada en una cova.

Així doncs, durant molts anys Montserrat¹⁶ s'amaga en l'anonimat i se'n sap poca cosa fins arribar a l'any 880. La llegenda ens explica com uns pastors que vetllaven el ramat veieren al cel uns senyals lluminosos que apuntaven cap a un indret de la muntanya de Montserrat. Els pastors relataren els fets al sacerdot de la parròquia veïna, i aquest al bisbe de Manresa. Tots plegats anaren amb devoció l'indret d'on sortia la llum, i allí a l'interior d'una cova, la que avui s'anomena la Santa Cova, trobaren la imatge de la Verge de Montserrat. Com que el lloc era poc avinent, decidiren d'emportar-se la imatge a Manresa, la ciutat propera més poblada. Poca estona després, travessant un torrent i arribant en un altiplà, la Mare de Déu obrà un altre miracle: es féu immòbil

¹⁵Una petita menció pel que fa Joan Amades: el 2009 ha estat l'any Joan Amades (1890-1959).

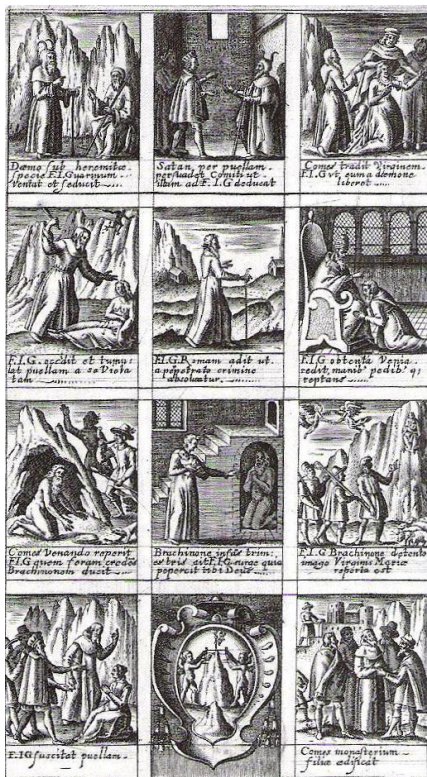
¹⁶DIVERSOS AUTORS: . *Nigra Sum, Iconografia de Santa Maria de Montserrat*. Publicacions Abadia de Montserrat. Primera edició: juny de 1995. (pàg 15).

talment que tothom interpretà que aquell lloc era l'adient per a que la Verge fos venerada i hi feren una capella.

Aquesta llegenda fóra senzilla i modesta si no s'hi barrejàs entremig la llegenda de fra Garí. Efectivament, a Montserrat vers l'any 859 hi hagué un ermità anomenat fra Garí. Aquesta llegenda comença quan aquest ermità va ser temptat pel dimoni per permissió de Déu, i cometé uns delictes molt greus: va violà i després assassinar, ni més ni menys, que a la filla del comte Guifré de Barcelona, de nom Riquilda. Ella l'havia anat a visitar perquè volia que la guarís d'una possessió diabòlica.

El pecat romangué ocult, però l'ermità, ple de remordiments per tot el que havia fet, es confessà al Papa de Roma i en rebé com a penitència haver de caminar tota la seva vida a quatre grapes, com les bèsties, i també havia de fer vida de salvatge, lluny del gènere humà, fins que algun miracle del cel no li declarés que ja havia satisfet prou pel seu pecat.

Garí tornà a Montserrat i, al cap d'alguns anys, uns caçadors l'agafaren i se l'endugueren al palau del comte de Barcelona, on era exhibit com un monstre. Un dia

fra Garí rebé del cel l'avís esperat. Un nadó anuncià, davant l'espant de tothom, que el pecat de Garí havia estat reparat. Allí l'ermità confessà el seu pecat, i se n'anaren tots a Montserrat. Quan hi arribaren desenterraren el cos de la noia i aquesta ressuscità. Ella declarà de voler-s'hi quedar i fer-se monja benedictina al servei de l'església de Santa Maria. El comte hi accedí i dotà el nou monestir, i fra Garí continuà la seva vida penitent fins que morí sanament.

Aquesta llegenda fou repetidament explicada i vinculada a la història i als miracles de Montserrat. Així s'acaba la llegenda, piadosa però inversemblant que va ser creguda durant molts segles.

Llegenda de fra Garí, una de les més antigues

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Era recordada solament com una llegenda curiosa i una mica estrofolària, però tot i així, també forma part de la història de Montserrat.

Tanmateix, sense conèixer-la, probablement no podríem explicar-nos el significat d'algunes obres artístiques de Montserrat .

La llegenda fa confluïr així els dos relats diferents, dues versions molt distintes però les dues tenen en comú la màgia de la Verge de Montserrat.

Però ara deixem les llegendes i tornem a la història. Tan sols vuit anys després, l'any 888, el 22 d'abril d'aquell any va ser la primera vegada que apareix el nom de Montserrat en una documentació¹⁷. Es tracta d'una acta de dotació de l'església del monestir de Ripoll escrita pel comte Guifré de Barcelona. En ella es llegeix com el comte Guifré el Pilós¹⁸ va fer seva la muntanya, vers l'any 879 com a fundador de la dinastia catalana. En dits documents es data que el comte Guifre enriqué Ripoll amb moltes propietats i rendes, entre altres terres regalades que consten en els documents, es parla de les esglésies de Montserrat.

Així doncs, es tracta d'una donació que fa el comte de Barcelona de la muntanya de Montserrat al monestir de Ripoll.

Aquestes esglésies es coneixen com la de Santa Maria, Sant Iscle, Sant Pere i la de Sant Martí, (existents amb tota certesa, al segle IX i segurament anteriors a aquest segle). Les de Santa Maria i Sant Iscle són les dues que es troben a la part alta de la muntanya; la de Sant Pere i la de Sant Martí es troben a la part inferior de la muntanya.

Avui dia, d'aquestes quatre esglésies montserratines, Santa Maria i Sant Iscle són fàcilment identificables, però les dues que es troben al peu de la muntanya, només la de Sant Pere ha perdurat durant el pas del temps, però no podem dir el mateix de l'església de Sant Martí, ja que se n'ha perdut fins i tot el record.

¹⁷ Informació extreta de: DIVERSOS AUTORS: . *Nigra Sum, Iconografia de Santa Maria de Montserrat*. Op. cit (pàg. 15)

¹⁸ Comte Guifré (840 - 897); Comte d'Urgell i Cerdanya (870-897); Comte de Barcelona i Girona (878-897); Conflent (896-897); Comte d'Osona (886-897).

Més endavant però, es construeixen més ermites, escampades pels cims de la muntanya en nombre creixent fins arribar a tretze—per damunt del monestir—. Les tretze ermites eren les anomenades de Sant Jeroni, Santa Magdalena, Sant Onofre, Sant Joan, Santa Caterina, Sant Jaume, Sant Antoni, Sant Salvador, Sant Benet, Santa Anna, la Santíssima Trinitat, la Santa Creu i Sant Dimes.

Les ermites disperses per la muntanya eren de proporcions diverses i de formes múltiples, i és probable que fossin habitades per ermitans. Totes elles tenien un dormitori, una sala de treball, una cuina, un menjador, altres dependències secundàries, un oratori i, a l'exterior, un tros d'hort, un jardí i les cisternes, sovint excavades a la roca viva, per recollir aigua de pluja on de vegades era conduïda a l'ermita amb canals.

Interior de l'ermita de Sant Dimes, gravat de 1806.

Al voltant de les ermites anaren construint nous habitatges que amb el temps i ampliacions successives assoliren petits monestirs, d'una grandària molt superior a l'estrictament exigida per a la vida eremítica. Tots els santuaris foren destruïts, en major o menor mesura, per l'exèrcit francès el 1812 en la seva incursió per terres montserratines i malgrat algunes restauracions i intents de nova ocupació, van ser abandonats definitivament a finals del s.XIX.

2.3. LA FUNDACIÓ DEL MONESTIR (1025)¹⁹

L'origen del monestir és incert. Encara que extensa i esponerosa, la història del santuari comença en el segle XIè. Va ser l'any 1011 quan l'Abat Oliba de Ripoll, va fer confirmar al papa Sergi IV les possessions del monestir de Ripoll, entre les quals surten esmentades novament les esglésies de Montserrat.

¹⁹ Informació extreta de:

PLEDAVALL, Antoni. *Montserrat: natura i esperit*. Op. cit. (pàg.57)

DIVERSOS AUTORS. *Nigra Sum, Iconografia de Santa Maria de Montserrat*. Op. cit. (pàg.18)

En aquella època Montserrat no era res més que un simple apèndix del monestir de Ripoll, enclavat en un lloc abrupte on ningú en aquell temps de l'abat Oliba hauria pensat que la vida monàstica benedictina a Catalunya hauria de perdurar i prendre rellevància històrica precisament a Montserrat.

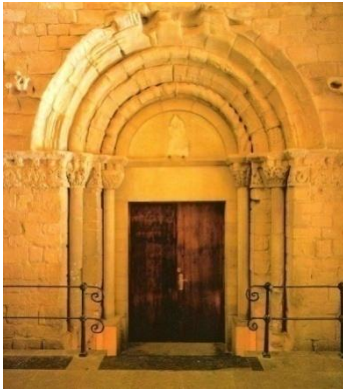
De les quatre esglésies monàstiques de Ripoll, només prosperà l'església de Santa Maria. Santa Maria s'havia convertit en la més popular de totes les que es trobaven a la muntanya de Montserrat. Aquesta popularitat que va adquirir va lligada a la imatge de la Verge que es trobava al seu interior, una Verge que era venerada des de l'any 880.

Tanmateix, Santa Cecília, abans de què Santa Maria de Montserrat esdevingués més important, era el primer centre monàstic ben organitzat de la muntanya de Montserrat. Es sap que sobre l'any 1011 un monjo vingut del monestir de Santa Maria de Ripoll va arribar a la muntanya per fer-se càrrec del monestir de Santa Cecília quedant així el cenobi sota les ordres del abat Oliba de Ripoll. Però Santa Cecília no va acceptar aquesta nova situació, i així l'abat Oliba va haver de fundar el monestir de Santa Maria en un lloc on es trobava una antiga ermita anomenada també amb el nom de Santa Maria.

La història ens diu que al voltant de l'any 1025, un petit grup de monjos que procedien del gran monestir de Ripoll, s'establiren a l'església de Santa Maria de Montserrat per disposició de l'abat bisbe Oliba. Aquest nucli monàstic es va desenvolupar ràpidament i, al segle XII, es va fundar un monestir i una església romànica ran de l'ermita de Santa Maria, amb unes dimensions suficientment grans per a què les celebracions litúrgiques de la comunitat monàstica es poguessin celebrar en ella. Van començar a construir-la durant l'any 1036, ja que consta que aquell any es feien obres a Montserrat. Un cop construïda, s'hi va entronitzar la talla de la Verge que avui es venera.

Gràcies a la documentació montserratina, és sap què entre els segles XI i XII, aquella comunitat monàstica estava formada entre sis i vuit monjos que depenien de Ripoll, però desitjaven créixer per a crear un patrimoni agrícola suficient per al seu manteniment i la seva independència.

2.4. LA DEVOCIÓ A LA VERGE²⁰

Portalada romànica de la que va ser la petita església de santa Maria. (Fotografia d'autora)

Durant el segle XII augmenten considerablement els documents de tipus econòmic a causa de què es volia millorar el rendiment de les finques. Durant el segle XII, l'església què havien construït a Montserrat per l'abat Oliba, fou embellida per una nova portalada que mostrava el prestigi que santa Maria de Montserrat havia assolit durant els últims anys, una portalada que avui dia encara es conserva, tot i que molt deteriorada.

Les donacions a Montserrat són fetes indistintivament al Prior i al convent o també a Santa Maria de Montserrat. Per Santa Maria no es referia a la santa imatge, sinó que es tractava del conjunt de la comunitat monàstica. En aquella època el més sagrat no era la imatge de la Verge, ja que allò de més sagrat en una església i en la comunitat monàstica d'aquells temps era sempre l'altar consagrat, que contenia diferents relíquies.

Representació imaginària de l'antic altar de santa Maria de Montserrat.

²⁰ Informació i imatges extrets de:

AUTORS VARIS. *Nigra Sum, Iconografia de Santa Maria de Montserrat*. Op.cit. (pàg. 18-19)

AUTORS VARIS *La Imatge de la Mare de Déu de Montserrat*. Op. cit. (pàg. 65)

La vida de la comunitat benedictina era ben tranquil·la quan, inesperadament, van començar a rebre notícies de molts indrets sobre guaricions de malalts i gràcies extraordinàries que la gent obtenia a causa de les pregaries que havien fet a Santa Maria de Montserrat. Poc a poc, a la darrerria del s. XII, els fidels comencen a fundar dotacions perquè cremi una llàntia dia i nit davant l'alta de la Santa Verge, o bé s'hi encenen ciris. En aquell moment comença una devoció especial, tant que s'ha suscitat entre els fidels i que encara avui perdura.

Foren ofrenades a Santa Maria de Montserrat vuit llànties abans de l'any 1218, quan una acta de rei Jaume I explica clarament els fets que s'esdevenien a Montserrat. A partir d'aquesta data fins l'any 1255, en foren fundades onze més, quatre ciris perpetus i nou capellanies.

Totes aquestes ofrenes a la Mare de Déu per agrair-li d'alguna manera l'ajuda que donava al guarir els malalts. Aquests fets ens fan entendre que, tot i que les actes només facin referència a l'altar i que no en parlin mai de la imatge de la Mare de Déu de Montserrat, aquesta ja devia ser-hi present, talment que segur que va ser la presència de la imatge de la Mare de Déu la causant d'aquesta pràctica d'ofrenar llànties i ciris, que des d'aleshores no ha deixat mai de cessar en aquest santuari. En cap altra catedral ni monestir no s'ha trobat mai un cas semblat a aquest.

El santuari-priorat creix ràpidament amb la fama dels miracles que hi obra la Mare de Déu, un fet clamorós, que fins hi tot el rei Jaume I, concretament el 20 de juliol del 1218 a Barcelona, expedí un decret de protecció al monestir de Santa Maria de Montserrat que concedia la immunitat als pelegrins de Montserrat, en atenció als continus miracles que s'esdevenien en aquella església. Cal dir que en aquella data el rei Jaume I només tenia deu anys.

Era evident que Montserrat fou quelcom més que un monestir. Els miracles que en teoria obrava la Mare de Déu en la seva església era la causant de què cada vegada s'apropessin més pelegrins.

Els monjos que vivien al monestir, en veure tota la devoció que hi havia entorn a Montserrat, anaren recollint per escrit els miracles i prodigis que la mare de Déu de Montserrat concedia als pelegrins. Aquests monjos van escriure un manuscrit amb el títol *De miraculis que fiunt a Beata Virgine Maria in Ecclesia Montisserrati*. Aquest

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

manuscrit està datat el darrer terç del segle XII, quan començaren a cremar les llànties davant l'altar de la Mare de Déu de Montserrat. Tot i així aquest manuscrit no esmenta la imatge de la Mare de Déu en cap moment.

Els creients i devots no en tenien prou amb què Montserrat només fos reconegut com a santuari. El 1223, concretament el 23 de juliol, es va firmar l'acta fundacional que documentava l'existència d'una Confraria de Nostra Senyora de Montserrat i d'un cor infantil, el primer d'Europa.

Aquesta Confraria consistia en què tothom qui s'hi inscrivís i fessin almoïna a Montserrat, entraven a formar part de la germanor de pregàries i de sufragis que habitualment feien els monjos i els pelegrins en un mateix amor cap a la Mare de Déu de Montserrat. Aquesta confraria estava cridada a perdurar a través dels segles i a aplegar-hi reis, nobles, burgesos, artesans i la gent més senzilla del poble, és a dir, tot aquell que creia en Montserrat per superar les desventures de la vida.

2.5. LA INDEPENDÈNCIA DE MONTSERRAT²¹

Durant les primeres dècades de l'existència de l'església de Santa Maria, semblava estar tot lligat a la vida monàstica de Ripoll, però al voltant de l'any 1080 Santa Maria començà a tenir priors propis, però això sí, sempre com a filial de Ripoll.

El inici de la lluita de Montserrat per aconseguir la seva independència del monestir de Ripoll va començar durant el segle XIII. Durant el Cisma d'Occident²², el priorat de

²¹ Informació extreta de:

C. LAPLANA, Josep. *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. Op.cit. (pàg. 52, 71,91, 105, 111)

<http://www.abadiamontserrat.net/catala/historia1.htm>

<http://carreno.cuadernosciudadanos.net/hoy/2009/07/19/mil-anos-de-historia-montserrat>

²² Cisma d'Occident: és l'expressió utilitzada per fer designar el període de crisi viscut entre 1378 i 1417 durant el qual dos papes rivals, l'un establert a Roma i l'altre a Avinyó, es consideraven l'únic i legítim papa.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Montserrat era fidel al papa de Roma, i per altra banda el monestir de Ripoll donava suport a Benet XIII d'Avinyó²³ (papa Luna).

El rei Martí l'Humà²⁴, era fidel al papa Benet XIII d'Avinyó, i li escriví una carta amical demanant-li la designació del priorat de Montserrat en abadia. Els dies 10 i 11 de febrer de l'any 1409, el papa Benet XIII d'Avinyó signava les peticions del rei Martí l'Humà i Montserrat es convertí en abadia, una abadia que com hem vist comptava amb una comunitat que en el pas dels anys va anar adquirint personalitat pròpia.

El rei Martí mor sense descendència i el succeeix el rei Ferran d'Aragó²⁵. L'any 1416, el rei Ferran retira la seva obediència al papa Benet XIII d'Avinyó i reconeix com a veritable papa de Roma a Martí V. Aquest, pocs mesos després, va demanar a l'abat de Montserrat que la comunitat de monjos montserratins retornés a la obediència romana, conservant la seva independència. Finalment, la tenacitat del seu primer abat aconseguí una butlla del papa Eugeni IV, l'any 1431, que alliberava definitivament Montserrat de tota servitud de Ripoll i el declararen immediatament subjecte a la seu apostòlica romana.

Malgrat la disminució de membres del monestir, aquest tingué encara recursos suficients per a emprendre pocs anys després (1476) l'edificació del claustre gòtic, amb el beneplàcit de Giuliano della Rovere (1472-83), el qual més tard seria el papa Juli II.

La independència de Montserrat va estar també lligada al moment de crisi que estava passant el país i del gran despoblament causat per la famosa pesta negra, a mitjans del segle XIV.

Les circumstàncies polítiques del país no varen fer fàcils els primers passos de la nova abadia. La seva riquesa va despertar cobdícies per part de la gent de fora. Sentien atracció per a l'abadia, ja que en aquells moments es considerava una de les més fortes i conegudes del país. A causa d'aquesta cobdícia la independència de l'Abadia va durar ben poc, ja que el 1493, va perdre de nou l'autonomia.

²³ Benet XIII d'Avinyó: Pedro Martínez de Luna. Eclesiàstic aragonés (Illueca 1328- 1424 Penyiscola)

²⁴ Rei Martí l'Humà: rei de Catalunya , Aragó i Sicília. (1356-1410)

²⁵ Ferran d'Aragó: rei catòlic casat amb Isabel I de Castella.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

El rei Ferran el Catòlic, va aconseguir que el papa Alexandre VI (Borgia) annexionés el monestir de Montserrat a la congregació de Sant Benito de Valladolid i de Castella, separant-lo de la Congregació Claustral Tarraconense, a la qual havia pertangut des del s XIII. El rei va enviar al monestir 14 monjos procedents de Valladolid i Montserrat va passar a dependre de la Congregació de Sant Benito el Real de Valladolid, tutela que va durar fins el segle XIX.

La dependència dels poders polítics de Castella va perdurar fins l'any 1835 i es va caracteritzar per una situació conflictiva permanent i una difícil convivència entre els monjos castellans i catalans, ja que entre ells no compartien ni pensaments ni tampoc el idioma.

Com a anècdota podem fer menció que dels vint-i-tres abats que van regir Montserrat durant el segle XV, només nou eren catalans, cosa que suposava una situació ben estranya.

No obstant això, fou en el 1493, quan Bernat Boïl²⁶, un dels ermitans montserratins, va abandonar el seu retir per acompanyar Cristòfor Colom en el segon viatge a Amèrica, i com a primer vicari apostòlic de les Indies, fou el principal responsable de l'expansió del culte a la Mare de Déu de Montserrat en aquest continent.

Poc després, el 4 de febrer de 1499, l'impressor alemany Johannes Luschner va posar en funcionament la primera impremta a Montserrat. Els primers llibres que es varen publicar eren de caràcter litúrgic, tractats espirituals i també desenes de milers de cèdules d'agregació a la confraria. La impremta de Montserrat va reunir una suma tan elevada de llibres impresos que cap monestir ni corporació eclesiàstica d'Espanya van arribar a poder-la igualar.

²⁶ Bernat Boïl: fou un religiós i diplomàtic. Rebé ordes menors a la diòcesi de Lleida. Fou també secretari del rei Ferran II de Catalunya, sacerdot ermità a Montserrat i company de Cristòfor Colom en el seu segon viatge a les Índies.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Ja estant en el segle XVII, durant l'any 1641, els monjos castellans que vivien a Montserrat van ser expulsats com a conseqüència de la guerra dels Segadors²⁷. Els aragonesos, els valencians i els portuguesos tenien llibertat d'opció, és a dir, quedar-se a Montserrat o marxar.

El grup dels expulsats, monjos castellans, arribava als vuitanta; la Generalitat s'ocupà de custodiar-los i tractar-los en tots els honors fins a la frontera de Fraga. A Madrid els monjos expulsats foren rebuts com a herois de guerra i després de moltes dificultats fundaren a Madrid un monestir dedicat a la Verge de Montserrat que encara perdura avui.

Porta de l'església de Nostra Senyora de Montserrat, a Sicília.

2.6. L'EXPANSIÓ I DEVOCIÓ DE LA VERGE AL MÓN²⁸

Mentre tant, el nom de Montserrat passa ben aviat els límits de les terres properes. Durant els segles XIII i XIV es va produir l'expansió de la devoció més significativa de la santa Maria de Montserrat. Aquesta expansió del culte de la Moreneta va arribar fins a indrets ben allunyats del lloc on la Verge tenia la seva primera casa, a Montserrat. Era l'època en què el culte sobrepassa les fronteres del regne catalano-aragonès.

²⁸ Informació i imatges extrets de:

ANÒNIM: *Què és Montserrat?*. Abadia de Montserrat, 1960. Segona edició (pàg. 8).

PLEDAVALL, Antoni. *Montserrat Natura i Esperit*. Op. cit.(pàg. 189-207)

<http://www.docstoc.com/docs/519297/Muntanyes-monestir-i-parc-natural-de-Montserrat>

http://ca.wikipedia.org/wiki/Ignasi_de_Loiola

²⁸ Guerra dels Segadors: aixecament secessionista (separatista) de Catalunya (1640-1652) contra la la monarquia dels Àustria (Felip IVè). La pagesia es va aixecar en armes perquè fou obligada a allotjar l'exèrcit castellà i pels continuats intents de reclutament per lluitar contra els francesos. El 7/06/1640, alçament general, dia del corpus de sang.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Tots aquests moviments de pelegrins, així com també els privilegis reials i les butlles papals, els ritus litúrgics i les danses i cants populars, n'és un bon testimoni el *Llibre Vermell*²⁹.

El respecte i la devoció cap a Montserrat s'estén cap a llevant amb les conquestes de la corona catalana-aragonesa: en el conjunt dels territoris italians passaren de cent cinquanta les esglésies i capelles dedicades a la Mare de Déu de Montserrat.

Després la dinastia imperial espanyola "els Àustria" consolida el culte de la Verge Moreneta a l'Europa central i als Països Baixos i s'estengué també a França, Occitània i sobretot a l'Àustria. Per altra banda, també es dilata amplament cap a ponent amb la descoberta i la conquesta d'Amèrica per Colom l'any 1492, acompanyat per un ermità de la muntanya anomenat Bernat Boïl, com ja he esmentat anteriorment, que vingué a ser el representant pontifici i primer missioner del nou món. En aquell moment s'obrí un ampli camp per a la devoció de la Verge bruna. A les ciutats de Mèxic i de Lima, ben aviat s'hi van establir esglésies i altars dedicats a la Mare de Déu. A Brasil, s'hi fundà al inici del segle XVI una abadia, encara avui pròspera, la de *Nossa Senhora de Montserrate*.

Església de la Mare de Déu de Montserrat de Caiapõina, Sant Luis dos Montes Belos (Brasil).

Església de Montserrat a Bogotà, (Colòmbia).

²⁹ Llibre on s'expliquen els miracles, es transcriuen privilegis, es parla de romiatges i es donen notícies de la Confraria de Montserrat. Conté també pregàries, un antic virolai i balls rodons que contaven i dansaven els pelegrins a Montserrat. Les seves notacions musicals són molt antigues i molts estudiosos s'han interessat en aquest llibre, ja que conté les notacions musicals més antigues que es coneixen a Europa.

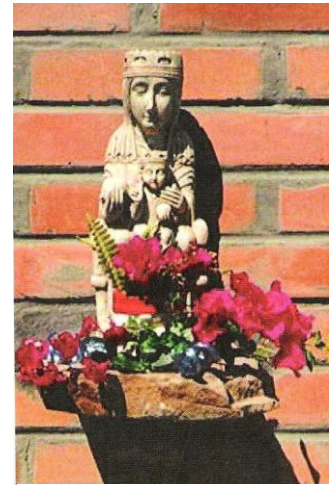
MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Ermita de Montserrat a l'Havana, (Cuba).

Talla de la Mare de Déu de Montserrat, a l'església de Sant Anthony, (Nova York).

Talla de la Mare de Déu de Montserrat a la Illa Margarita (Veneçuela).

Façana de l'Abadia de Montserrat a Manila,(Filipines). És un monestir que es va fundar l'any 1895 pels propis monjos de l'Abadia de Montserrat, els quals els van establir en aquestes illes. A l'esquerra, imatge de la talla de la Verge de Montserrat que es venera allí.

Al nou món, també es dediquen a la Mare de Déu de Montserrat les primeres esglésies de Mèxic, de Xile i del Perú, on s'hi consagren capelles i altars. Curiosament també es dona el nom de Montserrat a illes, muntanyes i poblacions d'aquelles terres. També els evangelitzadors portuguesos funden monestirs sota l'advocació montserratina.

Aquesta expansió en totes direccions gràcies a la qual la devoció a la Mare de Déu de Montserrat esdevé pràcticament la primera advocació mariana d'abast universal, estimulada gràcies a papes i reis, amb l'ajuda de nombrosos sants i pelegrins, sense oblidar-nos d'artistes i literats.

És interminable la llista de personalitats importants vinculades al santuari: els comtes de Barcelona i els reis de la corona catalano-aragonesa, especialment el comte Guifre el Pilós i el rei Joan I. Sant Pere Nolasc, sant Ramon de Penyafort, sant Vicenç Ferrer, Alfons el Savi, l'abat Ramon Llull, els Reis Catòlics, l'emperador Carles I, Felip II, sant Francesc de Borja, Benet XIII, Juli II (que fou abat comendatari del monestir i va fer construir un claustre gòtic), Alexandre VI, Adrià VI, el rei de França Francesc I, Colom, Cervantes, Lope de Vega, entre d'altres. També monarques estrangers i prohoms de les arts i la cultura d'Espanya, com Lluís XIV de França, l'emperador Ferran III d'Àustria, Goethe, Schiller, Humboldt, Verdaguer, Mistral, Wagner, Chestertonm Claudel, entre d'altres.

Una de les personalitats que van tenir relació amb Montserrat és sant Ignasi de Loiola, fundador de la companyia de Jesús (jesuïtes) el qual portava el nom de Montserrat arreu d'Europa. Ell personalment va anar a visitar Montserrat l'any 1522.

De fet, Ignasi era fill d'una família noble i poderosa, fou un cavaller basc. L'any 1521 col·laborà en la defensa del castell de Pamplona assetjat pel rei de França. Allí va caure ferit de la cama dreta i va ser enviat a Loiola, on passa uns dies per recuperar-se.

Retrat de sant Ignasi de Loiola.

Un cop hagué recobrat la salut, va decidir canviar de vida i inicià un pelegrinatge a Jerusalem. Per anar-hi passà per Manresa i també per Montserrat, on deixa els seus vestits i la seva esposa la nit del 24 al 25 de març de 1522. Es diu que entre el 25 de març de 1522 i principis de febrer de 1523 s'establí en una senzilla cova, coneguda com cova de Sant Ignasi. La seva llarga estada a Manresa va ser deguda a un problema que succeïa a la ciutat de Barcelona, des d'on ell volia embarcar. El port d'aquesta ciutat es trobava tancat per por de que la pesta s'estengués més per la regió.

És en aquest període quan comença una vida de pobresa, oració, i penitència fins que finalment va poder embarcar per dirigir-se a Jerusalem. Per tant, es pot ben dir que l'aventura vital i espiritual de sant Ignasi de Loiola va començar a Montserrat.

Com es pot veure, la importància i la repercussió que exerceix Montserrat, és considerable durant aquella època, i això dóna peu a que aquest cenobi s'eixampli amb noves dependències i augmenti el nombre d'albergs per als pelegrins. Els monjos donen a l'església cardenals, bisbes, grans abats, etc.

2.7. L'ESGLÉSIA NOVA³⁰

Amb l'expansió del culte de la Verge, la vella església romànica era totalment insuficient per acollir el poble fidel i terriblement incòmoda per als monjos, que hi esmerçaven llargues hores en la recitació de l'ofici oral.

Aquesta nova església, d'aspecte renaixentista i barroc, es va construir entre els anys 1568 i el 1592. Es tractava d'una gran basílica de 68 metres de llargada, 22 d'amplada i 33 d'alçada. L'edifici estava format per un gran rectangle dintre del qual s'inscrivia l'església d'una sola nau amb sis capelles laterals a banda i banda, que per mitjà d'una obertura permetia la comunicació entre elles. A damunt de les capelles laterals hi havia tribunes.

Interior de l'església de Montserrat, únic gravat que ens ha pervingut de l'aspecte renaixentista i barroc que presentava l'església.

³⁰ Informació i imatges extrets de:

C. LAPLANA, Josep. *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. Op.cit. (pàg. 95)

<http://www.bibliotecademontserrat.net/catala/biblioteca.htm>

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

La coberta de l'església comportava un sistema de voltes amb arcs torals i també estava composta d'uns nervis que accentuaven la creueria, al centre de la qual hi havia una grossa clau de volta. L'església s'il·luminava a través de finestres rectangulars obertes a les capelles i a les tribunes.

Als costats i al darrere del presbiteri hi havia espai per a les sagristies, els accessos al cambril, les tribunes i altres dependències. En connexió amb les tribunes hi havia el cor.

Dins el monestir s'hi trobava des de la seva fundació, en el segle XI, la biblioteca montserratina. D'ençà de la seva existència ja constava d'obres manuscrites i, des del segle XII, Montserrat va tenir el seu propi *scriptorium*, molt actiu als segles XIV i XV. La posada en marxa de la primera impremta a Montserrat l'any 1499, va afavorir encara més la difusió cultural del monestir.

Durant els segles XVII i XVIII, la biblioteca va créixer i va diversificar els seus fons fins a arribar a reunir, segons consta, milers d'obres en les seves prestatgeries. Consta que l'any 1790 la biblioteca del monestir tenia prop de 8.500 volums i 322 manuscrits.

El moment més tràgic de la seva història va ocórrer durant les guerres napoleòniques, quan en 1811 el monestir va ser destruït i es va perdre la major part del seu tresor bibliogràfic.

Imatge de l'ala principal de la biblioteca montserratina.

2.8. INVASIÓ NAPOLEÒNICA –LA GUERRA DEL FRANCÈS (1808-1814) ³¹

Durant el decurs de les diferents guerres que ha patit el país, gairebé tots els exèrcits van respectar la Santa Imatge, el tresor i les vides dels monjos i dels ermitans. Però hi hagué una excepció: la Guerra de la Independència, en la que Espanya quedà envaïda pels exèrcits napoleònics. Fins llavors Montserrat va conservar el seu prestigi i espiritualitat. És aleshores que sobrevé l'hora trista: la destrucció total del santuari per obra de la invasió napoleònica l'any 1811, completada per les guerres civils i trastorns revolucionaris del segle XIX.

Montserrat queda tota en runes. La vida monàstica desapareix a la muntanya i d'allí se'n treu la imatge de la Verge per amagar-la i protegir-la.

Des de bon començament de la guerra del francès, el cenobi de Montserrat hi va tenir un paper molt actiu. Montserrat acollia els sometents³², els hi proporcionava aliments i els dirigia a les juntes locals de Manresa o Igualada i fou creat un hospital per als ferits de la guerra.

El monestir va rebre una primera inspecció dels francesos el 12 de gener del 1809. Uns vuit-cents francesos van pujar a Montserrat per a fer el registre, i el varen trobar

³¹ Informació i imatges extrets de:

LAPLANA, Josep de C.: *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. Op.cit. (pàg. 125-127)

ANÒNIM: *Què és Montserrat*. Op.cit. (pàg. 9).

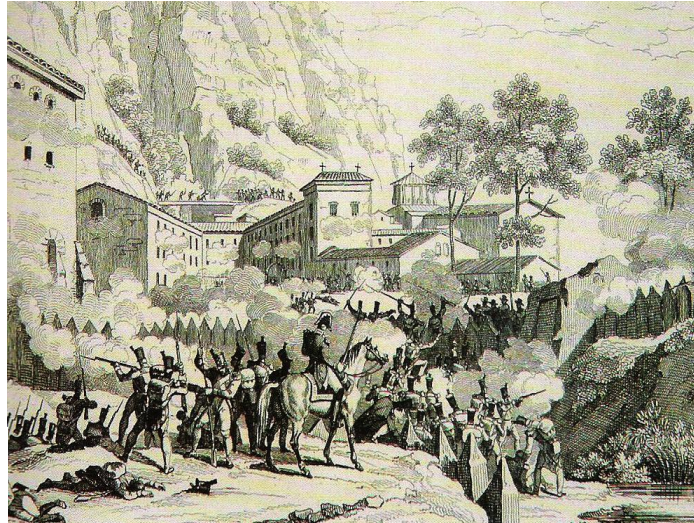
DIVERSOS AUTORS: *Guia dels escenaris de la guerra del Francès a Catalunya*,_Generalitat de Catalunya (pàg. 51-52)

Revista: *HISTÒRIA Y VIDA*; Nom de l'article: *Montserrat. Montaña, Santuario y Monasterio*. n°165, escrit per J.M Ainaud de Lasarte (pàg.17)

³² Organització de gent armada no professional creada en època moderna i inspirada en l'antic sacramental o sometent suprimit amb el decret de Nova Planta (1716). Durant la Guerra Gran, davant l'angoixosa situació de l'exèrcit, el capità general de Catalunya, comte de La Unión, ressuscità el sometent (1794), que fou novament actiu durant la guerra del Francès (1808-14), i que destorbà els atacs francesos davant Roses, Barcelona i Tarragona

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

abandonat, ja que els monjos havien fugit a amagar-se a les ermites més properes. En aquella ocasió la inspecció de les tropes franceses no van provocar cap dany.

Dibuix on es representa l'escena de la presa de Montserrat pels francesos.

Els vertaders problemes van arribar el maig del 1810 quan la Junta Superior va decidir convertir Montserrat en la plaça d'armes i caserna, fortificant-la, malgrat les veus de protesta de molts comandants catalans que advertien que “ Montserrat té mil entrades i una sola sortida”. Les obres de fortificació van ser força febles i aquestes van servir perquè l'exèrcit francès s'acostés a Montserrat.

El 25 de juliol el monestir va ser ocupat pels francesos en tan sols tres hores. Aquest cop Montserrat va ser completament saquejat com també els seus voltants. Aquest saqueig va durar dos mesos i mig. Finalment, la nit del 10 d'octubre d'aquell mateix any, es va calar foc al monestir.

El 31 de juliol del 1812, els napoleònics retornaren a Montserrat, on varen volar les parets que encara quedaven d'empeu i van cremar totes les ermites i capelles de la muntanya. Ho van destrossar tot: l'església, el monestir i les seves dependències, l'antiga biblioteca, etc. Montserrat semblava haver desaparegut per sempre.

Aquella mateixa nit, quan els últims soldats francesos van abandonar les runes que encara fumejaven, els monjos van retornar sigil·losament. Amb molt de compte, van rescatar la Imatge de la Verge, que cuidadosament estava amagada, tapiada en un forat

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

d'una escala de l'ermita de Sant Dimes. Poca cosa, apart de la Vergeva poder salvar-se d'aquella destrossa a Montserrat. Malgrat tot, la imatge de la Moreneta seguia intacta.

Ruïnes del monestir, després dels enfrontaments contra els francesos.

S'han explicat històries populars i llegendes de la invasió napoleònica. La més coneguda és la que es coneix com "El timbaler del Bruc". Alguns asseguren que fou el so d'un timbal d'un noi del municipi del Bruc, que al tocar el instrument musical, la muntanya ressonà de tal manera que va causar la desbandada de les tropes franceses en una de les batalles, ocasionant així el seu espant i la seva retirada. El seu eco els va fer suposar la presència d'un nombrós exèrcit en defensa de la muntanya i del monestir.

Més tard va arribar a Montserrat la llei de Mendizábal l'any 1835, que implicà la desamortització de les possessions monacals. Aquesta va fer creure als monjos montserratins que no vindria mai un futur esperançador per a Montserrat. Abans d'aquesta desamortització, Montserrat posseïa béns i percebia censos en uns dos-cents llocs de Catalunya. Aquesta desamortització va tenir un llarg procés històric-econòmic. S'inicià a Espanya a finals del segle XVIII per Manuel Godoy. Aquest procés va consistir en posar al mercat, mitjançant subhasta pública, les terres i béns no productius en poder de les anomenades "mans mortes" que no les conreaven (gairebé sempre l'Església Catòlica o les ordres religioses, com la de Montserrat en aquell moment que

havien acumulat bens com habituals beneficiàries de donacions, testaments, etc). La finalitat d'aquesta subhasta no era altra que augmentar la riquesa nacional i crear una burgesia i classe mitjana de llauradors propietaris.

Tot plegat, la destrucció durant la guerra del francès unida amb el procés de Mendizábal, feu que el monestir quedés abandonat i en conseqüència, es van perdre molts dels seus tresors, un d'ells la biblioteca.

2.9. LA RENAIXENÇA³³

L'any 1844, Montserrat es recupera amb una rapidesa sorprenent i miraculosa, tot just després que els francesos l'ensorressin per complet. Durant la Renaixença catalana, Montserrat es veu envoltada de sentiments religiosos i patriòtics, que junt amb l'acció de vigoroses personalitats eclesiàstiques, tant de la jerarquia com de l'apostolat i fins hi tot de la literatura, es preparen per a la reconstrucció tan material com espiritual de santuari montserratí. Poc a poc van habilitar l'església, i la gent de les comarques properes, varen pujar al santuari tot oferint les seves ajudes.

La congregació de Valladolid havia desaparegut a conseqüència de tots els fets succeïts, per la qual cosa Montserrat va tornar a recobrar la independència eclesiàstica.

El monestir es va haver de reformar completament, i les obres de reconstrucció varen començar durant l'any 1858. Els monjos amagats als voltants tornaren a Montserrat, i ràpidament habilitaren com església la dependència més gran i menys danyada. El 1817 la Santa Imatge tornava a l'església, neta de runes i amb el sostre consolidat. Més tard, l'any 1862, Montserrat és unit a la congregació de Subiaco (Roma).

Poc a poc, Montserrat anava recuperant la seva capacitat de convocatòria com a lloc de pelegrinatge i com a centre de espiritualitat.

Tant els edificis monacals com els d'albergatge es van refer i millorar. El 1918 fou restaurada la impremta i finalment va ser restablerta l'Escolania l'any 1851.

³³ Informació i imatges extrets de:

LAPLANA, Josep de C.: *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. Op.cit. (pàg. 133-155)

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

L'any 1880, es celebraren les festes del Mil·lenari amb l'abat Muntadas³⁴.

Durant aquelles festes, Montserrat ressonà en els cors dels catalans. Hi assistiren unes 20.000 persones arribades d'arreu, incloent-hi el nunci que representava al papa Lleó XIII i els bisbes de Barcelona, Girona, Lleida, Tortosa, Urgell i Menorca. Allí s'hi convocà un certament literari que estava obert a poetes catalans, castellans i occitans. Fou llavors quan es premià el *Virolai*, musicat per Josep Rodoreda i escrit pel mossèn Jacint Verdaguer.

En acabar la celebració, es va manifestar un desig de fer més celebracions d'aquelles característiques, i fins hi tot, unes altres encara més solemnes. El que volien era declarar patrona de Catalunya a la Mare de Déu de Montserrat. Aleshores, s'obriren les llistes de subscripció per a ofrenar a la Mare de Déu una corona, valuosa, bella i que portés un significat: l'estimació dels catalans a la Moreneta. Es tractava de la coronació de la Mare de Déu de Montserrat reina de Catalunya, calia doncs a més d'una corona, un ceptre.

Detall de la corona de la Mare de Déu de Montserrat i del ceptre reial de la coronació. Ambdós es van fer servir per a la coronació de la Mare de Montserrat com a patrona de Catalunya.

³⁴ L'abat Muntadas, al seu esforç es deu la reconstrucció de la nova Montserrat, la que actualment coneixem. Ell va incitar la construcció del edifici actual, i dels dos fets rellevants en la història del Santuari: les Festes del Mil·lenari (880-1880) i de la coronació canònica de la Santa Imatge l'any 1881, proclamant la Verge de Montserrat Patrona de Catalunya.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Catòlica les encarregades de fabricar-lo. En ell, els noms de tots els donants van ser escrits en un llarg pergami que es troba dintre del ceptre.

La cerimònia fou celebrada l'onze de setembre del 1881 on la Mare de Déu de Montserrat va estar proclamada Patrona de Catalunya. Al mateix temps, la basílica de Montserrat rebé el títol de basílica afiliada a la de Sant Pere de Roma.

L'any 1882 per popularitzar el culte i facilitar l'accés al monestir es van iniciar les obres de construcció d'un tren cremallera que permetrà pujar a la muntanya.

Així doncs arribant al segle XX, al final de l'any 1900, prop de 30.000 visitants havien pujat a Montserrat, fent d'aquest indret un dels més reconeguts de les terres catalanes.

2.10. LA GUERRA CIVIL (1936-1939)³⁵

El monestir de Santa Maria de Montserrat no ha deixat de créixer i avui dia conté una de les millors biblioteques del país. Tota aquesta tasca es veié interrompuda per la guerra civil, iniciada el juliol del 1936, que suposà una nova dispersió de la comunitat.

El monestir va ser salvat per la decidida actuació de la Generalitat de Catalunya per ordre del president Companys, que va confiscar totes les seves dependències i patrimoni per evitar-ne la destrucció. Els edificis, per tant, quedaren pràcticament al marge de les destruccions habituals dels edificis religiosos.

³⁵ Informació i imatges extrets de:

PLEDAVALL, Antoni. *Montserrat Natura i Esperit*. Op.cit. (pàg. 64)

Article revista: *HISTÒRIA Y VIDA*; Nom de l'article: *Montserrat. Montaña, Santuario y Monasterio*. Op.cit (pàg.22)

ANÒNIM: *Què és Montserrat?* Op.cit. (pàg.25)

Article revista MAGAZINE dia 25 d'octubre del 2009. Títol article: *Himmler. La visita del miedo*. Text de: Jordi Finestres (pàg. 39)

<http://www.elmundo.es/suplementos/cronica/2007/588/1170543606.html>

http://www.abadiamontserrat.cat/catala/index_fundacio.htm

http://classificats.nosaltres.cat/img/anuncis/ca_57/img_21157_54637.jpg

<http://www.luisvives.com/hemeroteca/serrador/pcuartonivel.jsp>

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Un fet destacable i potser anecdòtic, és el que Montserrat acollí en el seu interior les Corts de la República durant l'any 1938.

Tanmateix, els monjos que vivien al monestir hagueren de refugiar-se en cases amigues o en monestirs europeus, llevat d'alguns que en un segon moment es pogueren reunir en un balneari de Navarra. D'altres foren empresonats i tingueren sofriment; vint-i-tres foren assassinats per les mans marxistes i dos moriren al front.

Montserrat ha mantingut sempre, dins l'esperit benedictí, els sentiments de l'ordre, de respecte i de llibertat; uns sentiments que entre els anys 1939 i el 1975, va sortir en defensa dels valors culturals i cívics del nostre poble català, menyspreat per la llarga dictadura franquista.

L'any 1940, Espanya encara es recuperava dels durs dies que van esdevenir durant la guerra civil. La guerra va deixar tot el país en una situació de misèria. Aquesta va fer determinar que el setembre de l'any anterior el país es declarés neutral davant del conflicte bèl·lic que molt aviat prendria importància a escala mundial: la Segona Guerra Mundial.

En aquest context històric, Montserrat adquireix un paper important, enigmàtic i força desconcertant.

El mateix dia que Hitler i Franco es van entrevistar a Hendaya³⁶ el 23 d' octubre de 1940, Heinrich Himmler, cap de la SS i jerarca més poderós després de Adolf Hitler, va visitar l'Abadia de Montserrat. Himmler va arribar a Barcelona amb un ferm propòsit. La premsa de l'època en va fer poques mencions al respecte ja que només varen esmentar l'aportació del jerarca alemany, el qual va fer una donació de 25.000 pessetes per a socórrer els damnificats d'unes inundacions que van tenir lloc a la conca del Ter uns dies abans.

³⁶Hendaya: localitat fronterera francesa del departament de Pirineus Atlàntics a 21 km de Sant Sebastià

Himmler i els seus acompanyants en un moment de la visita a Montserrat

En no donar-se a conèixer quines eren les vertaderes intencions del general nazi, es va perdre l'oportunitat de conèixer alguns dels secrets més insòlits que mouen els fils de la Història. I així hagués estat, per sempre, de no ser pel testimoniatge del pare Andreu Ripol Noble.

Ripol explicà, setanta-dos anys més tard, què va succeir en aquella visita de Himmler a Barcelona. Ell va visitar, després de dinar, l'Abadia de Montserrat acompanyat per un seguici d'alemanys de la SS i també per algunes autoritats de la ciutat.

L'abat titular de l'Abadia aquell any era Antoni Maria Marcet, però va assignar la ingrata tasca a un jove Andreu Ripol, l'únic membre de la congregació que coneixia a la perfecció la llengua alemanya. La pregunta que es feien els monjos de Montserrat era: què havia motivat l'Abadia de Montserrat en algú que es declarava pràcticament anticristià i que el definien com a perseguidor de l'Església Catòlica?

Himmler va anar a Montserrat a la recerca d'un infalible talismà que li fes guanyar la guerra i que li atorgués poders sobrenaturals. El nom d'aquest talismà ho va pronunciar clarament en creuar la biblioteca del monestir: el Sant Grial³⁷. Buscava el grial a Montserrat, potser influït per Wagner i el seu *Parsifal*.

³⁷Sant Grial: copa on suposadament, Jesús hauria consagrat el vi del seu Últim Sopar.

Parsifal és una òpera de Richard Wagner basada en el poema èpic medieval del segle XIII, sobre la vida del cavaller de la cort del Rei Artur, Percival, i la seva recerca del Sant Grial. La primera frase del llibret de l'òpera deia: "Domini i castell del Grial, anomenat "Montsalvat", amb el paisatge de les muntanyes del nord de l'Espanya gòtica..." La identificació entre "Montsalvat" i Montserrat va ser instantània; la "santedat" de la muntanya del Grial no podia tenir cap altre significat que la més santa de les muntanyes catalanes: Montserrat. Així doncs, es diu que Himmler va ser influït per aquesta òpera en la seva recerca del Sant Grial. Andreu Ripol va ser testimoni del viu interès del jerarca alemany per la relíquia.

Per si no fos poc, encara es va excitar més l'élite nazi quan van descobrir que dins la lletra del Virolai, cant místic de Catalunya obra de mossèn Cinto Verdaguer, hi estava escrit l'esperat missatge críptic que venia a reforçar les seves teories: «... mística font de l'aigua de la vida...»

Per descomptat, Heinrich Himmler no va poder endur-se res i no en va treure res de clar a la seva visita. Tota la visita va ser molt tensa. De fet, quan la comitiva va arribar davant la Imatge negra de la Verge de Montserrat, el pare Ripol li va explicar la costum que es tenia de besar a l'escultura. Com a resposta, Himmler li contestà: " Ja acabarem nosaltres amb totes aquestes supersticions".

Trobada multitudinària a Montserrat.

Com era d'esperar Montserrat no era dipositària del Sant Grial, que segons Hitler, era un símbol de la sang, no la de Jesús, sinó de la pura sang ària. De manera que, amb Hitler, aquell infaust 23 d'octubre de 1940, Himmler va tornar a Alemanya. Després d'aquesta estranya i insòlita visita a Montserrat amb l'objectiu fracassat de la recerca del Sant Grial, l'any 1947 es van apropar a Montserrat més de 75.000 catalans de totes les tendències. Aquell va ser el primer intent de reconciliació per part dels dos bàndols enfrontats durant la sangant Guerra Civil espanyola. De fet, es tractava de celebrar la festa d'entronització de la Mare de Déu de Montserrat.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Efectivament, Montserrat ha estat un puntal i un referent en els moments més conflictius ocasionats per la dictadura franquista, quan no només es varen violar els drets polítics dels catalans, sinó que es va prohibir la difusió de la cultura catalana i fins i tot l'ús públic de la llengua i la seva expressió literària. Montserrat era territori refugi de la cultura i de defensa dels drets democràtics de la nació catalana.

Uns anys més tard, concretament l'any 1959, Montserrat edita una revista amb el nom de *Serra d'Or*³⁸. Aquesta revista neix amb la voluntat de cercar un mitjà d'expressió de les diferents expressions artístiques, literàries, historiogràfiques, polítiques i crítiques de la cultura catalana sota el franquisme (cal tenir present que tot això es feia en temps de repressió franquista contra tot el que fos escrit en català).

Serra d'Or va ser des d'aquell moment la plataforma dels intel·lectuals i artistes catalans de la segona meitat del segle XX. Aviat formà part de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat i si en començar tingué un tiratge de 1.500 exemplars, actualment arriba als 8.000. La seva tasca ha estat importantíssima per a la represa cultural del país.

Diverses portades de la revista Serra d'Or.

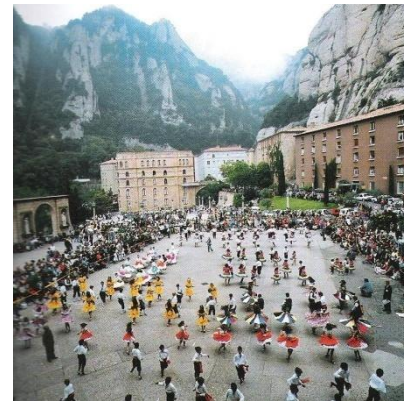
³⁸ Revista Serra d'Or: va néixer de la fusió de *Germinabit* i de *Serra d'Or*, les quals es va ajuntar en una única revista, que, a partir de l'octubre del 1959, adoptà el nom de *Serra d'Or*.

2.11. MONTSERRAT AVUI I LA SEVA FESTIVITAT³⁹

Montserrat avui continua el seu itinerari històric i es prepara per celebrar el mil·lenari de la seva fundació com a monestir el 2025.

Nobles, reis, sants i eclesiàstics, també famílies i els pobles del país han estimat i venerat des de temps llunyans Montserrat. També s'hi han vist involucrats el món de la cultura, de la ciència, del pensament i de la política. Tots ells han vist i trobat en Montserrat, un ferm puntal de la democràcia i de les llibertats catalanes, quan aquestes s'havien vist amenaçades.

Montserrat ha sigut capaç d'aguantar dures amenaces, s'ha enfrontat a polítiques centralistes de l'Estat i ha defensat la llengua i la cultura del seu poble quan dictadures les prohibiren i perseguïen durament.

Imatges de diferents celebracions a Montserrat.

El monestir sempre ha tingut les seves portes obertes a tothom, com a lloc de refugi o de debat. És santuari de tothom, i sent dia festiu o no n'és molta la quantitat de persones de tots els idiomes i races que puja ara a Montserrat (es calcula en prop de dos milions de visitants a l'any). Un exemple ben clar d'aquest gran aplegament de persones va ser

³⁹ Informació i imatges extrets de:

PLEDAVALL, Antoni. *Montserrat Natura i Esperit*. Op. cit. (pàg. 101-107)

<http://www.festes.org/arxiu/nigrasum.pdf>

<http://www.festes.org/articles.php>

<http://www.abadiamontserrat.net/Homilies/catala/26.04.07.pdf>

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

l'any 1996. Aquell any Montserrat va rebre, segons dades de la Generalitat, més de 2.600.000 visitants, cosa que el converteix en el segon centre més visitat de Catalunya, després de Barcelona. Fins fa poc era un costum tradicional que hi pugessin totes les parelles del país per casar-se, fins al punt d'esdevenir un tòpic rodolí: "No és ben casat, qui no duu la dona a Montserrat".

Són moltes les diferents celebracions que Montserrat té durant l'any. El cert, és que la Mare de Déu de Montserrat també té una pròpia celebració.

Es celebra la seva festivitat el dia 27 d'abril com a Patrona de Catalunya, abans però, es celebra *la Vetlla*, el dia 26 d'abril. Aquestes tenen els inicis l'any 1947 quan es va solemnitzar la primera Entronització de la Mare de Déu de Montserrat.

La nit del 26 d'abril, pujaren milers i milers de persones a Montserrat pels diversos camins de la muntanya. L'endemà, dia 27 d'abril, es va celebrar l'entronització de la Santa Maria de Montserrat, és a dir, s'inaugurava l'estança actual on s'hi troba el tron i s'hi va col·locar per primer cop la Santa Imatge de la Moreneta.

En aquesta festivitat es commemora la construcció i la donació d'un tron digne per a la Santa Imatge de la Mare de Déu de Montserrat, un tron finançat per donacions populars.

Fou la primera col·laboració per refer la unió cultural del nostre poble i a més, aquella va ser el primer esdeveniment on es va parlar amb català públicament, després dels anys de prohibició que se n'havia fet als ciutadans catalans.

Acampada a les places de davant el monestir de Montserrat.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Des d'aleshores, cada 26 d'abril es celebra la nocturna Vetlla de Santa Maria al monestir. Aquesta celebració ha esdevingut tant reconeguda com la mateixa festivitat, sobretot per al jovent. Centenars de persones, arribades a peu o en vehicle a la muntanya de Montserrat, celebren la Vetlla de la Mare de Déu. Durant aquesta vetllada es poden trobar un conjunt d'actes que tenen per objectiu fer companyia a la *Moreneta* durant la nit anterior al dia de la seva festivitat.

La Vetlla comença a mitja tarda amb el Rosari i les Primeres Vespres de la Solemnitat de la Mare de Déu, cantades pels monjos, per l'Escolania i per tots els congregats. També s'hi representen actuacions musicals, lectures especials i càntics de salms que animen la jornada. A més a més, fan activitats de cultura popular com ara cobles, castellers, sardanes, etc. I finalment la jornada s'acaba amb la celebració de l'Eucaristia de la Vetlla.

L'endemà dia 27 d'abril és la esperada Diada de la Verge, una festa dedicada totalment a la Mare de Déu de Montserrat, que consisteix en un seguit de celebracions litúrgiques i amb nombrosos actes folklòrics i festius.

Pel matí es fa la Pregaria de Laudes i missa concelebrada, on es canta la *Salve* i el *Virolai* per part de l'Escolania.

A mitja tarda té lloc les Segones Vespres de la Solemnitat de la Mare de Déu i els Motets polifònics, de la mateixa manera que el primer dia.

Durant el dia arriben pelegrins d'arreu al monestir. És força curiós un fet que s'ha anat fent des de fa força anys, on els fidels d'alguns llocs, com ara Cervera, Sant Pere de Ribes, entre d'altres, organitzen sortides amb grups nombrosos de persones que van a visitar Montserrat a peu des de les seves poblacions.

Per altra banda, són moltes les ofrenes de tot tipus que es fan a la Mare de Déu, des de florals, fins a objectes com fotografies, vestits de comunió, vestits de nadons, etc. Per tal de que la *Moreneta* els ajudi a aconseguir aquella necessitat que li demanen. Aquestes ofrenes s'anomenen exvots.

Abans, aquestes ofrenes es dipositaven en una sala annexa al cambril de la Verge, que és el lloc on es pot besar la Imatge de la Verge. Actualment, és tanta la quantitat

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

d'aquests exvots, que s'han situat en un passadís exterior que comunica el vestíbul amb l'atri del temple.

A l'exterior de la basílica es ballen sardanes i els monjos posen la senyera a la façana de l'Abadia.

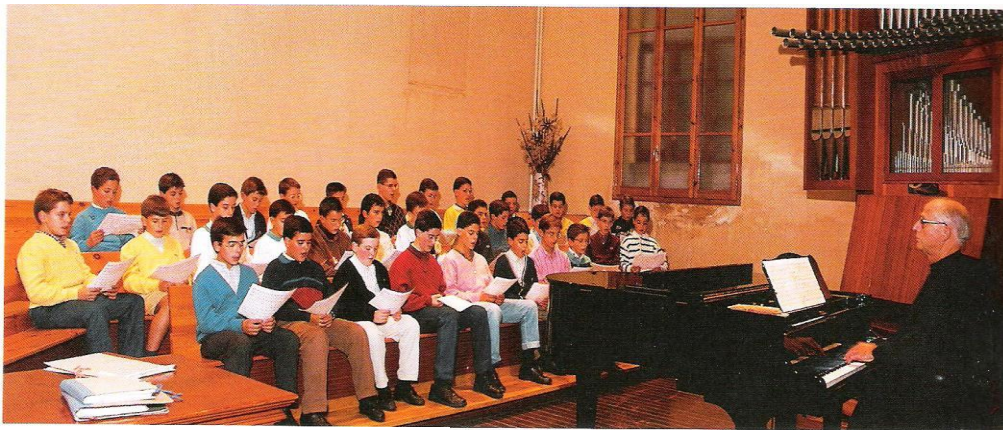
La Moreneta, o la Imatge bruna també és venerada aquest dia en les nombrosíssimes esglésies, tant del país com d'altres indrets del món, que li han dedicat altars.

És l'any 1881 en què la Mare de Déu de Montserrat és declarada Patrona de Catalunya. Des d'aleshores el seu culte s'ha expandeix enormement per tot el territori, de tal manera que en els darrers anys, l'han anomenada patrona d'alguns nous barris on s'hi celebren les seves festes aquest dia.

3. L'ESCOLANIA i el VIROLAI⁴⁰

L'escolania de Montserrat, és el cor infantil més antic d'Europa. El seu origen es remunta des de la fundació del monestir, aproximadament al segle XII, ja que s'ha trobat referències documentals que ho acrediten poc després d'aquell segle.

Avui, l'Escolania està formada per més de cinquanta nois, de nou a catorze anys vinguts de tot Catalunya i també de la resta dels Països Catalans. A Montserrat estudien els darrers cursos de Primària i els primers de Secundària, sense oblidar-nos dels estudis de música corresponents. Cada un dels escolans estudia dos instrument: el piano i un a escollir. A més, dits estudis es complementen amb les matèries del Lenguatge Musical, del Conjunt Instrumental i sobretot del Cant Coral, que és l'especialitat de l'Escolania de Montserrat.

Imatge d'una classe de Cant Coral.

Els escolans, quan deixen Montserrat, normalment segueixen amb els seus estudis de música. De fet, en les últimes dècades, alguns destaquen professionalment com a cantants, instrumentistes o fins i tot directors.

⁴⁰ Les Imatges d'aquest apartat són extretes de: PLADEVALL, Jordi. *Montserrat, natura i esperit*. Op. cit. (pàg. 97-98).

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

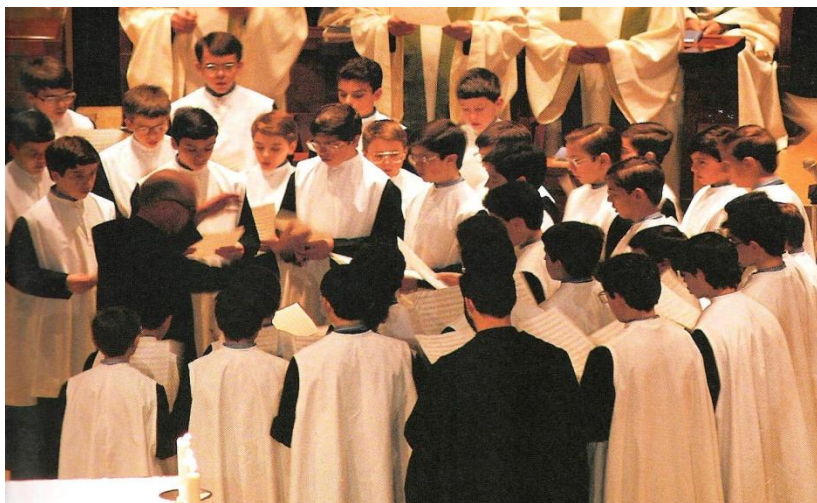
L'Escolania de Montserrat està ubicada dins l'Abadia de Montserrat. Cal dir que, entre el monestir i l'escolania hi ha un lligam molt fort, tant que de l'escolania n'ha sortit vocacions monàstiques, però sobretot en temps passats.

La finalitat de l'Escolania, tant ara com en segles passats, és la participació diària en la pregària del santuari, juntament amb la gran afluença de pelegrins de tot el món. Els escolans canten en les celebracions litúrgiques i participen a la pregària comunitària que es fa a la basílica. Actualment, canten a l'una del migdia, de dilluns a divendres, una *Salve* i el *Virolai*; cada tarda de diumenge a dijous, a l'hora de Vespres, una *Salve Montserratina* i un *Motet*. Els diumenges canten a Missa Conventual i just en acabar la *Salve* i el *Virolai*.

El *Virolai* és l'himne de la Mare de Déu de Montserrat. Va ser publicat per al programa del certamen artístic i musical que es va celebrar amb motiu de les festes del Mil·lenari de Montserrat, escrit per Jacint Verdaguer a Barcelona el 20 de febrer del 1880 i fou musicat per Josep Rodoreda que guanyà el certament. El premi que rebé fou un flabiol d'or amb esmalts.

Curiosament, hi hagué una setantena de composicions que hi competiren i el veredicté fou públic el 25 d'abril d'aquell mateix any.

Des de aleshores el *Virolai*, cada dia és cantat per l'Escolania de Montserrat i ha esdevingut un himne d'allò més popular a tot Catalunya fins al punt que en períodes de repressió política, aquest cant ha estat un autèntic himne emblemàtic de tot el poble català.

L'Escolania de Montserrat cantant.

EL VIROLAI⁴¹

Rosa d'abril,
morena de la serra,
de Montserrat estel,
il·lumineu la catalana terra,
guieu-nos cap al cel.

Amb serra d'or els angelets serraren,
eixos turons per fer-vos un palau;
Reina del cel que els serafins baixaren
deu-nos abric dins vostre mantell blau.

Alba naixent d'estrelles coronada,
Ciutat de Déu que somnià David,
a vostres peus la lluna s'és posada,
el sol sos raigs vos dóna per vestit.

Dels catalans sempre sereu Princesa,
dels espanyols estrella d'Orient:
sigueu pels bons, pilar de fortalesa;
pels pecadors, el port de salvament.

Doneu consol a qui la pàtria enyora,
sens veure mai els cims de Montserrat;
en terra i mar oïu a qui us implora;
torneu a Déu els cors que l'han deixat.

Mística font de l'aigua de la vida,
rageu del Cel al cor de mon país;
dons i virtuts deixeu-li per florida;
feu-ne, si us plau, el vostre paradís.

Ditxosos ulls, Maria, els que us vegin!
ditxós el cor que s'obrí a vostra llum!
Roser del cel, que els serafins voltegen,
a ma oració doneu vostre perfum.

Cedre gentil, Líban sou corona,
arbre d'encens, palmera de Sion,
El fruit sagrat que vostre amor ens dóna
És Jesucrist, el redemptor del món.

Amb vostre nom comença nostra
història i és Montserrat el nostre Sinai:
siguin per tots l'escala de la glòria
eixos penyals coberts de romaní.

⁴¹ Gènere poètic-musical format per refrany i estrofes.

PARTITURA DEL VIROLAI⁴¹
588

ROSA D'ABRIL

Tornada

Ro - sa d'a-bril, Mo-re-na de la ser - ra, de Montser-rat es-tel, il - lu - mi -
neu la ca - ta - la - na ter - ra, gui - eu - nos cap al cel, gui - eu - nos cap al cel.

Estrofes

1. Amb ser-ra d'or els an-ge-le-ta ser - ra - ren, amb ser-ra d'or.
ei - xos tu - rons per fer - vos un pa - lau, per fer - vos un pa - lau.
Rei - na dels cels que els se - ra - fins bai - xa - ren, Rei - na dels cels,
deu - nos a - bric dins vos-tre man - tell blau, dins vos - tre man - tell blau.

2. Alba naixent d'estrelles coronada, / Ciutat de Déu que somnià David, / als vostres peus la lluna s'és posada, / el sol sos raigs us dona per vestit.

3. Dels catalans sempre sereu Princesa, / dels espanyols, estrella d'Orient: / sigueu pels bons, pilar de fortalesa; / pels pecadors, el port de salvament.

4. Doneu consol a qui la pàtria enyora / sens veure mai el cims de Montserrat; / en terra i mar oiïu el qui us implora; / torneu a Déu els cors que l'han deixat.

5. Mística font de l'aigua de la vida, / rageu del cel al cor de mon país; / dons i virtuts deieu-li per florida; / feu-ne, si us plau, el vostre paradís.

6. Feliços ulls, Maria, aquells que us vegen, / feliç el cor que s'obri a vostra llum. / Rosa del cel que els serafins voltegen, / a ma oració doneu vostre perfum.

7. Cedre gentil del Líban sou corona, / arbre d'encens, palmera de Sion, / el fruit sagrat que el vostre amor ens dona / és Jesucrist, el Redemptor del món.

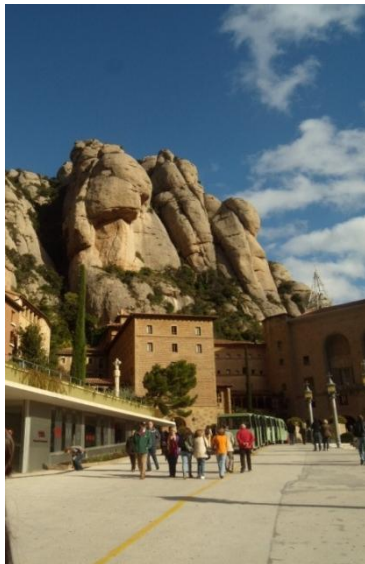
8. Amb vostre nom comença nostra història / i és Montserrat el nostre Sinaí. / Siguin per tots l'escala de la Glòria / eixos penyals coberts de romaní.

⁴² Partitura extreta de: <http://www.centrecoral.org/Pdf/Virolai.pdf>

4. VISITA A MONTSERRAT⁴³

El passat 7 de novembre, disposada a aventura'm i amb interès per desvetllar curiositats i preguntes que rondaven dins meu, Montserrat se'm va presenta majestuosa i acollidora a la meva arribada.

Recurrent les corbes ben agafades al vessant de la muntanya sota l'atenta mirada de les monumentals figures formades pel seu rocam, m'anava fent una idea de que no era una muntanya com qualsevol altra. Alguna cosa posseeix i atrau la mirada a coneguts i desconeguts. No era pas l'única persona en voler formar part d'ella aquell dia mig ennuvolat. Excursionistes, pelegrins, famílies, orientals, persones d'avançada edat, adults i joves anàvem tots en la mateixa direcció costa amunt.

Vistes de la Plaça Santa Maria (Fotografies de l'autora).

En arribar a l'esplanada que dona pas al claustre del monestir, s'hi diversifiquen un seguit de places, de les quals la de Santa Maria és la més important, obra de Josep Puig i Cadafalch⁴⁴.

⁴³ Informació i algunes imatges extretes de:

C. LAPLANA, Josep. *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. . Op.cit. (pàg. 233-250)

QUERALT, Maria Pilar; fotografies de: BALANYÀ, Jaume. *MONTSERRAT* Op.cit (pàg. 93-98)

⁴⁴ Josep Puig i Cadafalch (1876-1956) fou un arquitecte modernista, historiador de l'art i polític català, nascut a Mataró.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Vistes dels edificis de Montserrat. (Fotografies de l'autora).

Des de la plaça es veu la nova façana del monestir, construïda per l'arquitecte català Francesc Folguera (1891–1960) amb pedra de la muntanya mateix. També s'hi troba la Plaça de l'Abat Oliba on es situen els edificis que serveixen per albergar tant pelegrins com turistes, amb les anomenades cel·les i un hotel de tres estrelles.

Envoltada ja la muntanya pels espessos núvols que esperava no trobar i que en ocasions deixaven anar petites gotes, sincerament em donava la sensació d'estar en un indret apart. Aquests núvols donaven a la muntanya un caràcter màgic. Mirant al cim d'algunes de les *Agulles* de la muntanya, s'hi distingien petites creus, demostrant amb el seu testimoni la possibilitat d'accés en aquelles elevades zones de la serralada muntanya. Estava a Montserrat, un lloc on tantíssimes persones havien contemplat les seves formes i viscut aquell tranquil i peculiar ambient tal i com ho estava fent jo.

Façana monestir. (Fotografia de l'autora)

Antic claustre gòtic (Fotografia de l'autora)

Situada mirant la façana de monestir, a la meua esquerra es veuen les restes de l'antic claustre gòtic de dos pisos.

Entrant a l'interior del vestíbul a l'esquerra s'hi troba una porta on s'accedeix a la porteria, on després em trobaré amb el Germà Gabriel. Dins del vestíbul hi ha dos sepulcres: un és el de Joan d'Aragó⁴⁵ i el de Bernat de Vilamarí.⁴⁶

Sepulchre de Joan d'Aragó.
(Fotografia de l'autora).

Sepulchre de Bernat de Vilamarí.
(Fotografia de l'autora).

Portada romànica- gòtica
(Fotografia de l'autora).

Pel que fa a la part dreta del vestíbul, dins d'un arquivolta que dona pas a l'atri de la basílica, s'hi troba l'antiga i gran portada romànica-gòtica de l'antiga església.

La portalada i els sepulcres recorden el passat ancestral de la basílica. Però això no és tot, ja que avancem vers l'atri es descobreix una sèrie d'esgrafiats pintats a les seves parets fets en la dècada dels anys cinquanta del s. XX, on es reproduïx un breu resum de les personalitats que hi podem trobar. Una de les escultures és la de sant Ignasi de

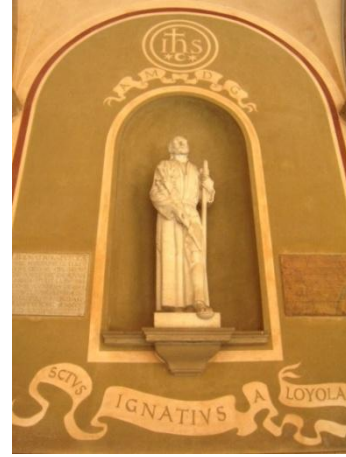
⁴⁵ Joan d'Aragó: príncep de la Casa Reial de Catalunya, nebot de Ferran el Catòlic. Comte de Ribagorça, primer duc de Luna, senyor d'Amposta, virrei de Catalunya i de Nàpols. Volgué ser retratat jove i orant mirant la Mare de Déu de Montserrat.

⁴⁶ Bernat de Vilamarí: Comte de Capaccio, almirall i lloctinent de Ferran el Catòlic al Regne de Nàpols. Mort als 54 anys.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Loiola que juntament amb una làpida del segle XVII, commemoren la visita del sant a Montserrat el 25 de març del 1522.

Altres escultures que també es troben en aquest indret són la de Joan I d'Aragó, Carles I i sant Gregori el Magne. Tots ells, d'alguna manera vinculats amb Montserrat.

Estàtua de sant Ignasi de Loiola
(Fotografia de l'autora).

El monestir no té un estil amb l'austeritat romànica ni tampoc l'elegància gòtica dels grans monestirs medievals. No obstant, això no ha estat cap impediment per la seva popularitat, ja que posseeix quelcom inexplicable que atrau als visitants fins l'interior de la basílica. Abans, però, em trobo a l'atri, davant la façana de la basílica neobarroca feta per Francesc de Paula del Villar i Carmona⁴⁷ l'any 1901 i decorada pels germans Venanci i Agapit Vallmitjana.⁴⁸ Aquesta façana manté un estil de concepció neoplateresc, que l'autor anomena "estil salmantí".

Atri i façana neobarroca de la basílica
(Fotografia de l'autora).

⁴⁷ Francesc de P. Villar Carmona: fou un arquitecte català, que treballar per al Monestir de Montserrat i dissenyà el seu absis, la façana de l'església, el cambril de la Verge, etc.

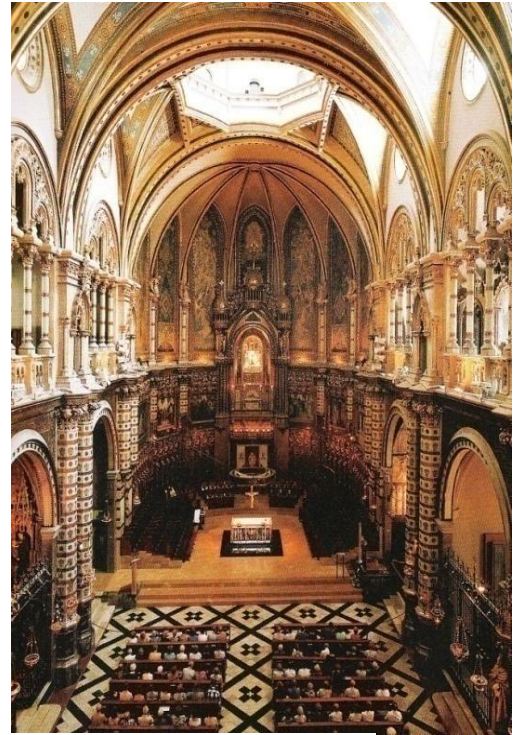
⁴⁸ Venanci i Agapit Vallmitjana: germans escultors que obren un taller a Barcelona i col·laboren junts a la realització d'obres escultòriques.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

La basílica de Montserrat és d'una sola nau, construïda el segle XVI amb una estructura encara gòtica, però les pilastres, balustrades i l'ornamentació, són basats en model renaixentista. Així doncs és el resultat de la transició entre el gòtic i el renaixement. A l'interior la decoració és neobizantina, amb tocs de modernisme, que compon un interior que considero personalment recarregat.

Eren doncs les 11 del matí i alguns minuts més. Feien missa a l'interior de la basílica, oberta per tot aquell religiós com no. Era molta la gent senzilla que amb silenci oïa o contemplava l'escena. Alguns desviaven les seves mirades inevitablement a la serena talla de fusta del segle XII, que des de la nau, precedia la cerimònia.

La basílica no té unes mides desmesurades, l'efecte de amplitud i grandesa li donen les nombroses capelles que es troben als seus laterals. Al fons de la nau, al presbiteri⁴⁹ decorats amb pintures modernistes hi són representades escenes que reproduïxen la llegenda de Montserrat i d'altres escenes sobre la vida de la Verge.

Vista de la nau de la basílica.

Per a poder veure de ben a prop la Moreneta, cal accedir al seu cambril. Per arribar-hi s'ha d'iniciar aquest recorregut des de l'atri. Després es travessa una porta angèlica feta d'alabastre⁵⁰. S'anomena així pels nombrosos àngels que es troben a l'arcada. Aquesta dona lloc a la prolongació d'un arc triomfal que acompanya l'ascensió per unes escales, on tant a la dreta com a l'esquerra, hi ha representades un seguit de d'imatges de personatges femenins fets amb mosaic.

Al costat dret les santes verges mentre que a l'esquerra les santes mares, en honor de la virginitat i a la maternitat de Maria respectivament. Totes elles amb el seu nom sota els

⁴⁹ Part de l'església, anomenada també *santuari*, situada al fons de la nau central, on hi ha l'altar major, i és reservada als clergues.

⁵⁰ Alabastre: varietat de guix en forma d'agregat finament granat, compacte i translúcid.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

seus peus, una decoració que fa entretinguda l'ascens cap al cambril de la Verge de Montserrat.

Justament abans d'entrar on hi ha el tron de la Mare, em trobo en una avantsala on els sostres i murs estant coberts amb pintures murals amb representacions d'àngels músics i emblemes. Aquesta estança està a la dreta del cambril de la Verge, i dóna pas a ella mitjançant unes portes fetes amb plata amb les representacions de Sant Josep i l'arcàngel Gabriel per una banda, i per l'altra hi trobem Sant Lluç i Sant Joan.

Detall del mosaic que hi ha a la paret de les escales per anar a visitar la Verge de Montserrat.

Escultura de l'escolanet.

Abans, però, de creuar les portes de plata, l'escultura exempta d'un escolanet em rebia just abans de poder accedir al tron de la Mare. La curiositat em feu pensar en què podia significar la figura d'aquell jove escolanet, el qual semblava que donava la benvinguda als visitants que anaven a veure la Verge. No vaig saber fins més tard, que aquella senzilla imatge recorda una tendra història. Es tracta del record d'un infant que estava greument malalt i que volia ser escolà de Montserrat. Així doncs, per complaure el seu desig, el van vestir d'escolanet i el van admetre com a tal durant un dia a la basílica de Montserrat. Temps després l'infant morí. Els seus pares el volgueren esculpir per immortalitzar el senzill desig del nen, quedant així sempre present, ben proper a la Verge. De fet, hi ha una cançó de Mossèn Cinto que relata la història titulada *La mort de l'escolà*⁵¹.

Superat l'últim tram d'escala, aquesta més estreta,estic ja dins del cambril de la Mare de Déu de Montserrat. Aquest s'obria amb una arcada de mig punt a la nau de la

⁵¹ La lletra i la partitura de la cançó es troba a l'apartat de curiositats, pàg.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

basílica, fent possible d'aquesta manera la visualització de la talla de la Mare de Déu així que un ha entrat dins la nau.

Alçant la vista al sostre del cambril, m'adono que està recobert amb un mosaic venecià de fons daurat i molt treballat. Hi és representada la Trinitat. En el centre de la volta es veu la mà dreta del Pare, de la qual penja un colom de plata, el qual representa l'Esperit Sant. Aquest coincideix just sobre el Fill, assegut a la falda de Maria.

Aquest mosaic segons la mida i la forma que presentaven les seves tessel·les, m'era fàcil classificar-lo a simple cop d'ull com a *opus tessellatum*, un tipus de mosaic en què les seves peces són de formes cúbiques i regulars amb una finalitat cromàtica per omplir escenes i formar

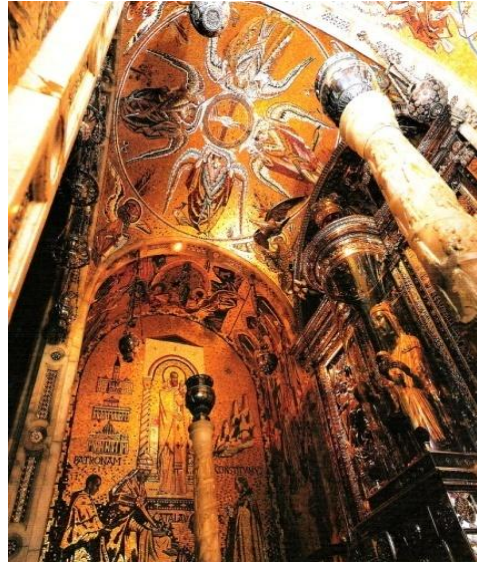

fig1 Vista del cambril on es troba la Verge.

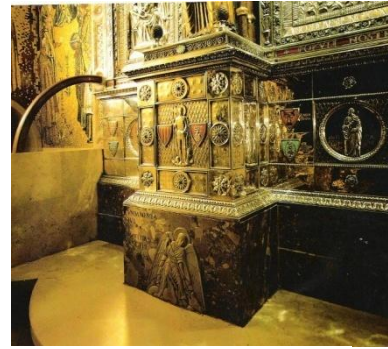
Vista frontal de la Mare de Déu de Montserrat.

D'esquena a la nau de la basílica, veig en front meu a la Mare de Déu i Jesús assegut a la seva falda. Tots dos em miren, dibuixant en els seus llavis un tímid somriure. La santa imatge seu en un setial de plata, un acte que es va celebrar el 27 d'abril del 1947⁵².

⁵² Aquesta cerimònia ja s'ha esmentat en la pàgina 45.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

El tron té forma de tríptic⁵³, les fulles del qual representen dues escenes de la Mare de Déu. Aquestes escenes reproduïxen dues festes montserratines: la del 8 de setembre que al·ludeix al naixement de Santa Maria, i està representat a la part dreta de la Verge, i a l'esquerra fa referència a la Visitació de la Verge a la seva cosina Elisabet. Aquest evangeli es llegeix el 27 d'abril.

Pedestal del tron de la Verge de Montserrat.

Al pedestal, hi ha una inscripció en llatí que la seva traducció vindria a ser *Els seus fonaments a les muntanyes sagrades*, frase que està gravada en el basament, fet amb pedra de la pròpia muntanya de Montserrat on també s'hi exposa una petita imatge de Sant Miquel, protector de la muntanya i del santuari.

A les parets que rodegen el cambril, s'hi pot veure personatges que van estar vinculats amb el monestir: hi ha representats Sant Pere que beneeix el que està fent el papa Lleó XIII, el qual declara a la Verge de Montserrat patrona de Catalunya. En una altra paret, hi són representats pelegrins tant il·lustres com el mossèn Jacint Verdaguer, l'arquitecte Gaudí i la senyora Francesa Bonnemaison, promotora de la cultura i la dignificació de la dona.

Una vegada visitat el cambril de la Moreneta, i abans d'iniciar el "Camí de l'Ave Maria", descobreixo que just a la sortida del cambril a mà dreta hi ha una capella de forma circular on s'hi celebra actes litúrgics. La peculiaritat rau en què presideix l'altar l'esquena de la Verge i també el respall del seu tron. Des d'allí es permet veure la Verge des d'un altre punt de vista. És una estança amb força intimitat i són molts els pelegrins que hi pregunten.

Ara sí, em toca resseguir el Camí de l'Ave Maria. Aquest s'ha de seguir per tornar a l'exterior. Es tracta d'una passadís obert a l'aire lliure, però que es troba entre la façana exterior de la basílica i la roca de la muntanya. Durant el camí, les llums de les

⁵³ Tríptic: retaule de pintura, d'escultura o d'orfebreria que està format per tres compartiments que s'articulen sobre un de central de manera que es poden tancar com si fos un llibre.

Detall dels ciris que cremen al “Camí de l’Ave Maria”.
(Fotografia de l’autora).

nombroses espelmes i ciris de tots colors, oferts pels pelegrins a la Verge, donen una atmosfera màgica i tendra que arriben plenament a qui recorre aquest camí.

Sortint d’aquest trajecte tant peculiar, em trobo de nou a l’atri de la basílica, aquest cop però, hi he vingut a parar al costat contrari d’on he començat el trajecte per visitar a la Mare de Déu

Vista de l’atri. (Fotografia de l’autora).

4.1. ENTREVISTA AMB EL GERMÀ GABRIEL

Acabada la visita a la basílica de Montserrat, abans però torno a la porteria, situada a l’esquerra del vestíbul que hi ha abans de l’atri.

Vaig demanar pel germà Gabriel, amb qui tenia cita aquell matí. Poc després, va sortir a rebre’m, ja que venia de la missa que es celebrava cada dia a les onze del matí a la basílica. Amb gest amable em va acompanyar a una sala, on els germans de l’abadia

reben les seves visites, tant de familiars, amics o simplement persones desconegudes com ho era jo, a qui atenen i ajuden en allò que està al seu abast.

En el meu cas, l'entrevista fou concertada per telèfon dies abans amb l'Abadia. El motiu d'aquella entrevista venia per què em calia poder contrastar dubtes i interrogants que al llarg del temps en que portava treballant en aquest tema, em quedaven poc clars. Aquest fou el motiu que em feu decidir cercar una informació directa, d'algú que ho conegués i ho visqués directament, és a dir, d'algú que des de dins m'expliqués com s'havia gestat la història. Que sabés aclarir-me què era real, què ficció o simplement anecdòtic. El que volia era contrastar per mi mateixa la veritable realitat.

Així doncs, el germà Gabriel, que és qui em va atendre, ja sabia el motiu de la meua visita a Montserrat. Vaig preparar amb cura un seguit de preguntes que m'interessava saber, eren poques i concretes relacionades amb la vida monàstica, els benedictins, els misteriosos successos que s'han vinculat amb Montserrat... Però he de reconèixer que tot i així tenia cert nerviosisme, perquè era la meua primera vegada que feia una entrevista formal. Amb tot, vaig posar molta atenció en el que calia preguntar per tal d'aconseguir un resultat ben profitós per al meu treball.

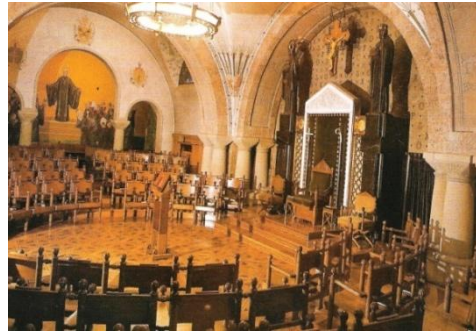
El germà Gabriel, home jove que viu la vida conventual, és alt, duu l'hàbit negre de sant Benet, com tots els monjos benedictins, i unes fines ulleres, les quals no eren obstacle per copsar la seva mirada franca. La salutació fou breu, amb una curta i natural encaixada de mans. Tot seguit, un cop ja asseguts, vaig iniciar les primeres preguntes a les que va respondre i que transcrib literalment:

- ***Com és la vida monàstica durant el dia a dia a Montserrat?***
- El dia a dia a Montserrat comença aproximadament a les sis del matí amb les *matines* que es tracta de fer un seguit de pregaries amb comunitat. Tot seguit es fa mitja hora de pregaria personal, i a les 8:45 es quan ens reunim per les *laudes*, que és un altre tipus de pregària. Després s'esmorza i es deixa temps lliure per a que cadascú pugui ocupar-se de la seva feina o estudis, en el meu cas estudis. A les 11 tenim la missa conventual. Després de la missa també tenim temps per treballs o estudis i es dina a les 13:30. A les 15:00 hi ha la *nona* que és la pregaria de la tarda que solament dura uns 10 minuts i finalment després

d'aquesta tornem a tenir temps lliure fins a la pregària de les *vespres*. Una vegada acabades les vespres, hi ha tres quarts d'hora de pregària. Són pregàries individuals a la cel·la fins arribar a l'hora de sopar. Aquest el fem comunitàriament a les 8:15 i en aquest temps es quan l'abat ens comunica algun fet important, com per exemple la mort d'algun familiar de qui esta a la comunitat... I per acabar hi ha les *completes* que és la pregària curta abans d'anar a dormir que normalment es fa a les 9:30.

- ***Cada monjo dins la comunitat té algun treball o tasca específica per a ell?***
- Dins la comunitat cada monjo o germà té diversos treballs o tasques. Quan hi havia molts monjos (durant els anys 50), hi havia més de 100 monjos en aquell temps, doncs s'havia de buscar feina per als monjos. El que és avui dia, el treball quotidià es fa normalment a Montserrat, excepte en alguns casos en què algú dóna classes universitàries. Cada monjo té diversos *treballs* assignats. Dins el monestir distingim entre feines i serveis. En les feines entraria els professors de l'escolania, el bibliotecari...entre altres. Després, es pot també col·laborar i oferir serveis a la comunitat, com per exemple, dir misses.
- ***Quants monjos viuen actualment a Montserrat?***
- Som aproximadament uns 70 monjos a Montserrat. Fora de Montserrat hi ha monjos repartits pel Miracle, prop de Solsona i també a Roma, on treballen i estudien una llicenciatura.
- ***Com s'escull l'abat de Montserrat?***
- Senzillament, quan l'abat mort o presenta la renúncia es convoca un dia per a l'elecció d'un nou abat. En primer lloc, es fa una primera votació de prova i tot seguit es procedeix a l'elecció, on s'elegeix l'abat per una majoria de dos terços. És una elecció en la qual participen tots els monjos. En ella no hi ha candidats que es presenten per a ser escollits, sinó que l'elecció es fa de manera més natural, on cadascú intueix i sap qui disposa dels trets necessaris per a ser designat abat . De fet totes les eleccions eclesiàstiques funcionen de la mateixa manera.

Sala Capitular, lloc de reunió de la comunitat de monjos. Aquí és on té lloc l'elecció de l'abat, la recepció als nous monjos, es voten les decisions importants, etc.

- ***Dins la comunitat dels monjos, hi ha establerta algun tipus de jerarquia entre els que en formeu part?***
- No, l'única jerarquia és la dels abats que són superiors a la resta de germans de la casa. Els abats tenen jurisdicció sobre el seu monestir i sobre els monjos. Els abats són els únics superiors religiosos que disposen d'aquest poder de jurisdicció, per damunt seu hi ha el Sant Pare. Per aquest motiu, l'abat es pot vestir com a bisbe dins la jurisdicció del monestir.

Dins del monestir hi ha una organització més que una jerarquia, on l'abat té normalment un prior i un subprior, els quals fan una tasca organitzativa del dia a dia de la comunitat, como el fet de controlar qui surt i qui entra al monestir, qui ha d'anar al metge, etc. Són tasques de les quals l'abat no se n'encarrega.

Després també tenim un *consell de degans*, format per 10 monjos, escollits una meitat per l'abat i l'altra meitat per la comunitat. El seu nomenament és per tal d'ajudar a l'abat a l'hora de prendre decisions i tenen vot per a aprovar alguna cosa de la comunitat.

A part, també tenim el *capítol comunitari*, que en formen part tots els monjos professos solemnes⁵⁴, que també és obligatori convocar-lo per algunes decisions, per exemple l'aprovació de pressupostos alhora de fer obres, l'admissió de candidats a entrar a la comunitat, han d'aprovar canvis d'horaris, etc.

⁵⁴ Profés solemne: monjo que ha fet la professió solemne que es tracta d'un acte juridicoreligiós pel qual un cristià abraça públicament i de manera estable la vida religiosa comprometent-se a complir els vots propis.

- ***Com es finança Montserrat?***

- El finançament de Montserrat és força complicat. Econòmicament tot el que no és monestir (carrers, enllumenat públic...) ho gestiona el patronat. Montserrat és el únic monestir històric d'Espanya que pertany a una comunitat de monjos. Altres monestirs, posem l'exemple de Poblet, pertanyen a l'Estat a causa de les desamortitzacions del segle XIX. Aquests monestirs i el seu manteniment van a càrrec de l'Estat.

Montserrat no és d'aquesta manera, ja que la comunitat dels monjos ha conservat la propietat, tant per bé com per mal, és a dir, hem de ser nosaltres mateixos els que financem la infraestructura del monestir.

Tot i així, evidentment comptem amb la font principal de finançament que és l'empresa que porta tots els serveis de Montserrat (l'hotel, botigues, restaurants...). Aquests serveis no són gestionats directament pel monestir, sinó que és una societat anònima la qual se n'encarrega. En aquest cas el monestir és el principal accionista, el qual obté un rendiment de les seves accions i diria que és aquest el principal finançament del monestir.

Per fer activitats i actuacions de caràcter cultural hi ha *la Fundació* que ho finança. Algunes obres culturals es financen i subvencionen per algunes empreses, per exemple la informatització i la connexió a l'internet de la biblioteca la va finançar Telefònica.

També hi ha donacions, tant anònimes com no, i llegats testamentaris; es tracta de persones que donen part dels seus bens al monestir.

- ***El monestir de Montserrat està format per monjos benedictins. Quines característiques diferencien l'orde de Sant Benet de les demés?***

L'orde benedictina va ser fundada per Sant Benet, que era un abat del segle VI, que vivia a Monte Cassino. Allí, al final de la seva vida, escriu una regla monàstica on recull tot el que hi havia llavors en regles monàstiques, tant d'orient com d'occident, i en fa una de seva, una regla pròpia, la Regla de Sant Benet destinada al seu monestir. Aquesta regla aporta una visió romana, per tant

molt equilibrada i amb un gran sentit d'igualtat entre els monjos, en la que insisteix sobre tot que tots els monjos són iguals. Un cop escrita, s'expandeix com una regla de tantes altres que existien en aquella època, amb l'ajuda també de Benet d'Aniana. Aquest fet va succeir en temps de Carlemany i s'imposa com a única regla monàstica. A partir d'aquell moment, tot aquell que volia ser monjo, havia de seguir la regla de Sant Benet.

Tot i l'expansió per tot Europa de l'orde benedictina, aquesta orde mai ha tingut una centralitat com així la tenen els franciscans. És a dir, un franciscà és el mateix a Barcelona que a qualsevol altra part del món. En canvi, el nostre monestir estrictament és independent, cosa que no passa amb els franciscans on els seus convents estan entrelaçats entre ells. Per tant cada un dels monestirs benedictins té el seu propi caràcter i defineix el seu propi estil de vida.

- ***Per tant, qui vulgui ser monjo ha de tenir en compte les característiques que té cada monestir?***
- Exacte. Quan un decideix ser monjo, ha de tenir la cura d'elegir el seu monestir, perquè no tothom té el mateix tipus de vocació monàstica. Amb això vull dir que, hi ha gent que desitja una vida monàstica molt aïllada i apartada, una vida molt de camp o de granges, per exemple. Montserrat doncs, no és un lloc amb aquests trets, per tant no satisfà l'aspiració d'aquest tipus de monjos.

Montserrat és un indret clarament definit des de fa pràcticament la seva fundació l'any 1025. La seva principal característica és la seva estreta vinculació amb el santuari. És un monestir on els benedictins estan lligats al santuari de la Mare de Déu, tant intensament lligat que no es pot concebre una cosa sense l'altra, és a dir, no es pot concebre Montserrat sense benedictins i a l'inversa. De fet, Montserrat sempre ha estat benedictina i sempre ha mantingut la seva orde.

- ***Són moltes les personalitats que han estat estretament vinculades amb Montserrat. Un d'ells és Sant Ignasi de Loiola, un personatge força rellevant en la història de Montserrat. Quina va ser la seva vinculació amb Montserrat?***
- Sant Ignasi de Loiola era un cavaller, fill d'una família noble i poderosa, fou un cavaller basc fundador de la Companyia de Jesús que es va enfrontar en una

guerra per a la defensa de Pamplona contra els francesos (1521). En aquesta guerra queda ferit i es va retirar malalt a Loiola, on va començar a llegir llibres de cavalleria i de sants; progressivament, es va anant decantant cap a la vida eclesiàstica.

Un cop recuperat de la guerra, volia emprendre el seu pelegrinatge a Jerusalem. Per anar a Jerusalem havia d'embarcar a Barcelona, però abans va passar per Manresa, tot venint a Montserrat on pujà com un de tants altres pelegrins d'aquell moment. A Montserrat representa que és on canvia de vida. De fet passà un temps a Montserrat, on deixà la seva espasa a l'altar de l'església i va prendre els hàbits de pelegrí aquí.

- ***Com s'entra a formar part de la comunitat de monjos de Montserrat?***
- La qüestió és sempre la mateixa. Has de demanar per entrar. Evidentment el qui vol entrar ha de complir uns requisits de sentit comú per a formar-ne part. Aquests requisits són: no estar casat, no tenir fills, que no tinguis ni familiars ni persones al teu càrrec, que “estiguis bé”, i si és el cas de que té una malaltia o una discapacitat, ha de ser la comunitat la qui ho ha de votar. És tracta d'un procés de més o menys temps, segons les circumstàncies de cada persona. En el meu cas vaig estar tres anys per entrar a causa de què volia acabar els meus estudis. No té més. No es tracta de fer una selecció molt minuciosa. Simplement si es compleixen aquests requisits mínims pràcticament qualsevol persona pot entrar.

Un cop dins, hi ha set anys per endavant de formació fins a la professió solemne, en els quals són els mateixos interessats els que veuen si és aquest el seu lloc o no. Abans d'entrar, un no té la idea ben clara del que realment és viure com a monjo. No només perquè no hi has viscut mai, per tant no coneixes la vida de monestir, sinó perquè a més a més sent monjo descobreixes moltes coses de tu mateix. La vida monàstica és una vida en la qual, no diré que l'home no té cap fugida de sí mateix, sinó que la té menys que en un altre tipus de vida. És una vida que estàs molt enfrontat a la teva pròpia veritat, per tant no totes les persones tenen el caràcter per arribar a ser monjo, però això senzillament es descobreix quan en formes part i no quan t'ho imagines des de fora. Aleshores

diguem-ne que és més important els anys de formació que no pas els anys d'espera per a entrar dins la comunitat.

- *Deixant de banda els temes de caire eclesiàstic, m'agradaria saber que en pensa sobre la Montserrat màgica.*
- Personalment, crec que no existeix com a alguna cosa real. Si hom està una mica atent, veu que aquestes històries i llegendes evolucionen en funció de la moda. Per exemple, en una època donada s'explicaven miracles, doncs a Montserrat hi havia molts miracles; en una altra època es parlava molt sobre ovnis, hi havia ovnis a Montserrat; avui en dia vivim en una època en que el tema dels ovnis ja no se'n parla tant, ara són les energies, etc.

Ara bé, jo penso que Montserrat no és un lloc com qualsevol altre. En principi cap lloc és igual a cap altre, però Montserrat la fa diferent per una part perquè té unes implicacions personals i espirituals per a moltes persones. No és un lloc com qualsevol altre, ja que s'hi aplega molta gent per pregar i és un indret on molta gent ve amb confiança i amb fe.

Jo crec en la possibilitat dels miracles, i de fet, de tant en tant ens arriba notícia d'algué al qual li ha succeït quelcom extraordinari havent pregat a Montserrat.

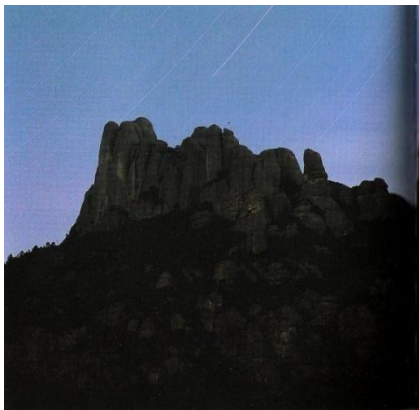
També s'ha de reconèixer que és un lloc on la seva estructura física i geogràfica crida l'atenció i exerceix una influència en moltes persones. Però jo diria que aquesta influència és més aviat psicològica. Per exemple, moltes persones allunyades de la fe de Déu o no creients, venint a Montserrat tenen una sensació extra sensorial de la meravella, del desconegut, del que et supera del que avui en diem "sagrat", i tot això, més els nens de l'escolania i els seus cants i també la predisposició personal fan que tot el conjunt de l'espai funcioni.

També s'ha parlat de desaparicions... Sí que n'hi ha hagut, com també morts, però normalment els troben. Hi ha gent que ha patit accidents i desapareixen, i com que és una muntanya molt complicada, a vegades, si algú desapareix o s'ha perdut i té família, al cap de poc es denuncia i es busca la persona en qüestió. Però hi ha casos de gent que es perd i no hi ha ningú que l'espera, o que potser

té un familiar el qual solament el veu dos cops a l'any, i clar potser sí que aleshores es comença a buscar... però desaparèixer, literalment, en el sentit de deixar d'existir, a mi no em consta.

- ***S'ha dit també que un seguit de gent es reuneix cada onze de cada mes a un indret de Montserrat, els quals afirmen que veuen "coses". En sap alguna cosa al respecte?***
- Sí, n'he sentit a parlar, inclús vaig sentir per la ràdio que la persona que se n'encarregava no havia dit mai que el que anaven a veure fossin ovnis. Ell diu que són àngels! *No us ho perdeu...* Ell diu que veu coses que són àngels. Altres han vingut i han afirmat que no són àngels, sinó que són ovnis...

Jo no ho he vist mai, ja que joestic aquí cada dia, però sé de gent que hi ha anat, per veure què passava, i crec que no és res més que suggestions col·lectives.

Imatge del cel de Montserrat.

Però a veure, si un surt de nit en alguna part de la muntanya on no hi hagi llums, en algun indret més fosc, doncs certament es veu molt cel, i és cert que es veuen moltes llums... però d'avions... Vaja, jo no nego que aquesta gent vegi el que diuen que veuen. La veritat no sé si encara es reuneixen. De fet, diria que cada cop va a menys la cosa.

- ***Té alguna anècdota curiosa que vostè hagi viscut personalment relacionat en aquest tema?***
- No, però sempre et trobes curiosos que venen a buscar resposta a les seves inquietuds. Per exemple, ara que és la moda de les energies, doncs ve gent preguntant si aquesta pedra és energètica o no...Et pregunten també on es troba concentrada l'energia...

Des del meu punt de mira, considero que tot ésser humà té la seva vessant religiosa. Mentre la religió organitzada funciona socialment, la gent condueix la seva vessant religiosa cap al catolicisme, islamisme, protestantisme, etc. Hi ha

moments, com és el que estem passant actualment, en què les religions organitzades entren en crisi socialment, és a dir, les religions no s'entenen com fa 50 anys i per tant hi ha més persones no creients que abans. Aquestes persones el discurs teològic o eclesiàstic no els entra, sigui perquè no l'han conegut mai o perquè els hi van explicar d'una manera que no els ha dit res, i aleshores són aquestes persones les quals busquen la seva religiositat cap a un altre lloc.

- ***Pot citar algun exemple on la gent busca aquestes “energies” a Montserrat?***
- Un cas concret, seria el cercle negre que es troba al mig de l'atri. Hi ha gent que fa cua per posar-se al mig de l'atri amb els braços cap al cel, o bé hi ha gent que es posa en cercle al voltant d'aquest cercle esculpit al terra de l'atri. He de dir que aquell cercle que hi ha al mig no marca res. És una pura decoració. Aproximadament parlo d'unes reformes dels anys 50, en què senzillament van decorar aquell terra per imitar el de la basílica de Sant Pere de Roma (el Vaticà), dissenyada per Miquel Àngel. Parlant clar, allò no marca res, absolutament res.

Cercle del terra de l'atri.

Igualment un altre exemple seria el següent: a l'entrar a l'església a mà esquerra hi trobem una capella, la de la Immaculada Concepció, on s'hi troba un tron de pedra. Algunes vegades es veu com la gent es va assentant en aquest tron de pedra per torns, i adquireixen una mena “d'energia”, que no sé ben bé si els hi puja o els hi baixa, alguna cosa, alguna cosa els hi deu passar...

El cas és què aquell tron el van fer als anys 20 per a que l'abat es canviés les sabates. L'abat sortia de la seva cel·la, travessava l'atri i es dirigia en aquesta

capella on es posava la roba de celebrar la cerimònia i al mateix temps també les sabates, i aquest tron el van construir per aquest motiu. No hi ha més. Ni marca res, ni indica res de res.

Ara, la gent amb la seva necessitat de trobar quelcom per a la seva creença, ja que no creuen el que els hi ha estat explicat sobre el cristianisme i doncs en busquen un altra sortida.

És cert que a Espanya hi ha hagut una generació de gent que ha conegut un cristianisme molt encarcarat: tota la gent que va agafar l'educació franquista. En alguns casos, sí que van aconseguir una educació cristiana maca i ben feta, però en altres casos, la religió era pràcticament "porta't bé sinó Déu et castigarà". De fet, tothom és lliure de creure en el que bonament pot.

- *Veig que us visita molta gent, i que es reserven cites prèvies per a poder visitar-vos. M'agradaria saber què és el que la gent ve a demanar-vos o explicar-vos generalment.*
- Sent monjo, t'adones de que Montserrat sí que és un lloc especial per a molta gent que puja i busca alguna resposta als seus problemes. A vegades, senzillament venen, pregunten i marxen. A vegades et citen i nosaltres hem de mirar de donar-los una resposta als seus problemes, que tampoc és que sigui "la paraula de Déu", sinó simplement la nostra resposta. I de casos així en trobem molts, de gent que pateix, tant directament com pels familiars com per als amics, etc.

Moltes persones, tenen problemes que no saben a qui explicar-los. Normalment ens demanen que preguntem per ells, o ens pregunten què és el que faríem en la seva situació. Són persones que necessiten algú que els faci veure el problema des d'una perspectiva diferent. Molts cops, quan algú es troba dins del seu mateix problema, els costa veure la llum per a poder sortir-ne i trobar-ne la solució per sí mateixos. Necessita que algú li expliqui d'una altra manera el mateix problema.

Nosaltres els monjos també tenim un mestres de novicis o un mestre espiritual que ens escolta. Si un monjo té un problema i no ho explica a ningú, aquest en generarà d'altres i al final acabarà sent un mar.

Així doncs, jo diria que és una experiència personalment força commovedora l'escoltar a qui té la necessitat de confiar o cercar solució als seus neguits. Hi ha gent que porta els seus fills malalts, cosa que m'impresiona molt aquesta confiança que tenen en la Mare de Déu. Pel que fa als monjos, hi ha persones que realment ens veuen com una persona de Déu i que confien en què els hi podem donar una resposta. Repeteixo que és una cosa que m'impresiona molt i que és potser una de les raons per les quals em fan pensar que realment la meua vida me l'he d'agafar molt seriosament, perquè no es pot jugar amb aquestes persones.

Un altre fet curiós i que passa tot sovint, és que molta gent adopten nens i els porten a Montserrat per a presentar-los a la Mare de Déu. Això ho fan com un acte de confirmació del nen no com a fill seu sinó com a fill d'aquesta terra.

- ***Montserrat a part de la vessant religiosa i profana, també té una vessant política. Que en pensa d'aquesta última?***
- Jo diria, més que política, una vessant nacional, de poble. Penso que Montserrat és un referent eclesial a nivell social. Amb això, vull dir que hi ha molta gent que fins i tot sense creure o sense tenir una especial vinculació amb l'església, veu Montserrat com el referent de l'església catòlica, com una institució catòlica amb la qual es pot parlar. Montserrat és un monestir benedictí el qual sempre ha estat estretament lligat amb la seva terra per la seva jurisdicció independent.
- ***Al vostre monestir tots sou catalans?***
- Jo diria que sí.
- ***És també una condició ser català per formar part de la comunitat?***
- No, però sí que és una condició que tot dins el monestir està en català. Per tant, ha d'aprendre el català qui visqui entre nosaltres. De fet hem tingut alguns monjos d'Amèrica Llatina. El que no fem mai nosaltres és anar a buscar gent de fora, sinó en tot cas els que venen són gent que han conegut Montserrat i que

han demanat per venir. Aleshores és qüestió de que visquin de la manera com ho fem, i si s'adapten, doncs cap problema.

- ***L'any 2001, es va fer un estudi a la Moreneta, i es va afirmar que la Verge de Montserrat originàriament era blanca. Ha notat algun canvi en l'actitud de la gent?***
- No. Aquell estudi de la Mare de Déu en profunditat que es va fer, era necessari fer-lo perquè mai s'havia fet fins llavors. I doncs sí, sembla ser que la Mare de Déu originàriament era blanca, i amb el temps es va enfosquir a causa de la oxidació del plom de la pintura, però el que veiem avui és realment pintura negra que es va aplicar durant el segle XIX. Pensa que durant molts segles la Mare de Déu es veia de lluny, no es feia el que avui en dia es fa. La gent només la veia des de a baix i no es tenia aquesta proximitat amb la Mare de Déu que avui dia sí que podem aconseguir tot pujant al seu atri. D'altra banda també anava vestida. Per tant des de lluny es distingia una Verge més aviat emmorenida que no pas blanca. La veritat és que no hi ha hagut cap reacció negativa, dels pelegrins o de la gent curiosa que s'acosta a Montserrat per veure a la Verge, un cop es va fer aquell estudi.
- ***La troballa de la Verge de Montserrat, diuen que va ser sant Lluc qui la va fer i sant Pere el que la va portar des de Jerusalem, i que un cop a Barcelona poc després la portà per amagar-la a Montserrat i aquí és on després els pastors la varen trobar...Què creu que hi ha de cert en aquestes llegendes?***
- Amb el llegendari de Montserrat s'ha d'anar molt en compte, perquè bàsicament és inventat. El que es diu de Sant Lluc, no pot ser veritat perquè aquesta imatge és del segle XII i segurament va ser feta a Ripoll. No se sap del cert qui la va fer, però no és cap obra d'un aficionat, sinó que era algú entès en aquest tipus d'imatges.

El que passa amb les verdaderes llegendes és que són molt dures, és a dir, que els fets que narren són bastant "salvatges" (violència, sexe...), per dir-ho d'una forma. Per exemple la llegenda del Fra Garí és una de les poques que es pot considerar més autèntica. Aquesta és una llegenda bizantina catalanitzada, diguéssim, adaptada a Catalunya, però que de fet, de llegendes bizantines n'hi

havia moltes per tot Europa, i aquí va quedar la de Fra Garí. Generalment aquestes llegendes són molt divertides i coloristes, amb el seu punt d'humor.

En les llegendes, per exemple narrades per Joan Amades, el que feia aquest senyor era suavitzar aquestes llegendes, quan pensava que podia ofendre la moral pública, i les modificava a fi que quedessin més fines i suaus, etc. Per tant s'ha d'anar en compte, perquè moltes vegades aquestes llegendes són més obra de qui les ha recollit que no pas del que realment va succeir.

El cas és que, totes les troballes de les Mares de Déu es narren sempre de la mateixa manera: els pastors, les vaquetes... El que passa, és que hi ha petites modificacions segons el lloc on es troben.

La Mare de Déu és un objecte sagrat, per aquest motiu no se'n descriu mai el seu verdader origen, sempre es manté el misteri. Simplement es narren possibles històries de boca a orella, donant lloc a aquestes llegendes, que poc o molt, s'han anat modificant fins arribar als nostres dies.

4.2. OPINIÓ PERSONAL DESPRÉS DE L'ENTREVISTA

El temps s'exhauria, ja feia prop d'una hora que durava l'entrevista, temps en què les preguntes i les detallades respostes s'anaven desgranant. Tot i així, gràcies a la gravadora, jo més tard podria repassar amb tranquil·litat la informació rebuda sense por d'haver-me perdut cap detall. Les paraules del germà Gabriel eren amenes i accessibles, no volia abusar més del seu temps. Respectuosa, doncs, vaig decidir posar fi a la meua entrevista, ja que les preguntes que havia preparat havien obtingut resposta.

Així doncs, era hora d'acomiar-nos, només em quedava agrair-li al germà Gabriel el seu temps i la seva disposició per a explica'm els meus dubtes envers Montserrat.

Sincerament, vaig pensar que havia estat una bona entrevista. No només perquè ell ho va respondre tot de manera entenedora, sinó que també em va expressar la seva pròpia

opinió en cadascuna d'elles. Em sorprengué en alguna de les seves respostes, tant que, hi hagué moments en què vaig riure, degut al seu punt de vista en certs temes curiosos, com per exemple quan parlàvem dels ovnis a Montserrat o de la Montserrat màgica. Admeto que tenia una imatge equivocada envers a la manera de pensar dels monjos montserratins. M'imaginava que eren austers, conservadors i poc flexibles en la manera de pensar, però per sorpresa meva, em va convèncer de què els monjos de Montserrat tenien una visió molt actual del que els rodejava.

Després d'aquella entrevista, em vaig fer una idea molt més clara del que era viure en un monestir. De ben segur, que encara ara no sé del cert com és aquesta manera de viure, ja que no la he viscut mai en primera persona, però el cert és que ja en tinc com a mínim una petita idea de com deu ser, gràcies al testimoni del germà Gabriel. D'alguna manera, ell em va transmetre molta pau i serenitat.

He descobert que la pregària i el treball caracteritzen la vida d'aquest monestir. Els monjos poden exercir activitats ben diverses i, dins la comunitat, poden dedicar-se a la feina per a la qual tenen més aptituds. Els treballs més característics des de fa segles en aquesta abadia són sobretot el treball intel·lectual i l'artístic. Altres exemples són: la tasca editorial, tallers de ceràmica, la cura d'un extens jardí monàstic, treball al laboratori fotogràfic, la cura de la basílica (no solament l'aspecte material, sinó que també s'ocupen d'atendre els fidels), la celebració de primeres comunions, casaments, trobades de grups, s'atén la gent donant conferències, s'atén a qui cerca el repòs o l'impuls del qui vol una renovació interior, la formació dels escolans, la cura de la biblioteca, etc.

Després d'aquesta llarga llista de treballs, queda clar que la vida al monestir no només és la pregària. Els monjos de Montserrat dediquen la seva vida a la pregària, a l'acolliment i al treball. La vida en aquest monestir sempre ha estat pautaada seguint el lema de sant Benet: *ora et labora*, i sempre ha estat fidel a l'esperit del seu orde benedictí, una orde que ha mantingut sempre el monestir arrelat a la seva terra.

5. ESTUDI DE LA IMATGE DE LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT⁵⁵

La *Moreneta*, anomenada així pels que li tenen més estima a la santa imatge de Montserrat, és una escultura de devoció realitzada amb una talla de fusta d'álber que ha estat venerada ininterrompudament al santuari des del segle XII-XIII.

La imatge ha sofert modificacions en la forma durant al llarg del temps i també en la seva policromia, però després de tots els canvis que se li han atribuït, l'actual escultura ha esdevingut una icona nacional venerada per centenars de persones.

Les modificacions que s'han fet en el decurs del temps van ser dutes a terme calladament, per no pertorbar la devoció dels fidels, i per tant, és poca la documentació que en varen deixar de cada intervenció.

Es dona per certa la hipòtesis de què l'actual imatge de la Mare de Déu de Montserrat és la mateixa que presidia ja la pietat del santuari des del darrer terç del segle XII. Durant el transcurs d'aquell segle, es van fer moltes ofrenes a l'altar de la Mare de Déu, fets que ens fan entendre què, tot i que no se n'hagués parlat mai de la imatge de la Verge i que solament es mencionava l'altar, aquesta ja devia ser-hi present, perquè la pràctica d'ofrenes de llavors ençà, no ha cessat mai en la història de Montserrat.

Ara bé, amb certesa encara avui no se'n sap ben bé el seu vertader origen. Les llegendes⁵⁶ sobre el seu origen són diverses però molts entesos deixen aquest tema a la lliure i devota consideració de cadascú.

⁵⁵ Imatges i informació de l'apartat 5 s'han extret dels llibres:

DIVERSOS AUTORS. *La imatge de la Mare de Déu de Montserrat*. Op. cit. (pàg. 9-33).

DIVERSOS AUTORS. *HISTÒRIA DE L'ART*. Edicions Vicens Vives Batxillerat. Primera edició 2009. (pàg.178-179)

DIVERSOS AUTORS. *Nigra sum. Iconografia de Santa Maria de Montserrat*. Op. cit. Informació (pàg. 19 - 37); imatges (pàg. 83, 118, 130, 141).

⁵⁶ Llegendes: entre altres, la del Fra Garí i la de la troballa de la Imatge feta per uns pastors a la muntanya de Montserrat, ambdues explicades a l'apartat de HISTÒRIA DE MONTSERRAT.

Durant el transcurs del segle XIV i XV la Verge de Montserrat portà un mantell, ja que

Representació de la Mare de Déu de Montserrat amb la corona mexicana.

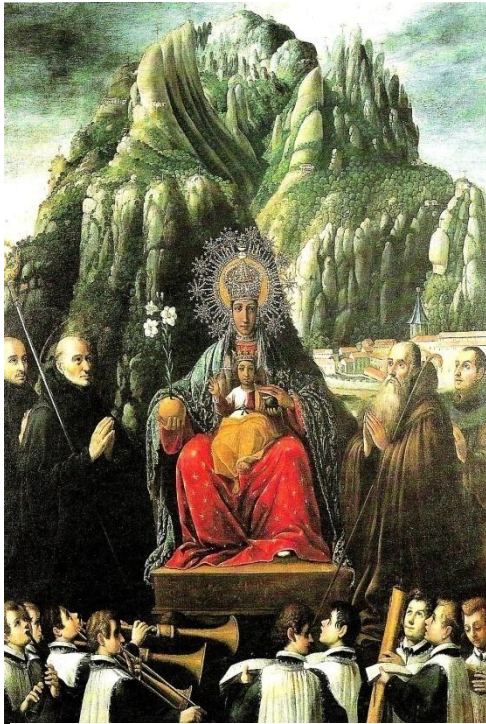
les imatges més venerades eren vestides amb teixits i mantells preciosos i ornades amb corones. El que és segur, és que durant els segles del barroc (XVII-XVIII) portava una indumentària força considerable. En tenim un bon exemple en aquesta imatge de la Mare de Déu amb la corona⁵⁷ mexicana. Aquesta li van portar des de Mèxic, i es va popularitzar molt entre les representacions barroques que se li feien en aquella època.

En aquestes representacions, la Verge està asseguda a les roques de la muntanya, i amb el mantell ben estès sobre d'elles. La Mare de Déu pren la silueta triangular, molt típica de l'època barroca. Els seus vestits eren de diversos colors: habitualment túnica vermella, mantell blau i toca blanca.

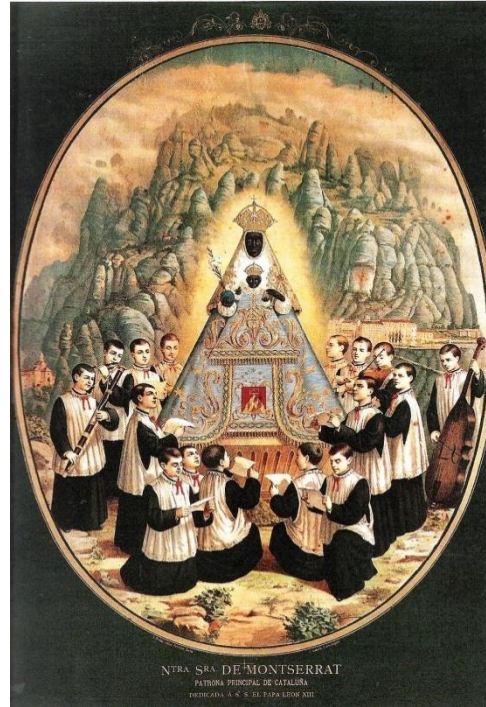

Imatge del segle XVII, on el nen Jesús va portar una serra entre les mans. És exemple d'una altra modificació que avui presenta la Verge.

⁵⁷ A mitjan segle XVII els visitants de Montserrat podien admirar quatre corones de la Mare de Déu i tres corones de l'Infant Jesús. Totes elles o bé fetes amb or, plata i amb pedreries molt valuoses. La Mare de Déu ha tingut corones com la corona mexicana, la corona rica i la corona de metall platejat regalada per l'Ajuntament de Barcelona el 1824.

Model bàsic de la iconografia montserratina barroca, 1639. En ella, la Verge duu la corona rica.

Estampa del patronatge de la Mare de Déu de Montserrat, 1881.

Aquells vestits de roba acampanats només permetien veure el rostre de la Mare de Déu i del Nen. Al capdamunt d'aquestes peces s'hi posava la mantellina brodada. En temps moderns, es va decidir de treure els vestits de roba que la Mare de Déu havia dut sempre i es pintà tota la talla amb el color daurat actual perquè això contribuïa a diferenciar-la d'altres talles de verges hispàniques.

Cal esmentar què, van fotografiar la Mare de Déu per primera vegada sense ells, el dia 1 de desembre del 1920. Les fotografies es van ser publicades en una revista cultural anomenada *Inventari artístic*. Era la primera reproducció de la *Moreneta* sense els vestits postissos i per tant, es mostrava sa escultura original. Tot i així, la imatge no començà a exposar-se públicament sense vestit fins a partir de l'any 1939.

Aquestes intervencions, eren dutes a terme sempre per al manteniment de la imatge. Tot i així, l'evolució de la imatge de la Mare de Déu de Montserrat és una realitat. En el següent apartat es detalla la descripció de l'actual Imatge de la Mare de Déu de Montserrat.

5.1. FITXA TÈCNICA:

Títol: Mare de Déu de Montserrat.

Autor: desconegut.

Cronologia: darrer terç del segle XII, amb afegits dels segles XVI i XIX.

Estil: Romànic.

Tipologia: escultura exempta.

Material: fusta d'álber.

Dimensions: 92'2 cm d'alçària, 39'4 cm de fondària, 29 cm d'amplària i 17'1 kg de pes.

Tema: religió.

Localització: santuari del monestir benedictí de Montserrat.

Talla actual de la Mare de Déu de Montserrat i l'Infant Jesús.

5.2. DESCRIPCIÓ:

Es tracta d'una peça excepcional, on s'hi representa una càrrega emocional sobretot per part del poble català, on la imatge n'és patrona, així com també s'hi representen formes agraciades i elegants que la fan especial i única.

Representa a Maria com a *Sedes sapientiae* (tron de la saviesa) o "Mare de Déu en Majestat", és a dir, la imatge de la Mare de Déu amb Jesús infant assegut a la seva falda.

Significa com la Mare presenta el seu fill Jesús. Es considera la representació de l'escena evangèlica en la que Maria ofereix el Nen Jesús a l'adoració dels Reis Mags, i a la vegada, al món sencer. La Mare de Déu és també caracteritzada com a Emperadriu,

com a Reina, Mare i Verge. Aquest model és el que segueixen moltes marededéus romàniques de Catalunya i Occitània.

Aquesta reialesa que se li atorga, es manifesta per la corona que porta al cap, la qual acaba amb una sèrie de flors de lis⁵⁸. Aquesta corona està decorada amb un galó⁵⁹ negre amb perles blanques dibuixades i resseguit amb una línia negra.

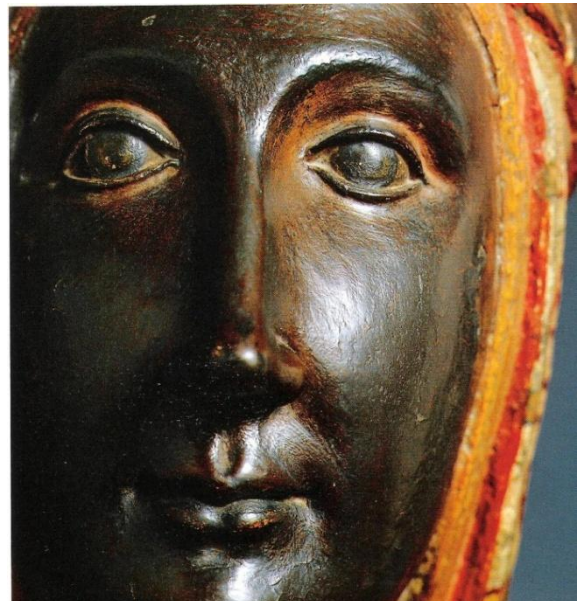

Detall de la cara de la Verge.

Té el cap cobert amb una toca anomenada *maphorion*, que li arriba fins a les espatlles i que es subjecta amb la corona, i tot i que el podien portar totes les dones, a partir del segle IV era un accessori propi de les “verges consagrades⁶⁰”. Aquest vel està policromat amb un fons blanc i decorat amb unes fulles daurades entre llistes vermelles i sèries de rombes vermells amb una creu daurada inscrita i estrelles de color verd fort.

Si s’observa atentament aquest vel, just a sota, es pot visualitzar una zona amb fines estries simètriques d’un color ocre, que acompanya el vel, però que a l’altura del coll de la verge, aquesta franja ocre no continua amb el vel, sinó que desapareix com si anés darrera del coll de la verge.

Aquesta característica també apareixen en altres escultures romàniques, amb una particularitat que en alguna d’aquestes es

Detall de la cara de la Mare de Déu.

veu clarament de que insinuen els cabells de la Verge. Pel que fa a la imatge de Montserrat, també es podria tractar d’uns cabells llisos i recollits al clatell.

⁵⁸ Flor de lis: és una representació de la flor del lliri vista frontalment, on es poden veure els tres pètals, els dos laterals caient i el central aixecat. En la iconografia de les Mare de Déus simbolitza la puresa.

⁵⁹ Galó: cinta decorativa.

⁶⁰ Verges consagrades: són aquelles verges que l’església a través del ritual de la consagració, es destina al culte i a la devoció dels fidels.

La cara està pintada de negre, però no de manera uniforme, ja que al seu coll, a les juntures i al costat del ulls es veu un color marró de fons. Les celles les té de forma arquejada i estan remarcades amb un traç de color negre més intens. Els ulls són ametllats, proporcionats i no són excessivament grans; tot i que la tonalitat fosca de la cara, s'hi destaca la nineta també d'un color més negre. És una mirada estranya; no ens mira certament, sembla que aquest està com perduda, com si penetrés a l'invisible. Tot i així ella sense mirar-nos, ens cala en el més profund de nosaltres.

Detall de la talla de la Mare de Déu.

El nas és molt fi i llarg, però acabat amb una carnositat ben aconseguida. La seva expressió és dolça gràcies al seu lleu somriure a la cara, una característica que la diferencia de la resta de verges d'estil Romànic. No obstant això, sí que presenta una postura eminentment hieràtica, distant i geomètrica tal i com es caracteritzen les del seu estil. El coll és esvelt i la sotabarba, prominent, cosa que la fa elegant i estilitzada.

La resta del seu cos adquireixen unes proporcions estrictament romàniques. La seva alçada és la de quatre dels seus caps tot incloent-hi la corona. El seu tors és molt estret i pla.

Detall de la indumentària de la Verge.

Pel que fa a la seva indumentària és peculiar d'una branca de les escultures romàniques d'aquest tipus. No porta cap mantell pròpiament dit, sinó que duu una túnica ampla que li arriba fins als peus. En ella hi ha dues obertures als laterals per les quals surten els braços a través d'una màniga ajustada. L'escot és obert i en forma de V, i permet veure la túnica, amb el mateix tipus d'escot, que porta a sota de la primera.

Al coll, una mica per damunt dels escots de les túniques, porta un collar daurat format per un conjunt d'anelles concèntriques que s'uneixen al davant del coll amb un fermall rodó. En moltes altres escultures romàniques d'aquell temps, és troba una ornamentació molt similar a aquesta. Aquesta indumentària és tota daurada, i el detall del galó amb les perles blanques continua rivetejat⁶¹ en tota la imatge. Els plecs de la túnica cauen de forma elegant des del genoll avall, tot remarcant les cames de la Verge i deixant al descobert els seus peus.

Detall dels peus de la Mare de Déu i de l'Infant Jesús.

A la seva mà dreta sosté un orbe⁶² que simbolitza l'univers com a signe de la perfecció i del poder diví, mentre que a la mà esquerra mostra un lleuger acostament afectuós cap a l'espatlla de la figura del nen Jesús, un gest de protecció cap a l'Infant.

Detalls de l'Infant Jesús en les dues imatges.

Aquest adopta l'actitud de Crist-Jutge que apareix a l'escena del Judici Final, fent el senyal característic de la benedicció amb la mà dreta, i aguantant una pinya a l'esquerra,

⁶¹ Rivetejat: dit de la peça que té tot al llarg dels seus perfils un filet d'un altre esmalt.

⁶² Orbe: esfera terrestre, terra, món, esfera celeste.

símbol de la fecunditat i de la vida perenne. Abans, l'Infant sostenia una altra bola del món i no una pinya.

Podem dir que la indumentària de la imatge de l'Infant Jesús és una copia de la seva Mare. La seva túnica també presenta un escot en forma de V i deixa veure una mena de camisa, també escotada de la mateixa forma i un collaret igual al de la Mare de Déu. Porta una corona més simple que la de la Mare de Déu. Els seus cabells formen flocs i rinxols, d'un color ocre com els de la Mare. La fesomia del Nen és ben graciosa: té una front ampla, ulls grans i ben oberts, el nas recte com el de la seva mare, boca petita i deixant entreveure un petit somriure. Tot ell un bonic infant, impensable en una escultura romànica.

Imatge de la Mare de Déu de perfil.

Els plecs del vestit imiten els romànics, però amb uns relleus més accentuats i aquets deixen veure els peus del Nen. La Mare de Déu recolza els peus sobre un coixí també daurat i als seus peus porta unes sabatilles acabades en una punta força aguda i sense decoració.

Seu sobre un tron reforçat a cada banda per quatre columnetes pintades de color castany, amb una anella daurada al mig del fust i a les seves puntes s'hi troben un pom també de color daurat. Les dues columnes que donen a la part del mur estan tallades verticalment. Els intercolumnis⁶³ estan decorats per dues sèries de finestrals a la part superior tot intercalant-hi una rodona i per tres finestrals a la part inferior. Es tracta d'una ornamentació d'arquitectures, una cosa molt comuna en els setials, ja que tenia un significat de domini sobre una ciutat, un bisbat o sobre un

⁶³ Intercolumni: espai que hi ha entre columna i columna.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

regne. Aquesta és la única part que conserva la policromia⁶⁴ de la imatge, la qual ha arribat gairebé intacta als nostres dies: les columnes del setial que sostenen la imatge.

El concepte de *icona*, és el de una imatge *sagrada*. Per tant la Mare de Déu de Montserrat és d'un art sagrat. Aquest art busca i aconsegueix fer sensible l'invisible a través de les formes del visible. Quan una obra d'art està ben aconseguida, la figura representada sens imposa amb tanta força que d'alguna manera ens trastorna el nostre estat psíquic normal, i verdaderament ens fascina formant dins nostre un sentiment molt particular: un temor i respecte però alhora, una alegria especial. Totes les verges en majestat provoquen aquest efecte en les persones tant creients com no, però el cert, és que sent Montserrat una Verge Negra, aquesta fascinació és molt més forta.

Imatge de la Verge de Montserrat situada al seu tron actual.

⁶⁴ Policromia: art de completar amb colors les obres arquitectòniques o escultòriques.

5.3. CANVIS EN LA FISONOMIA ORIGINAL

Com he esmentat anteriorment, la imatge de la Mare de Déu ha anat variant durant els seus més de vuit segles d'història. En el pas del temps i les restauracions diverses han canviat l'original fisonomia de la Verge.

Un dels aspectes que s'ha de destacar de la Verge, el qual ha generat força polèmica i debat al seu entorn és el color de la seva pell.

S'ha afirmat en diversos estudis⁶⁵, concretament el de l'any 2001, que la talla de la *Moreneta* de fusta d'àlber, en els seus orígens, era blanca. La talla es va sotmetre a estudis químics i radiològics, els quals van donar definitivament el veredict sobre el color.

Aquests estudis han coincidit en què la policromia emmorenida de la imatge va ser adquirida posteriorment a la seva realització. Una suposició força sonant ha estat la que confirma que la imatge s'hauria anat embrunint a partir del segle XVI a causa de l'oxidació del plom que contenia la pintura blanca i que provoca aquest enfosquiment amb el pas del temps. També en té part de culpa el fum dels ciris i llànties portats pels devots i cremats allí on es trobava la Verge.

En una de les restauracions de la imatge, a començaments del segle XIX, es pintà de color negre la pell de la Mare de Déu, una característica que agradava als fidels i que li atribuïa encara més encant. És en aquesta mateixa restauració del segle XIX on els avantbraços de Maria i el Nen són substituïts per uns de nous perquè els originals s'havien fet malbé.

⁶⁵ Qui va dur a terme els anàlisis van ser Josep Maria Carré i Rovira, restaurador de béns culturals i Eduard Porta i Ferrer, químic. Després d'aquest estudi, es publicà el llibre DIVERSOS AUTORS. *La Imatge de la Mare de Déu de Montserrat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003. Primera edició: novembre de 2003.

6. LES VERGES NEGRES⁶⁶

6.1. ANTECEDENTS HISTÒRICS

És un fet constatable que si observem la iconografia, ens trobem que són moltes les Verges Negres que existeixen en la història religiosa, i són moltes les tradicions on es troben divinitats representades amb el rostre o el cos negre.

Generalment, es diu que les Verges Negres són la versió cristianitzada de les antigues divinitats negres, divinitats que ja existien molt abans del cristianisme.

Entre les divinitats negres grecoromanes podem citar:

Imatge de Démeter

Deméter, a l'antiga Grècia. Era la protectora de les collites i deessa de la Terra. Representava la divinitat de la terra pura verda i jove i també se la considerava, protectora del matrimoni. La mitologia romana l'associava amb **Ceres**.

Cibeles, antiga divinitat frígia⁶⁷ “Mare dels déus”. En el seu origen del culte, la seva efígie⁶⁸ era una pedra negra caiguda del cel, amb la qual se li va esculpir el rostre. Va ser la deessa de la Mare Terra i fou adorada a l'Anatòlia del neolític, (el que avui és Turquia).

Artemisa, deessa grega o també coneguda com la deessa **Diana** a la mitologia romana. Artemisa era la deessa verge de la caça, dels animals i de les terres salvatges. La seva

⁶⁶ Les imatges s'han extret del llibre i de les pàgines web citades a la Bibliografia.

⁶⁷ Frígia: va ser una antiga regió de l'Àsia Menor.

⁶⁸ Efígie: imatge, especialment d'una persona, en una moneda, medalla, etc.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

primera representació era una xòanon⁶⁹, feta de fusta de banús⁷⁰ negra i també de marbre negre. Era adorada com a deessa de la fertilitat i dels parts en alguns llocs, a causa de que segons el mite, va ajudar a la seva mare amb el part del seu germà bessó. A l'Àsia Menor, Artemisa va ser una divinitat molt aclamada, sobretot a la ciutat d'Efès on probablement és el centre del seu culte asiàtic més important.

Escultura d'Artemisa del segle VI a. de. C

També cal esmentar la influència de les divinitats cèltiques, l'origen de les quals es situa al neolític. Aquestes divinitats també regien la maternitat i la fecunditat. Una d'elles és la d' **Anna**, també coneguda com a **Annis** i **Dana**. Anna és una divinitat negra del

Escultura d'Isis.

folklore cèltic, que se la relaciona amb la fecunditat i els aliments. En alguns llocs de la Gàl·lia (França) va tenir molta influència i es va substituir per Santa Anna. El cert és que, en una vidriera de la catedral de Chartres (França) es pot veure representada una Santa Anna negra.

A Egipte existia una **Isis** negra; i la anomenaven la "Gran Deessa mare", "Reina dels déus", "Força fecundadora de la naturalesa", "Deessa de la maternitat i del naixement". Amb el temps el seu culte es va expandir fora d'Egipte cap a l'Orient Pròxim fins a

⁶⁹Xòanon: nom donat a cadascuna de les escultures de fusta més arcaïques de Grècia, en forma de columneta o de biga, que únicament expressen plàsticament el cap i els braços.

⁷⁰Fusta de banús: nom de diverses fustes molt fosques obtingudes d'arbres de la família de les ebenàcies.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

l'Imperi romà i també a les Illes Britàniques. Es va expandir per molts pobles del Mediterrani, tot resistint a l'expansió del cristianisme.

El cristianisme va adoptar el culte d'Isis "la deessa de la maternitat" assimilant-la a la Verge Maria, la qual està inspirada amb la seva iconografia.

Per tant, és possible que gran part de les Verges Negres siguin considerades antigues imatges d'Isis, però adaptades al catolicisme.

Cal remarcar que no totes les deesses Isis eren negres, però si que van existir-ne de tonalitat negra.

Un exemple de la semblança entre les divinitats més antigues i la Verge Maria és la que presento en la imatge següent. La imatge de Isis alletant al seu fill Horus, devia de ser perfectament coneguda pels artistes romànics. Aquests varen prendre la imatge de Isis com a model de moltes de les nostres imatges de la Verge, tan romàniques com gòtiques.

Isis negra modelada amb terra negra del Nil. Simbolitza la terra fèrtil.

Isis amb el nen Horus en braços, de l'època grecoromana.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Totes aquestes divinitats, pertanyen a la categoria de ctòniques⁷¹, és a dir, estan vinculades amb la terra, amb la virtut de feminitat i són també fonts de fecunditat tant de la terra com de la humanitat. Aquestes divinitats negres van donar lloc les Verges Negres cristianes.

Aquesta substitució la va provocar la gran expansió del cristianisme per totes les terres d'occident, on des del principi de la nostra era s'ha anat estenent el culte marià, en el qual la figura de Maria agafà aquesta dimensió prodigiosa. Cal esmentar que, encara es seguien practicant d'amagat les idees i les formes de les religions antigues, a pesar de la victòria oficial del cristianisme. Amb això vull dir que, no es va canviar la manera de pensar i sentir d'un dia per l'altre. Per tant, és possible que durant aquella etapa, fossin venerades les Verges cristianes juntament amb les antigues divinitats abans de reemplaçar-les.

El fet és que, la gran majoria de Verges Negres van ser trobades durant els segles XI i XII, i una pregunta obligada a fer-nos és: si bé sabem que les Verges Negres tenen els seus orígens a partir de les estatuetses de les divinitats negres a principis de la nostra era, com és possible que apareguin tants segles després?

Actualment, tots els estudiosos sobre aquest tema han esdevingut a la mateixa conclusió. Entre el segle V i X, l'Església es va dedicar a eliminar els restes dels cultes "pagans", i al mateix temps, es van oposar a l'execució de les talles d'imatges escultòriques per a la representació de Déu, de la Verge i de sants. Durant aquest període, es van amagar les estàtues de les deesses mare, negres o no, les quals es veneraven en secret. Podien ser tant representants de les antigues divinitats com podien ser les imatges de la Verge Maria.

6.2. CRISTIANITZACIÓ DE LES ANTIGUES IMATGES.

Després de tot, un cop va arribar el regnat de Carlemany (durant els segles VIII i IX), el cristianisme es va consolidar com a religió majoritària. Aquest va autoritzar de nou les

⁷¹ Divinitats Ctòniques: dit de les divinitats el culte de les quals estava lligat a la vida terrestre o subterrània

imatges tallades i la reparició de les imatges que estaven ocultes. Aleshores és quan es van descobrir imatges enterrades, trobades en fonts, en grutes, coves, arbres sagrats, etc., i les van cristianitzar. Probablement, cert número d'imatges negres que van sobreviure a l'establiment del cristianisme van conservar la memòria de les deesses ctòniques i es van convertir en els prototips de les Verges Negres que es van fabricar durant els segles XI i XII.

La veritat, és que, existeixen autèntiques Verges Negres, que són negres d'origen. També n'hi ha que s'han ennegrit o directament les han pintat i que originàriament eren blanques. El fet és que el tipus de Verge negra, fos quin fos els seu origen, són un tipus de verges que han arribat fins als nostres dies, en part gràcies al suport de nombrosos fidels que han mostrat estima a aquest tipus de representacions marianes.

Penso què, el fet de que durant molts segles les imatges de les verges (tant negres com no) van haver de ser ocultades, va donar lloc a que moltes d'elles adquirissin el color fosc que avui les caracteritza. Crec que les nombroses imatges de Verges Negres trobades a França i al centre d'Europa van ser originàriament blanques i va ser el temps i els seus amagatalls el que les va enfosquir.

Ara bé, també pot ser que les trobessin blanques, i que per l'adoració dels fidels amb els seus ciris, o simplement el desgast de la pintura amb el pas del temps, van acabar esdevenint negres.

Pel que fa al color negre de les seves pells, representa la terra fèrtil, abonada, font de vida i també és el color de la antiga Deessa-Terra. En el *Càntic dels Càntics*⁷² hi ha la famosa frase: "*Nigra sum*", que significa "Negra sóc, però bonica...". A la regió del Mediterrani hi havia una tradició la qual relacionava el color negre amb la saviesa.

Moltes vegades, aquestes Verges, com he dit abans, són trobades en un emplaçament format per un lloc apartat i ocult, en grutes, fonts, pous i fins i tot ports. Segons sembla, les Verges Negres es reparteixen de manera constant al llarg dels camins de peregrinacions i anteriorment dels camins seguits pels mercaders grecs.

⁷² Càntic dels Càntics: conegut també com el "Càntic de Salomó" o el "Càntic dels Càntics de Salomó", és un dels llibres de la *Bíblia*, s'estructura com un poema d'amor

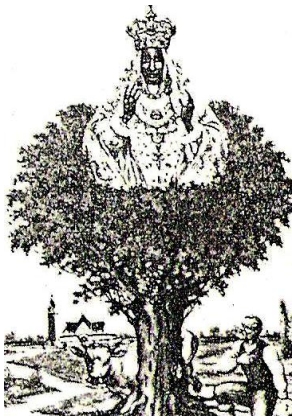
MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Les estàtues han estat trobades gràcies a algun signe sobrenatural com ara llums que sortien de sota terra, d'un arbre, d'una font o bé d'un llac. En altres ocasions és un bou o una vaca el qual descobreix l'estàtua.

6.3. VERGES NEGRES D'EUROPA

Les Verges Negres majoritàriament es localitzen a la Europa occidental, sobre tot a França, país que posseeix quatre cinquenes parts de les imatges negres conegudes. El número d'aquestes va disminuint a mesura que ens dirigim a l'Europa oriental.

Fora de França, hi ha Verges Negres a Alemanya, a la zona de Holanda, a Croàcia, a Hongria, a Itàlia, a Portugal, a Romania, a Suïssa, a Txecoslovaquia, a Rússia, Polònia i a Grècia.

La Verge negra de Foggia, a Itàlia. En aquesta representació la rodegen l'arbre, el bou i el pagès, tots ells acompanyaments propis de les llegendes.

Verge Negra de Meymac, segle. XII (França)

Verge romànica de Rocamadour, segle XII (França).

Verge Negra de Marsat, (Puy-de-Dôme) França, segle XII

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Chartres, actual estatua de Notre-Dame de Sous-Terre. (França)

Actual Verge Negra de la basílica del Puy (França)

Verge Negra trobada a la Cripta de la Catedral de Chartres

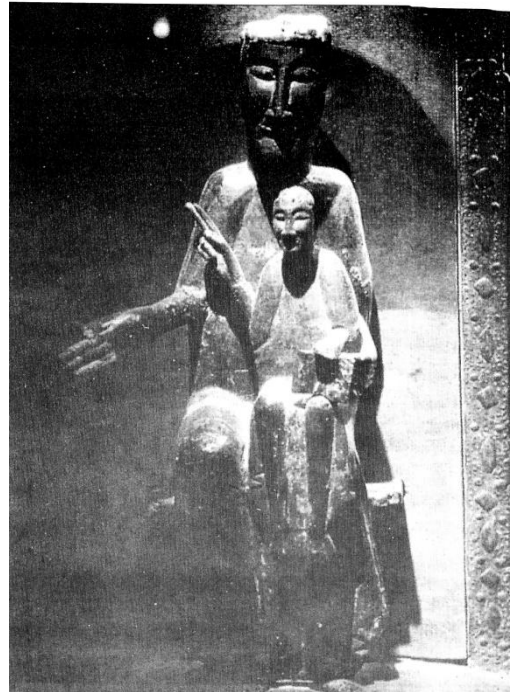
Notre-Dame de Confesion, Verge negra de Marsella. Abadía de Sant Víctor, segle XIII (França)

Notre-Dame de Bon Espoir (Dijon), segle XII, representació de la Verge embarassada. (França)

Notre-Dame du Rempart (Nostra senyora de la Muralla), Església del Tour, Toulouse. (França)

Aquesta és una de les Verges Negres més estranyes i misterioses. És la Notre-Dame de Belloch, a Dorres (Pyrénées Orientales), segle XI(França)

Notre-Dame de Bome Délivrance (Nostra Senyora del Bon Part), Verge negra de París (actualment a Neuilly-sur-Siene), França.

Nostra Senyora de Hal, a Bèlgica.

La Verge Negra de l'Abadia benedictina de Einsiedeln, a Suïsa.

Nostra Senyora de Czestochowa, a Polònia.

Notre-Dame du Château (Nostra Senyora del Castell), a Saint-Chirrophe, Cantal, (França).

Notre-Dame de Romigier, (Nostra Senyora de la Zarza) a Manosque, (França).

Verge Negra del monestir benedictí de Santa Maria dels Toldos, a Nursia (Itàlia)

La Verge de Maria Bistrica, a Croàcia.

Totes les anteriors imatges pertanyen a l'Europa occidental. Actualment es registren al món més de 500 imatges de Verges Negres, moltes d'elles es troben a França i a Espanya. Aproximadament, França en té més de 300 imatges, Espanya en té unes 60, després segueix Itàlia amb unes 30 imatges i Alemanya en té unes 20. Alhora, la devoció de les Verges Negres per la resta del món ha fet que també podem trobar Verges Negres en indrets com : Amèrica, Àfrica, Àsia y Filipines.

6.4. VERGES NEGRES HISPANES⁷³

Després de haver vist algunes de les imatges negres més importants de l'Europa occidental, ara ens centrarem amb les més importants d'Espanya.

⁷³ Les imatges d'aquest apartat també s'han extret de les pàgines web citades a la bibliografia.

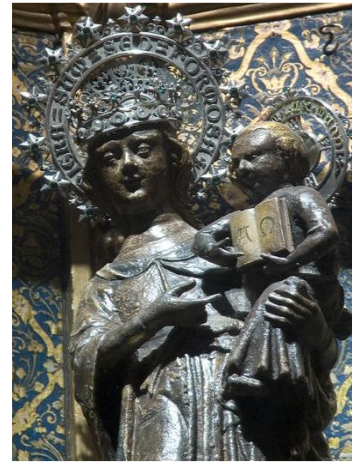
MONTSERRAT, *morena de la serra.*

Verge de la Candelària,
Tenerife.

Verge de Guadalupe, Càceres.

Verge de Lluc, Mallorca.

Verge de la Penya de
França, Salamanca.

La nostra Senyora
d'Argeme, Còria.

Verge del Cap, Andújar.

Verge de Regla, Chipiona.

Verge de Torreciudad,
Secastilla.

Verge de l'Almudena,
patrona de Madrid.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Dins de Catalunya, podem trobar les Verges Negres següents:

La Mare de Déu de Montserrat, a Montserrat.

Mare de Déu del Claustre, a Solsona.

Mare de Déu de Tura, a Olot.

Mare de Déu de Lord, a Sant Llorenç de Morunys.

Mare de Déu de Montgrony, a Sant Pere de Montgrony (Ripoll).

Mare de Déu de Núria, també considerada una Mare de Déu bruna.

Mare de Déu de Foix,
patrona del Penedès.

Mare de Déu de la Sagristia,
Puigcerdà (Cerdanya).

Sense dubte existeixen una gran varietat de Verges Negres les quals es veneren ben a prop d'on vivim, cadascuna amb la seva pròpia llegenda i la seva pròpia història. Cal tenir present que algunes d'elles comparteixen les següents característiques:

- Són imatges pintades de color negre o bé, fetes amb un material d'aquest color.
- Es tracta d'imatges que han estat trobades per pastors, els quals estaven llaurant amb un toro o un bou. Alguns cops s'han descobert una llum que cridava l'atenció per tal de descobrir el seu paratge. També són trobades en coves, enterrades sota terra, llocs amb pedres, en arbres, dins del brancatge o les arrels, en arques, etc.
- Tenen una fesomia oriental, amb la mirada fixa i mirant en direcció frontal, mirada que ens recorda a les estàtues dels faraons.
- Són conegudes per les llegendes en les quals se'ls atribueixen molts miracles.
- Se les relaciona amb la fertilitat.
- Moltes no volen ser traslladades del lloc on han estat trobades, ja que si se les trasllada, aquella mateixa nit tornen a l'indret on van ser trobades.
- Porten noms de llocs geogràfics concrets: Núria, Montserrat, Queralt, etc.
- Són Verges assegudes en un tron o cadira, amb una postura aristocràtica, pròpia d'una reina.

- Són trobades aproximadament a la mateixa època: segles XI-XIII. Coincideix amb l'època de la màxima expansió europea de l'Ordre del Temple⁷⁴
- La cara i les mans són proporcionalment més grans respecte a la resta del cos.
- Subjecten algun objecte amb la mà: una pinya, una flor, raïm, una figa, un ciri, etc.
- El nen Jesús està assegut sobre el genoll esquerra de la Mare de Déu. Alguns cops es troba entre els dos genolls de la Verge.
- El nen té tres dits de la mà dreta oberts. El que representa és un signe de benedicció.
- La majoria d'elles no mostra una relació d'afecte amb el nen Jesús.

⁷⁴ Ordre del Temple: Va ser una institució medieval de caràcter religiós i militar carregada de tints llegendaris, nascuda en la primera croada.

7. MARE DE DÉU DE GUARGA⁷⁵

Les Verges Negres existeixen. Les Verges Negres són efigies de la Verge Maria representada amb la pell fosca, o fins i tot completament negra, i tota aquella escultura de la Mare de Déu que presenta aquestes característiques, se la considera una Verge Negra.

Estudiant aquest grup de Verges Negres, he descobert les fesomies de les més importants i també de les més curioses Verges Negres que es troben a Europa, a Espanya i a Catalunya, des de la particular Verge romànica de Rocamadour (França) del segle XII, passant per la Verge d'Almudena, patrona de Madrid, i acabant amb la Verge de Montserrat, la nostra Moreneta, la Patrona de Catalunya. Totes elles es conserven encara avui dia als llocs on se les venera.

Cercant i encarant el treball a la recerca d'informació entorn a la Verge de Montserrat, la Verge Negra per excel·lència que creia més propera i més representativa del poble català, i per tant també per a mi, em va arribar a les meves mans de manera espontània un petit llibre que em parlava d'una verge desapareguda, però que va existir i que es venerava en una ermita que depenia de la Parròquia de Preixens, el meu poble. Es tractava de la Mare de Déu de Guarga.

Dies més tard, vaig trobar els goigs en lloança a Nostra Senyora de Guarga, on darrera hi havia també una explicació del que havia estat Guarga en temps anteriors al nostre.

El que em narren sobre Guarga (pronunciada *Gorga* pels habitants del poble i rodalies) i el seu antic Santuari és que es troba a una mitja hora a peu més amunt de Mafet, a la Ribera del Sió, a mà dreta de la carretera en direcció a Montclar, una mica a l'interior.

Assenyalen els dos escrits que el Santuari pertany a la parròquia i municipi de Preixens, tot i que es troba una mica allunyat. També expliquen que des de l'any 1956 correspon al Bisbat d'Urgell, però que anteriorment era del Bisbat de Lleida.

⁷⁵ L'informació d'aquest apartat es cita a la bibliografia.

En una època molt anterior, allí on es troba el Santuari, en un cim proper a l'ubicació d'aquest, s'hi trobava una torre de guaita àrab. Allí hi havia unes pedres picades que servien de base a les forques, així com unes anelles fetes a la mateixa pedra per a subjectar les cordes quan s'hi administrava justícia. Entorn l'any 1078, les forces cristianes reconquistaren Agramunt, sortint d'Artesa de Segre, i al passar per Guarga, destrueixen la torre de guaita. Amb els materials de la torre destruïda, es construeix una petita capella romànica de la que en quedà part del seu absis, un campanar petit d'espadaña i la porta lateral.

Segurament, era en aquesta originària capella on es trobava la Mare de Déu de Guarga. En el terreny on es trobava aquesta capella hi hagué continus canvis de propietaris que va experimentar el Senyoriu de Preixens. Al segle XVI, amb el regnat de Felip II s'aplica un llegat i es fa la construcció d'una església més gran aprofitant l'atri de la capella per a l'entrada de la nova església. Aquesta nova església té una amplada d'uns 9 metres i també 9 metres des de la porta fins a l'altar, aproximadament.

El presbiteri⁷⁶ és més petit que la resta de la nau, i el cambril és molt espaiós, al qual es puja per dues escales laterals des de la sagristia. En aquest cambril, abans de la guerra hi havia un gran nombre de exvots⁷⁷, tots ells donaven testimoni de la devoció que s'havia fet a la Verge de Guarga durant el pas dels anys.

Al morir Felip II, les obres es paren, i queda pendent d'execució la façana de l'església. Més tard però, es construí un edifici de dos pisos, que es va fer servir d'hostatgeria i de residència pels frares. En una de les llindes d'aquest edifici hi ha la data de l'any 1681. Totes aquestes construccions estan envoltades per una tanca de pedra.

Guarga fou residència d'uns tres o quatre monjos dominicans entre les darreries del s. XVI i durant la següent centúria, als quals cal atribuir-los l'expansió de la devoció mariana per les comarques de la Ribera i també de l'Urgell. A la vegada, aquests frares atenien a les poblacions de Montclar, Mafet, la Donzell i altres ermites dels voltants.

⁷⁶ Presbiteri: part de l'església, anomenada també *santuari*, situada al fons de la nau central, on hi ha l'altar major, i és reservada als clergues.

⁷⁷ Exvot: do fet a Crist, a la Mare de Déu o a un sant en compliment d'un vot o en record d'un benefici rebut, consistent en un objecte (ciri, llàntia, fotografia, etc.) que hom penja a la paret o al sostre d'una capella o un temple.

MONTSERRAT, *morena de la serra.*

Així doncs, era en aquest modest indret on era venerada la Imatge romànica de la Mare de Déu de Guarga, una talla de fusta d'uns 60 cm d'alçada. S'ha buscat alguna mínima representació de la talla de l'escultura, però no s'ha trobat cap fotografia ni reproducció d'aquesta. Tot i així, tenim una breu descripció: *“Està asseguda, i és tan antiga que, malgrat que fou pintada, gairebé no es coneix el color. A la mà dreta porta un pom. Du vel blanc i es formosa de rostre. Té el Nen Jesús assegut al genoll esquerra. Ambdós estan plenets de cara i tenen la vista dirigida enlaire.”*

Vista de Guarga des de la part de darrere (Fotografia de l'autora).

Vista del Santuari (edifici de la dreta) i de les estances dels ermitans (edificis de l'esquerra). (Fotografia de l'autora)

A principis del segle XX encara hi habitaven uns ermitans els quals cuidaven les terres. També tenien festivitats, i la celebraven el dilluns de Pasqua de Resurrecció. Aquell dia, el Santuari s'omplia de gom a gom de fidels d'arreu de la comarca i el Santuari prenia així una gran i bella animació.

Molts d'aquests fidels li portaven ofrenes i presents a la Verge de Guarga. També hi anaven torronaires d'Agramunt i altres que posaven les seves parades de menjar, etc. Es celebrava una gran festa, on la gent dinava allí i també ballava sardanes amb els músics que hi tocaven. Se li cantaven goigs a la Verge recordant els miracles que aquesta havia concedit als seus creients.

Malauradament, la Guerra Civil de l'any 1936 deixà rastre per Guarga, tant que trenca per sempre aquella bella tradició en la que la gent de la Ribera del Sió es reunia per

celebrar les seves festes. La Guerra cremà la Imatge de Guarga i es va destruir el Santuari de tal manera que el varen deixar en runes, runes que malgrat tot, deixen imaginar al qui entra a l'interior del Santuari el que havia estat en els anys de més resplendor.

Després d'aquesta explicació, on breument s'explica el que era i potser encara és Guarga, vaig decidir veure per mi mateixa que quedava d'ella.

Vaig poder comprovar que la Guerra Civil havia fet molt mal al que era Guarga. En veure Guarga, vaig pensar que de tot el que havia estat, només en quedaven les parets més sòlides on la malesa de les plantes havia anant ocupant lloc entre les seves pedres. També hi hagué qui s'enduu pedres valuoses que formaven part de les parets de Guarga. Era un indret per on havia passat la guerra i on ara, l'únic habitant que hi residia era l'absolut silenci.

Vista de Guarga des de l'exterior. (Fotografia de l'autora)

Vista de la façana del que era la capella romànica. Al fons l'abscís de la capella amb el campanar d'espada. (Fotografia de l'autora.)

El que va danyar més la guerra va ser la primitiva capella romànica, de la qual en queda ben poc. Només en resta l'abscís, que és la part de la capella que hi ha al fons de la nau central, on sol haver-hi el presbiteri i l'altar. A la fotografia superior, es pot veure clarament l'arc de mig punt que encapçalava l'abscís d'aquella capella. Ara on seria l'interior de la capella romànica, hi ha crescut un arbre.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Detall de la porta d'entrada a l'ermita romànica. (Fotografia de l'autora).

Fotografia des de l'interior de la capella. (Fotografia de l'autora)

Mirant per la part frontal de tot el conjunt d'edificis, a la part esquerra trobem la que era la estança dels ermitans que havien viscut temps llunyans a l'actual.

En la història de Guarga, s'esmenta que en una de les llindes d'aquest edifici, es troba gravat l'any de la seva construcció. Vaig trobar la llinda i efectivament hi consta l'any de la seva edificació: 1681.

Fotografies de l'edifici de dues plantes, annex a l'ermita i l'església de Guarga, on vivien els ermitans que s'ocupaven dels seus cultius. (Fotografies de l'autora)

Després de la visita a la casa dels ermitans, em vaig dirigir a l'església on es celebraven les misses. També és el lloc on els fidels anaven a veure a la Verge de Guarga i li feien

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

les seves donacions. Per accedir-hi, abans he de passar per allí on es trobava la petita capella, ja que l'església força més gran que la capella, estava adossada a aquesta, tot aprofitant-la per fer-la servir d'atri o bé d'entrada per a la nova església.

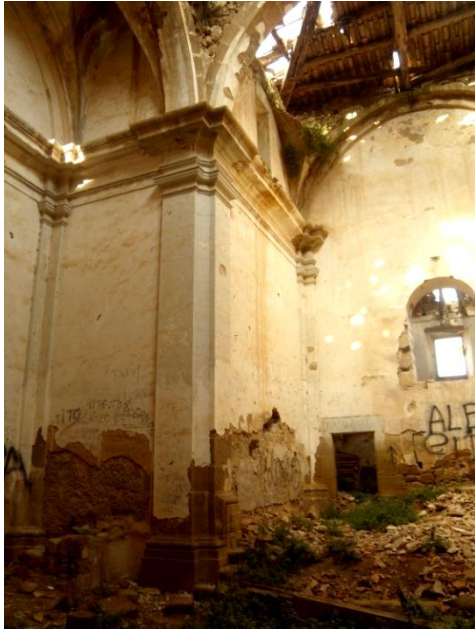
Al entrar-hi em va sorprendre gratament el que vaig veure. Era més gran del que m'imaginava, i tot i que la nau estava força deteriorada, he de dir que es conserva bastant millor que la resta dels edificis annexos, ja que conserva totes les seves robustes i altes parets, com també parcialment el seu sostre amb les seves grandioses bigues de fusta. Vaig poder comprovar que tot el conjunt de l'església era d'estil Barroc, però d'un Barroc bastant auster i senzill.

Vista de la nau, el presbiteri i l'altar. Les dues portes laterals donen pas a unes escales les quals porten al cambril, on suposadament es trobava la Verge de Guarga, que presidia des d'allí tota la nau. (Fotografia de l'autora).

Als peus de l'altar de l'església, es poden veure les teules que han caigut del sostre. El presbiteri té unes mides més reduïdes respecte a les mides de la nau rectangular, on es trobaven els bancs per a que els fidels poguessin seguir les misses.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Vista de les pilastres que aguanten els arcs de mig punt, i que al mateix temps sostenen el sostre de la nau. (Fotografia de l'autora).

Vista de l'entrada a l'església des de l'interior de la nau. (Fotografia de l'autora).

Detall d'una de les parts de la nau. (Fotografia de l'autora).

MONTSERRAT, *morena de la serra.*

Detalls del sostre força deteriorat. En la segona imatge es pot veure una part de la teulada, la qual està molt deteriorada, tant que fins hi tot permet visualitzar el petit campanar que es troba a l'exterior. També en aquesta mateixa on es veuen com els rajos de llum es colen a través dels forats de la paret, de ben segur provocats per la Guerra Civil. (Fotografies de l'autora).

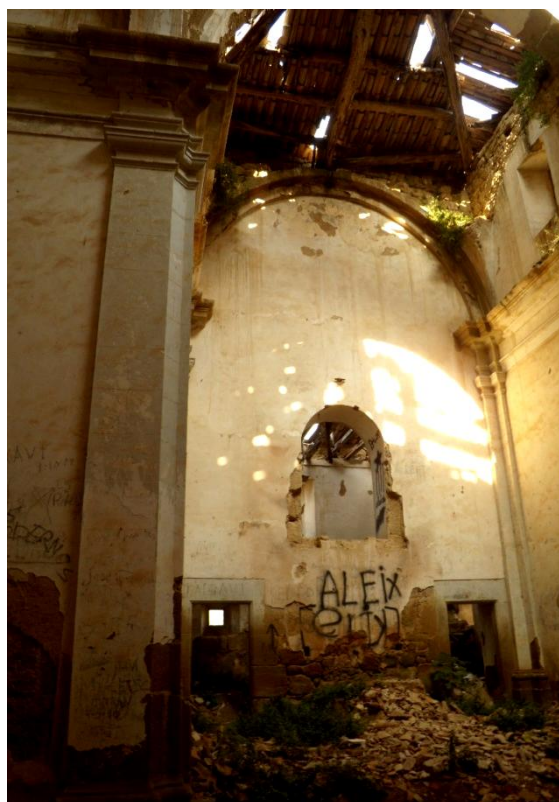
Detall de la paret on es penjaven els exvots. (Fotografia de l'autora)

En aquesta paret, encara es conserven in comptables claus clavats amb força. Aquests són testimonis de la gran devoció que els fidels tenien a la seva Verge. Amb ells es penjaven tots els exvots oferts a la Mare de Déu de Guarga. Penjaven tot tipus d'objectes, des de cames o braços fets amb cera, fins mocadors, mantellines, vestidets de nadons, etc. La gent anava a demanar a la Verge la guarició dels seus familiars o amics i si aquesta pregaria es complia, la gent li oferia tota classe d'objectes, anomenats exvots, per agrair-li a la Verge el favor.

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

Una de les portes laterals per on s'accedeix al cambril de la Verge. Al fons, es divisa el que queda de les escales que facilitaven l'accés per adorar la Verge. (Fotografia de l'autora).

Imatge del presbiteri. (Fotografia de l'autora).

Vistes des de l'exterior on una paret de pedra roja i protegeix, com si es tractes d'una muralla, tot el recinte religiós. (Fotografies de l'autora)

Guarga, sens dubte, havia significat quelcom representatiu per a la gent que vivia en aquesta terra. De fet, poc més se'n sap de Guarga i de la seva història. Ara només en queda la memòria d'aquells que avui encara recorden com de petits havien anat a celebrar alguna festivitat a Guarga. Un indret apartat, tranquil i harmoniós, on hi residia la Verge. Ara un indret abandonat, que poc a poc va perdent tot allò que un dia va ser.

Amb el pas del temps, o potser dintre de poc, haurà desaparegut completament tot el record històric i característic d'aquest Santuari.

El que sí ha desaparegut, i del que no en queda res, és l'escultura de la Mare de Déu de Guarga. Simplement tenim aquella petita descripció que ens narra unes paraules que no

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

deixen a ningú indiferent. Em refereixo a aquestes: “*Està asseguda, i és tan antiga que, malgrat que fou pintada, gairebé no es coneix el color.*[...]”⁷⁸

Si analitzem bé aquestes paraules, ens descriu una Verge la qual el color de la seva pell no es distingeix, malgrat que fou pintada. Per tant, es pot arribar a la conclusió que la seva pell no era blanca, sinó més aviat emmascarada, és a dir, fosca.

Encara es remarca més aquesta informació si llegim un poema en honor a la Mare de Déu de Guarga, escrit per Joan Benet i Petit⁷⁹ en el seu llibre: *El trobador de la Mare de Déu*. En una de les seves estrofes ens diu:

*“Encarada sou al pla
i el solei us bruny la cara;
moreneta si que ho sou,
moreneta, però agraciada.”*

Les dues petites descripcions fan referència a la morenora de la Verge de Guarga. Així doncs, encara que no en tinguem cap imatge a l’abast del que havia estat aquella venerada escultura, es pot dir, que era morena de pell.

En el llibre de Joan Amades "*Imatges de la Mare de Déu trobades a Catalunya*"⁸⁰ narra la següent llegenda sobre la Verge de Guarga:

*Fou trobada per un pastor, vora d’un torrent. És advocada contra la fam i la misèria.
En anys de fam, ha vetllat per als seus devots.*

Un any, en què semblava que tothom s’havia de morir de fam, perquè no van collir ni un gra de blat, la gent, afamada, va acudir al senyor de Preixens en demanda que els deixés blat, puix que tenia les sitges abarrotades. El senyor de Preixens va manar que es donés blat a tothom que en necessités, mentre en restés un sol gra als graners. Va

⁷⁸ FONT RIUS, Joan: *Goigs en abalança de Ntra. Sra. de Guarga*. Col·lecció de Goigs SANTA EULÀLIA. N°22, Barcelona 1958.

⁷⁹ BENET PETIT, Joan: *El trobador de la Mare de Déu*. Volum 1. Editat per Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2007; 2na edició. (pàg.228)

⁸⁰ AMADES, Joan. *Imatges de la Mare de Déu trobades a Catalunya*. Op. cit. (pàg. 209).

MONTSERRAT, *morena de la serra.*

sortir de les sitges del castell deu vegades més blat del que hi havia, i les sitges sempre estaven plenes a vessar puix que, com més en treien més n'hi havia. El senyor, davant d'aquell miracle de la Mare de Déu, no volgué que ningú li tornés ni un gra del blat deixat. I, per sempre més, la sort i la ventura van coronar totes les seves accions i van protegir-lo a ell i als seus senyorijs.

Aquest relat també s'esmenta als Goigs de la Mare de Déu de Guarga, però només en fan una petita menció sobre aquests miracles.

El Goigs de la Mare de Déu de Guarga l'adjunto a continuació:

Goigs en alabança de NTRA. SRA. DE GUARGA

que es venerava en sa Església anexa de la Parròquia de Preixens

Volgueu-nos sempre ajudar
i acceptar nostra visita:
**PUIX PATRONA SINGULAR
SOU DE GUARGA EN EIXA ERMITA.**

Com que sou Mare piadosa
venim suplicant a Vós.
Oh, Verge tan generosa
Concediu-nos tots favors:
remeieu nostres dolors
i accepteu nostra visita..... etc.

Els prodigis que obreu,
Verge pia, són tan alts,
que cada dia ens cureu
nostres flaqueses i mals.
No ens deixeu d'aconsolar
piadosa margarita..... etc.

Sou Mare tan amorosa
que ni un punt ens oblideu
i reina tan amorosa
que el remei ens envieu.
Deslliureu-nos de pecar
i ens fareu gràcia complida..... etc.

A paralítics, contrets,
a coixos, malalts, febreros,
cureu, Verge, sens retrets,
i els feu marxar animosos
venint-vos a visitar
amb fe i ànima contrita..... etc.

Estant sense algua la bassa,
prest la vegeren omplir.
Sols al voltant de la casa
plogué, i es va sobreixir.
No ho deixarem de contar,
per ser la cosa inaudita..... etc.

En eixa quadra de Guarga,
Baronia de Preixens,
voigüereu ser col·locada
per a remei de les gents,
i també als nobles barons
fent-los mercè infinita..... etc.

Miracle tou singular
el de la sitja de blat,
puix que plena fou trobada
no havent-hi ni un gra restat.
Piadosa sou, Senyora,
amb aquell qui us imita..... etc.

Per ser tan grans vostres obres,
no les podem relatar,
car som d'enteniment pobres
per a poder-les contar.
Us venim a suplicar
que accepteu nostra visita..... etc.

Mostreu-vos molt piadosa
al que de cor us visita:
**PUIX PATRONA SINGULAR
SOU DE GUARGA EN EIXA ERMITA.**

(LLETRA POPULAR)

V. *Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.*

R. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS. — *Concede nos famulos tuos quaesumus Domine Deus perpetua mentis, et corporis sanitate gaudere, et gloriosae beate Mariae semper Virginis intercessione, a presenti liberari tristitia, et eterna perfrui letitia. Per Christum Dominum nostrum. Amen.*

L'Excm. i Rvdm. Dr. Ramon Iglesias Navarri, per decret de 26 d'abril de 1958, ha concedit als presents Goros 100 dies d'indulgència.

8. CURIOSITATS ENTORN A MONTSERRAT

Aquest últim apartat del treball he recollit un seguit de informacions curioses que he considerat interessant esmentar-les breument.

8.1. LLEGENDES I CURIOSITATS A LES PROFUNDITATS DE MONTSERRAT ⁸¹

Sobre Montserrat s'han explicat llegendes i curiositats que la fan encara més extraordinària i majestuosa del que per si sola ja és. A la muntanya hi conviuen històries de caràcter lluminós, que fan referència a la trobada de la Santa Imatge de la Mare de Déu entre moltes altres, i també se li ha atribuït un aspecte fosc i subterrani on les desaparicions i les històries misterioses també en són protagonistes.

Les narracions més misterioses que se li han atorgat a la muntanya són sobretot les desaparicions de persones que malauradament no han estat trobades mai més. Els poble del voltant de la muntanya (Marganell, El Bruc, Collbató, Esparreguera, Monistrol i Manresa) donen cada any casos de persones que han desaparegut. Fets insòlits que d'alguna manera donen respecte a Montserrat. Persones com ara un noi de Sant Joan que va desaparèixer després que hagués apagat un foc proper a Montserrat, o una dona que era una dependenta d'una sabateria tot donant un volt sola per Montserrat ja no en va tornar o fins i tot la desaparició d'un executiu l'agost del 1998 tot havent deixat el seu cotxe al pàrking del monestir.

D'aquest aspecte a la cova de Salnitre tradicionalment s'ha anat dient de generació en generació que hi habita *el Marmotot*, un ser descomunal amb el que es fa por a la quitxalla, el qual es dedica a caçar els nens tot ficant-los dins les seves butxaques per després menjar-se'ls. Es tracta d'un imaginari popular que espanta als nens i que utilitza precisament la muntanya i la seu misteri per a fer que els més menuts no es posin en perill.

⁸¹ Informació trobada a: <http://www.festes.org/arxius/nigrasum.pdf>

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

A la mateixa cova de Salnitre, avui dia un indret obert al públic, s'hi troben formes capritxoses i aparences d'ombres a les seves parets, i en concret en una imatge que recorda la Imatge de la Mare de Déu de Montserrat de perfil.

La muntanya ens fa arribar a la següent reflexió: per una part hi trobem la part més lluminosa i per altra banda també hi té protagonisme la part misteriosa i fosca, hi destaca com a punt d'unió la imatge de la Mare de Déu trobada. Així doncs, per una part, la Verge es troba en una cova, però ho anuncien els àngels amb grans cants i llums; i per l'altra part, la llum dels fidels la ha anat tornant fosca durant els llargs anys de veneració.

8.2. L'ILLA DE MONTSERRAT⁸²

Cristòfor Colom, havia fet una expedició per a la descoberta del que creia que eren *les Índies*. Tothom ignorava que a mig camí entre les terres europees i les costes orientals d'Àsia s'hi estenia un gran obstacle: el segon gran continent del planeta, les "Amèriques". A la tornada del primer viatge, Colom havia parat a Barcelona, i allí explicà la seva descoberta de tres illes. Una tenia més amplada que Anglaterra i Escòcia juntes. La segona deia que era habitada només per dones i l'última era "el lloc on naixien els homes amb cua". A la tornada s'havia endut amb ell, cap a Europa, a uns quants éssers humans que poblaven aquelles llunyanes terres. Però, la gent es preguntava si tenien l'ànima igual que la resta dels humans.

Aleshores l'autoritat eclesiàstica de l'època, va determinar que, en el segon viatge a *les Índies* de Colom, l'acompanyés un eclesiàstic amb la missió d'evangelitzar els nous territoris descoberts. I l'escollit fou Bernat de Boïl, un noble aragonès que havia compaginat la diplomàcia amb el sacerdoci, i que estava retirat a Montserrat per fer-hi vida d'ermità.

Al segon viatge, s'ensopegà amb un grup de petites illes desconegudes, i a cada una d'elles li va posar un nom. A una d'elles l'anomenà Guadalupe. Un cop contornejada,

⁸² Informació i imatge extretes de:

CASTELLAR GASSOL, Joan: *MONTSERRAT. La muntanya dels prodigis*. Op. cit. (capítol 19).

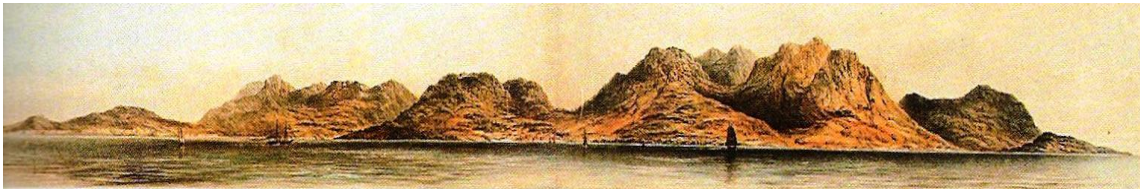
PLADEVALL, Antoni: *MONTSERRAT, natura i esperit*. Op. cit. (pàg.191)

<http://emilicasademont.blogspot.com/2008/04/montserrat-i-la-seva-illa-del-carib.html>

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

els tripulants de les naus marines van captar una pudor sulfurosa i en van seguir el rastre fins arribar a una altra illa (l'any 1492). Era una illa petita, però en ella presidia la silueta d'una alta muntanya que vomitava núvols de sofre.

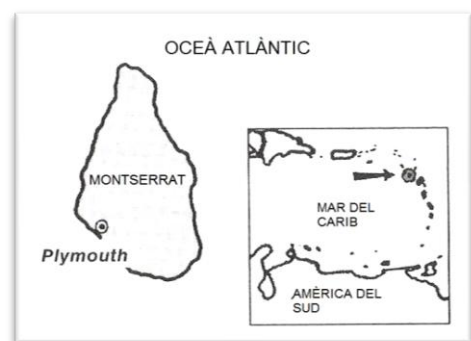
També li van haver de posar un nom a aquesta montuosa illa salvatge. A Bernat Boïl, l'ermità de Montserrat, li vingué de seguida el nom escaient: Montserrat.

Gravat de l'illa de Montserrat, al Carib. L'illa té com a capital Plymouth.

I així fou com aquesta illa de 11 km d'amplada, 18 km de llargada i presidida per una muntanya de 915 m, li ficaren el nom de Montserrat. Però el nom de Montserrat anà més enllà d'aquesta illa que es troba al Mar del Carib (Mar de les Antilles). Benedictins portuguesos van consagrar una basílica, *Nossa Senhora de Montserrate*, al Brasil; eclesiàstics que anaven amb els colonitzadors espanyols (entre els s. XV i XVIII) i els colonitzadors catalans a partir del segle XVIII, van estendre el nom de Montserrat per la resta del continent americà, des de Canadà fins a Argentina.

Actualment és una colònia britànica i la seva població va haver de ser evacuada l'any 1999 a causa de l'erupció d'un volcà. Les erupcions volcàniques han continuat des d'aleshores, per la qual cosa moltes parts de l'illa són deshabitables. Des del 2007 la meitat sud de l'illa, inclosa la capital, ha estat declarada zona d'exclusió, i per tant està deshabitada. La capital de forma provisional, es traslladà al llogarret proper de Brades, on encara roman. L'economia de l'illa es basa en la pesca i, si les circumstàncies li ho permeten, en el turisme.

Localització de l'illa al Mar del Carib

8.3. VIDEOJOC DE MONTSERRAT⁸³

El videojoc de “Forza-Motorsport 3” de Microsoft adapta un circuit de cotxes a les carreteres de la muntanya emblemàtica de Montserrat. Aquest nou videojoc transforma els voltants de la muntanya de Montserrat en un circuit de cotxe imaginari que dona sensació de perill i de risc. Es considera un dels circuits de més dificultat que presenta aquest nou videojoc, tot i que és l’únic que no és un circuit oficial, sinó que ha sorgit de la imaginació dels seus creadors.

Aquest nou circuit ve a partir d’una visita del creador del videojoc a Montserrat, Dan Greenwalt, el qual comentà de la muntanya que posseïa un paisatge imponent i màgic. D’alguna manera, aquesta impressió i les sensacions que va viure a Montserrat, el va fer tornar a la muntanya, ja que buscava un nou escenari per a crear el seu nou videojoc. L’equip que treballava amb ell acceptaren d’immediat, i viatjaren a Montserrat on passaren setmanes prenent fotografies aèries i gravant trams de carretera per després crear el circuit virtual de cotxes, amb uns efectes del tot realistes i polits fins al més mínim detall. Un cop més, Montserrat sorprèn i impressiona a la gent que el visita. De ben segur que aquest videojoc, donarà a conèixer encara més aquest paisatge a nivell internacional.

D’altra banda, preocupa al Patronat de Montserrat, ja que no vol que el videojoc inciti als conductors a circular de manera perillosa per les carreteres que envolten la muntanya, imitant el circuit virtual.

Imatges del Circuit virtual de Montserrat, del videojoc Forza-Motorsport 3

⁸³ Informació i imatges extrets de l’article del diari AVUI, dimarts, 22 de setembre del 2009. Títol article: “Videojoc a Montserrat”; Apartat de Societat. Escrit per: Toni de la Torre. (pàg. 25)

8.4. AROMES DE MONTSERRAT⁸⁴

Montserrat també té el seu propi licor. Segons explica la tradició va ser creat pels monjos benedictins del Monestir de Montserrat, a partir d'herbes de la muntanya de Montserrat, amb la intenció que fos un remei estomacal. El cert és que el seu origen és incert, però se sap que es fa servir la mateixa tècnica per la seva elaboració des de fa dos-cents o tres-cents anys. En un principi la producció es destinava al consum propi dels monjos i dels pelegrins que visitaven el monestir, però donada la gran popularitat que va assolir per les seves propietats estomacals, es va anar comercialitzant fins arribar als nostres dies.

Botella d'Aromes de Montserrat.

Es tracta d'un licor destil·lat d'herbes de 31°. La recepta d'aquest destil·lat inclou, a més d'aigua, sucre i alcohol, dotze herbes que es poden recollir al Massís de Montserrat, entre elles la farigola, el ginebró, l'espígol, la canyella, el clavell d'espècia i el coriandre.

8.5. ENTREVISTA A JOSEP MARIA SOLER, ABAT DE MONTSERRAT⁸⁵

A punt de finalitzar el meu treball de recerca sobre Montserrat i tot allò que l'envolta, em vaig trobar, fullejant el diari *La Vanguardia* del dia 25 de desembre, una amplia

⁸⁴ Informació estreta de: http://www.gastroteca.cat/ca/productes/aromes_de_montserrat

⁸⁵ Informació i imatges extretes de l'entrevista del diari *LA VANGUARDIA*, entrevistador: JULIANA, ENRIC ; 25-26 de desembre del 2009. *Entrevista a Josep Maria Soler, abat de Montserrat: "Catalunya presenta signes de vigor, hay que defender el Estatut"*. Secció de Política. (pàg. 12 i 13).

entrevista amb Josep Mª Soler, l'Abat de Montserrat, i tot i que no estava prevista en el meu guió original del treball, he considerat interessant fer una breu referència al contingut d'aquesta entrevista i a les opinions de l'Abat sobre alguns temes de la vida política i social de Catalunya.

L'abat de Montserrat, Josep Mª Soler.

Hem de tenir en compte que Montserrat ha estat i és un referent de la catalanitat i de les llibertats de Catalunya, i l'opinió de tots els seus abats ha estat sempre un punt de reflexió de la societat civil i política del nostre país.

Es tracta d'una entrevista molt completa que tracta sobre temes que actualment preocupen a bona part de la nostra societat. He volgut destacar algunes de les opinions que l'abat contesta en l'entrevista. Són les següents:

- **L'Estatut i la futura sentència del Tribunal Constitucional.**

L'Abat que parla en nom de Montserrat diu que: "En aquests moments des de Montserrat es vol recolzar l'Estatut".

- **Sobre les recents consultes sobiranistes:** "Crec que es legítim donar l'opinió a les persones i que aquells que vulguin l'expressin [...] i és en aquest sentit que a mi em sembla bé".

- **Sobre la religió a Catalunya diu que:** "No hi ha menys sentiment religiós que abans, senzillament és que ara aquest sentiment s'expressen de forma diferent. [...] Potser moltes persones no expressen les seves inquietuds assistint a la missa

dels diumenges, no obstant són moltes les que expressen les seves inquietuds participant en una processó o encenent un ciri en un santuari.”

- **L’abat també defensa el diàleg entre l’Església i tots aquells que no en formen part:** “El que no podem fer és tancar-nos en nosaltres mateixos”.
- **Sobre el tema de l’avortament respon:** “Joestic a favor de la vida i en conseqüència en contra de l’avortament, encara que entenc que les lleis d’un país no tenen perquè coincidir amb tots els criteris de la moral catòlica.”
- **Sobre les corregudes de toros contesta:** “ A mi em resulta difícil entendre el sofriment que n’infringeix al toro [...] . A Portugal, crec que toregen sense matar el toro.

8.6. LA MORT DE L'ESCOLÀ

Aquest poema és el que es canta en honor a l'escolanet esculpit tot just abans d'entrar al cambril de la Mare de Déu de Montserrat. Una commovedora història escrit per Jacint Verdaguer i musicat per Antoni Nicolau.

A Montserrat tot plora,

tot plora d'ahir ençà,

que allí a l'Escolania

s'és mort un escolà.

L'Escolania, oh Verge,

n'és vostre colomar:

a aquell que ahir us cantava,

qui avui no el plorarà?

En caixa blanquinosa

mirau que hermós està,

n'apar un lliri d'aigua

que acaben de trencar.

Té el violí a l'esquerra

que solia tocar,

lo violí a l'esquerra,

l'arquet a l'altra mà.

Sos companys de cobla

lo duen a enterrar.

Lo rossinyol salmeja,

salmeja més enllà:

quan veu l'Escolania,

calla per escoltar.

Lo cant de les absoltes

comencen a entonar;

lo primer vers que entonen

del cel sembla baixar,

lo segon vers que canten

se posen a plorar.

Lo mestre de la cobla

los aconhorta en va,

les fonts ja són rieres,

i les rieres mar.

Oh patges de la Verge,

bé teniu de plorar,

al que millor cantava

venint de soterrar.

Los monjos també ploren,

sols canta un ermità,

sentir cantant los Àngels

i amb ells lo nou germà,

aucell d'ales obertes

que cap al cel se'n va.

Mentre ell canta pels aires,

lo violí sonà.

CONCLUSIONS

He d'admetre que, quan vaig començar aquest treball no tenia ben clar quin era el meu objectiu o la meva fita a aconseguir. Vaig escollir com a punt de partida Montserrat, que per a mi era d'alguna forma una constant en la meua vida, ja que a més de ser el meu nom, també m'aportava un bon record, atès que, de petita el vaig visitar en diverses ocasions amb la companyia de la família. Creia interessant descobrir que hi havia més enllà d'aquest nom i d'aquella senzilla i breu idea que en tenia sobre Montserrat.

El fet és que, primerament, vaig encaminar aquest estudi amb un únic objectiu de recerca: el per què de la morenor del rostre de la nostra Patrona. Aquest tema era el que sempre m'havia despertat més curiositat, més que cap altre dins del que significa Montserrat. Així doncs, volia esbrinar si existien altres verges que compartien aquell tret, el mateix que caracteritza a la nostra *Moreneta*.

Un cop aquest primer estudi em va revelar que el color negre del rostre de la Verge de Montserrat era artificial i, alhora, em va fer coneixedora de que aquest tret diferenciador coincidia amb altres imatges de la Verge repartides per molts altres indrets, em motivà a descobrir quantes existien i quines eren les més conegudes. La meua sorpresa va ser considerable, ja que en principi creia que aquest nombre no superaria els dits de les meves mans. No obstant, he comprovat que existeixen cultes extensos i profunds, per a mi totalment desconeguts, envers a aquestes imatges negres de la Verge.

Vaig seguir-les per indrets ben dispersos i diferents, ocults a l'Europa central, on cada una d'elles té el seu propi culte. És cert que les Verges Negres em van fer sortir fora de la Península Ibèrica per tal de esmentar-les, però també van ser elles les causants del meu retorn a la meua terra, doncs sorprenentment aquí prop de casa, també va existir el culte d'una d'elles: la Verge de Guarga.

Al marge de les Verges Negres, i donant per aconseguit el meu objectiu de saber més sobre elles, em va interessar saber més sobre els fonaments i les arrels del indret on residia la nostra Verge Negra per excel·lència, la de Montserrat.

Així doncs, vaig iniciar el meu particular estudi sobre Montserrat, incloent-hi el que aquest nom significava i tot el que englobava en el seu sí. La Mare de Déu de

Montserrat d'alguna manera em va conduir a que estudiés aquest lloc on se la venerava, és a dir, el monestir de Montserrat així com també la muntanya serrada, sense obviar la comunitat de monjos benedictins que amb saviesa condueixen el destí de Montserrat. Els seus fonaments eren tan rics d'història, que dia a dia em vaig anar endinsant en ells, i sense ser-ne conscient, vaig redactar moltes més paraules sobre Montserrat que no de les Verges Negres. En aquell moment de l'evolució del meu treball, vaig creure oportú canviar-ne l'epicentre, fent que l'apartat de les Verges Negres deixés de ser el tema central a esdevenir un apartat més, per així enfocar el centre del treball amb el que ha estat i és Montserrat: un símbol català.

Amb tot, no volia deixar de banda el tema de les Verges Negres, ja que vaig trobar interessant el que havia après, i després de tot la *Moreneta* també en forma part d'elles.

Puc dir, que aquest estudi ha estat realment gratificant per a mi.

He comprés com s'han format els impressionants relleus montserratins. De fet, ara que ho sé, penso que seguiré admirant els seus perfils igual que ho feia abans. La seva història m'ha donat l'oportunitat de conèixer també part de la història de Catalunya; he descobert una manera diferent de vida, la vida monàstica; he conegut a les patrones de ciutats ben diverses, totes elles amb la pell bruna, enfosquides pel pas del temps o bé pintades, totes elles estimades pels seus pobles; he estudiat la Mare de Déu de Montserrat i la seva iconografia, així com la devoció i la fe que no ha deixat de créixer i que ha traspassat fronteres.

Concloent ja, puc afirmar que he redescobert, per a mi, un nou Montserrat. Sé que després d'aquest treball miraré la muntanya de Montserrat com quelcom més propi, la sentiré més propera, i no serà mai més un conjunt de roques inanimades. Ara sé que Montserrat i tot allò que l'envolta i significa és viu i es renova constantment. M'he contagiats de l'entusiasme que desperta i confio en haver-lo transmès a tots aquells que han seguit aquest treball.

AGRAÏMENTS

Finalitzat el meu treball sobre *Montserrat, morena de la serra*, m'agradaria agrair la col·laboració de totes aquelles persones que d'alguna manera han participat en la seva realització.

Al mossèn Pepe Gispert per facilitar-me el contacte amb el germà Gabriel.

A la Paquita Sangra i a la Raimunda Mateu, per haver-me cedit els goigs de Guarga.

Al germà Gabriel, monjo benedictí de Montserrat, per haver-me rebut i haver compartit amb mi les seves opinions envers Montserrat.

A la Paquita Sánchez, tutora d'aquest treball, per haver-me guiat durant la seva realització, pels seus bons suggeriments i per ajudar-me a contactar amb el mossèn Pepe Gispert, ja que així vaig poder duu a terme l'entrevista amb un membre de l'Abadia de Montserrat, el germà Gabriel.

A Mª Pilar Ribalta, per haver-me facilitat informació sobre Guarga, per la seva inestimable ajuda durant els últims dies de la realització d'aquest treball, pels seus bons consells i el temps que ha dedicat per a que aquest treball fos millor.

A la meua família. A la tieta Ramona i a la tieta Rosa Maria per fer-me més senzilla la recerca d'informació sobre Guarga i Montserrat respectivament; a la padrina Sabina, per haver-me acompanyat a Guarga i explicar-me el que un dia va ser.; a la tieta Teresa, per també acompanyar-me a Guarga i per aconseguir-me informació sobre les Verges Negres; i especialment a la meua germana Alba i a la meua mare Teresa, per haver-me acompanyat a Montserrat, per la facilitació de documentació pel seu recolzament temps i paciència.

Gràcies a ells, en menor o major mesura, he pogut realitzar satisfactòriament aquest treball, descobrint alhora un món molt proper a mi, però que fins ara m'era poc conegut.

Moltíssimes gràcies a tots.

BIBLIOGRAFIA

PEUS DE PÀGINA:

E l vocabulari i els personatges citats s'ha extret de:

<http://www.enciclopedia.cat> i <http://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>

DIVERSOS AUTORS. *La gran Enciclopèdia catalana*. Edicions 62. Total de volums:19

XURIGUERA, Joan Baptista. *Nou diccionari de la llengua catalana*. Editorial Claret, Barcelona. Col·lecció Pompeu Fabra, n°8; onzena edició.

-LA MUNTANYA DE MONTSERRAT:

LLIBRES:

ALBAREDA, Anselm Maria. *-Història de Montserrat*. Any primer edició: 1977

DIVERSOS AUTORS. *La Gran Enciclopedia en català*. Edicions 62. Volum 14. Espanya.

NUET, Josep i d'altres autors. *Vegetació de Montserrat*. Edicions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció "Llibres de motxilla". Any 1980.

PLADEVALL, Jordi. *Montserrat: natura i esperit*. Edicions 62. Col·lecció Som i serem, n°17.

QUERALT, Maria Pilar; fotografies de: BALANYÀ, Jaume. *MONTSERRAT*. Editorial Triangle Postals, edició 2002.

PÀGINES WEB:

www.calanu.org/espais_oberts/muntanya/agulles.pdf (consultat el 20.5.09)

<http://www.kpujo.com/catala/curios/formacio.htm> (consultat el 27.5.09)

http://centres.escolacristiana.org/blog/montserrats/files/2009/01/vgirona_formacio.jpg
(consultat el: 27.5.09)

<http://www.tv3.cat/rutes/montse.htm> (consultat el 22.5.09)

<http://www.xtec.es/col-anunciata-cerdanyola/Montserrat/Projecte%20Montserrat/visitamuntanya.htm> (consultat: 20.5.09)

http://www.anoiaenviu.cat/interes.php?id_lloc=182 (consultat: 30.5.09)

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Montserrat> (consultat el 1.6.09)

<http://www.kpujo.com/catala/curios/formacio.htm> (consultat el 3.6.09)

http://www.calanu.org/espais_oberts/muntanya/agulles.pdf (consultat el: 1.6.09)

- **HISTÒRIA DE MONTSERRAT:**

LLIBRES:

ABADIA DE MONTSERRAT 1960, *Què és Montserrat?*, Segona edició: 1958.

AMADES, Joan. *Imatges de la Mare de Déu trobades a Catalunya*. Ed. Selecta-Catalonia, Barcelona. Volum extra. Primera edició: 1989.

Article revista MAGAZINE dia 25 d'octubre del 2009. Títol article: *Himmler. La visita del miedo*. Text de: Jordi Finestres (pàg. 39)

CASTELLAR-GASSOL, Joan. *Montserrat. La muntanya dels prodigis*. Edicions de 1984. Primera edició: abril de 2001. Imprès a Catalunya.

DIVEROS AUTORS. *Nigra Sum, Iconografia de Santa Maria de Montserrat*. Publicacions Abadia de Montserrat. Primera edició: juny de 1995.

DIVERSOS AUTORS. *Guia dels escenaris de la guerra del Francès a Catalunya, commemoració del 200 aniversari de l'inici de la guerra*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Innovació, Universitats i Empresa.

DIVERSOS AUTORS. *La Imatge de la Mare de Déu de Montserrat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003. Primera edició: novembre de 2003.

LAPLANA, Josep de C.: *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. Col·lecció Patrimoni Artístic de la Catalunya Central. Angle Editorial i Fundació Caixa de Manresa, Segona edició: maig de 2001.

PLEDAVALL, Antoni. *Montserrat: natura i esperit*. Edicions 62. Col·lecció Som i serem, n°17.

Revista: *HISTÒRIA Y VIDA*; Nom de l'article: *Montserrat. Montaña, Santuario y Monasterio*. n°165, escrit per J.M Ainaud de Lasarte. Barcelona 1968.

PÀGINES WEB:

http://classificats.nosaltres.cat/img/anuncis/ca_57/img_21157_54637.jpg (consultat el 3.1.10)

<http://www.geocities.com/Athens/Crete/3806/historia.htm> (consultat el 3.1.09)

<http://www.ribes.org/centreparroquial/Catalunya/Moreneta/> (consultat el 6.12.09)

<http://www20.gencat.cat/portal/site/patronatmontserrat> (consultat el 8.5.09)

<http://www.abadiamontserrat.net/catala/historia1.htm> (consultat el 8.5.09)

<http://carreno.cuadernosciudadanos.net/hoy/2009/07/19/mil-anos-de-historia-montserrat> (consultat el 8.5.09)

<http://www.docstoc.com/docs/519297/Muntanyes-monestir-i-parc-natural-de-Montserrat> (consultat el 23.05.09)

http://ca.wikipedia.org/wiki/Ignasi_de_Loiola (consultat el 30.6.09)

<http://www.elmundo.es/suplementos/cronica/2007/588/1170543606.html> (consultat el 24.6.09)

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

http://www.abadiamontserrat.cat/catala/index_fundacio.htm (consultat el 3.8.09)

<http://www.lluisvives.com/hemeroteca/serrador/pcuartonivel.jsp> (consultat el 17.8.09)

<http://www.festes.org/arxiu/nigrasum.pdf> (consultat el 20.8.09)

<http://www.festes.org/articles.php> (consultat el 13.10.09)

<http://www.abadiamontserrat.net/Homilies/catala/26.04.07.pdf> (consultat el 20.9.09)

http://ca.wikipedia.org/wiki/Monestir_de_Montserra (consultat el 30.8.09)

- **L'ESCOLANIA I EL VIROLAI**

LLIBRES:

PLEDAVALL, Antoni. *Montserrat: natura i esperit*. Edicions 62. Col·lecció Som i serem, n°17

PÀGINES WEB:

<http://www.centrecoral.org/Pdf/Virolai.pdf> (consultat el 7.1.09)

<http://www.escolania.cat/index.php?md=articles&id=367&lg=1> (consultat el 13.11.09)

<http://www.ribes.org/centreparroquial/Catalunya/Moreneta/> (consultat el 21.11.09)

- **VISITA A MONTSERRAT**

LLIBRES:

C. LAPLANA, Josep. *MONTSERRAT, Mil anys d'Art i Història*. . Col·lecció Patrimoni Artístic de la Catalunya Central Angle Editorial, edició: 2001.

PLEDAVALL, Antoni. *Montserrat: natura i esperit*. Edicions 62. Col·lecció Som i serem, n°17

QUERALT, Maria Pilar; fotografies de: BALANYÀ, Jaume. *MONTSERRAT*. Editorial Triangle Postals, edició 2002.

- **ESTUDI DE LA TALLA DE LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT**

LLIBRES:

DIVERSOS AUTORS. *HISTÒRIA DE L'ART*. Edicions Vicens Vives Batxillerat. Primera edició 2009. (pàg.178-179)

DIVERSOS AUTORS. *La imatge de la Mare de Déu de Montserrat*. Publicacions de l'Abadia (pàg. 9-33).

DIVERSOS AUTORS. *Nigra sum. Iconografia de Santa Maria de Montserrat*. Edita: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. de Montserrat. Edició novembre de 2003. (Apartats: estudis i catàleg).

- **LES VERGES NEGRES**

LLIBRES:

-HANI, Jean. *LA VIRGEN NEGRA Y EL MISTERIO DE MARÍA*. (Trad. por: GUTIÉRREZ, Francesc), Editorial: Sophia Perennis, 48. Edició del 1997. (pàg. 5-36)

PÀGINES WEB:

<http://es.wikipedia.org/wiki/Artemisa> (consultat el 13.10.09)

<http://es.wikipedia.org/wiki/Demeter> (consultat el 13.10.09)

<http://es.wikipedia.org/wiki/Cibeles> (consultat el 13.10.09)

<http://www.temakel.com/texmitvirnegras.htm> (consultat el 22.10.09)

http://devocioteca.blogspot.com/2009_04_26_archive.html (consultat el 14.10.09)

<http://www.llibreriaona.com/l/llibres/L/LUGARES-MAGICOS-DEL-MUNDO,978-84-96106-47-5.htm> (consultat el 5.10.09)

<http://www.hermanasnojesus.org.ar/VirgendelPuy.jpg> (consultat el 13.10.09)

<http://www.monasterio.org.ar/virgen-negra.jpg> (consultat el 13.10.09)

http://www.tinet.cat/mare_de_deu_de_lluc.jpg (consultat el 13.10.09)

http://www.manbos.com/bd/thumbs/040125_133834_1.jpg (consultat el 22.10.09)

<http://www.rafaes.com/patrona-chipiona.htm> (consultat el 11.10.09)

<http://www.cdcoria.com> (consultat el 14.10.09)

<http://www.lacomarcadepuertollano.com/diario/noticia...> (consultat el 13.10.09)

<http://www.venezuelaesoterica.com/images/virgen%20de%20regla.gif> (consultat el 13.10.09)

<http://www.schoenstatt.de/news2005/05/b/5b0575es-tor...> (consultat el 23.11.09)

http://www.gegangersdesolsona.com/arxiu/premsa/r_2.jpg (consultat el 4.10.09)

<http://argelaguer.nireblog.com/file/381959> (consultat el 13.10.09)

<http://www.valldelord.com/santuari%20de%20lord.htm> (consultat el 10.10.09)

http://coneixercatalunya.blogspot.com/2009_10_01_archive.html (consultat el 1.10.09)

http://www10.gencat.net/probert/catala/cotxeres/cx21_nuria.htm (consultat el 4.11.09)

<http://terraxaman.blogspot.com/2008/02/nigra-sum.html> (consultat el 25.11.09)

<http://www.historiarte.net/iconografia/negras.html> (consultat el 25.11.09)

<http://ghostchild.org/index.php?showtopic=107> (consultat el 25.11.09)

<http://www.eturismoviajes.com/.../08/virgen-negra.jpg> (consultat el 25.11.09)

MONTSERRAT, *morena de la serra*.

- **MARE DE DÉU DE GUARGA**

LLIBRES:

-AMADES, Joan. *Imatges de la Mare de Déu trobades a Catalunya*. Ed. Selecta-Catalonia, Barcelona, Edició 1989. (pàg. 209).

-BENET PETIT, Joan: *El trobador de la Mare de Déu*. Volum 1. Editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007; 2na edició.

-FONT RIUS,Joan: *Goigs en abalança de Ntra. Sra. de Guarga*. Col·lecció de Goigs SANTA EULÀLIA. N°22, Barcelona 1958.

- **CURIOSITATS**

LLIBRES:

CASTELLAR-GASSOL, Joan. *Montserrat. La muntanya dels prodigis*. Edicions de 1984. Primera edició: abril de 2001. Imprès a Catalunya. (capítol 19).

L'article del diari AVUI, Escrit per: DE LA TORRE, Toni. Dimarts, 22 de setembre del 2009. Títol article: *Videojoc a Montserrat*; Apartat de Societat, Oci. (pàg. 25)

L'article del diari LA VANGUARDIA, entrevistador: JULIANA, ENRIC ; 25-26 de desembre del 2009. *Entrevista a Josep Maria Soler, abat de Montserrat: "Catalunya presenta signos de vigor, hay que defende el Estatut"*. Secció de Política. (pàg. 12 i 13).

PLADEVALL, Antoni: *MONTSERRAT, natura i esperit*, Edicions 62 (pàg.191)

PÀGINES WEB:

<http://emilicasademont.blogspot.com/2008/04/montserrat-i-la-seva-illa-del-carib.html>(consultat el 3.12.09)

http://www.gastroteca.cat/ca/productes/aromes_de_montserrat(consultat el 14.12.09)

<http://www.festes.org/arxius/nigrasum.pdf>(consultat el 24.12.09)